

MODERN IRAK TÜRKMEN EDEBİYATINDA KADIN ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ

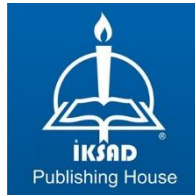
Ahmed ALMOHAMMED (Ahmet Halil KASAP)
Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK

**MODERN IRAK TÜRKMEN EDEBİYATINDA
KADIN ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ**

**Ahmed ALMOHAMMED (Ahmet Halil KASAP)
Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK**

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8364547>

Copyright © 2023 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or
transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical
methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic
Development and Social
Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2023©
ISBN: 978-625-367-275-1
Cover Design: İbrahim KAYA
September / 2023
Ankara / Türkiye
Size = 16 x 24 cm

ÖN SÖZ

“Modern Irak Türkmen Edebiyatında Kadın Şairler ve Şiirleri” adlı bu çalışma, Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK danışmanlığında hazırlanmış ve 20/02/2021 tarihinde savunularak başarılı olmuş, “Modern Irak Türkmen Edebiyatında Kadın Şairler ve Şiirleri” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Irak Türkleri, Türk dünyasının önemli bir parçasıdır. Genel Türk tarihi içinde Irak coğrafyasına yerleşen Irak Türkmenleri yine Türk edebiyatı tarihi içinde köklü bir edebiyata sahiptir. Yazı dili olarak Türkiye Türkçesini kullanan Irak Türkmen edebiyatı, geçmişten günümüze önemli şair ve yazarlar yetiştirmiştir. Bu çalışmada, modern Irak Türkmen edebiyatının kadın şairleri ve şiirleri incelenmiştir. Irak Türkmen edebiyatı büyük oranda sözlü kültürden beslenen bir edebiyattır. Türk halk şiiri geleneği, günümüz Irak Türkmen şiirini besleyen en önemli kaynaktır fakat günümüzde, geleneğin bu etkisi modern Irak Türkmen edebiyatının kadın şairleri eliyle kırılmış durumdadır. Modern Irak Türkmen edebiyatının kadın şairleri, Türkiye'deki özellikle 1952 sonrası oluşan “İkinci Yeni” şair kuşağının şiir anlayışından etkilenmiş ve bu şiir anlayışını Irak Türkmen şiirine taşımışlardır.

Bu çalışmanın her aşamasında şahsımdan desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Türkan Gözütok'a şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, şahsımla kaynak, belge ve bilgi paylaşan, birbirinden değerli kadın şairlere, Büşra Vendavî'ye, araştırmacı ve yazar Nebil Küzeci'ye, dostum Yeter Galip'e, eğitimim boyunca maddî ve manevî desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmed ALMOHAMMED

(Ahmet Halil KASAP)

Şubat 2021, Karabük

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN BUGÜNE IRAK TÜRKMENLERİNDE	1
TARİH, DİL, COĞRAFYA VE NÜFUS	1
1.1. GEÇMİŞTEN BUGÜNE IRAK TÜRKMENLERİNDE TARİH, DİL, COĞRAFYA VE NÜFUS.....	1
1.1.1. Irak Türkmenlerinde Tarih	2
1.1.2. Irak Türklerinde Dil.....	3
1.1.2.1. Konuşma Dili ve Özellikleri	4
1.1.2. Yörelere Arasındaki Farklılıklar	5
1.1.2.1. Yazı Dili ve Özellikleri.....	5
1.1.3. Irak Türkmenlerinde Coğrafya	6
1.1.3.1. Irak Türklerinin Yaşadıkları Şehirler.....	6
1.1.3.1.1. Musul.....	7
1.1.3.1.2. Erbil.....	7
1.1.3.1.3. Kerkük.....	7
1.1.3.1.4. Selahattin.....	8
1.1.3.1.5. Diyale	8
1.1.4. Irak Türklerinde Nüfus	9

İKİNCİ BÖLÜM

IRAK TÜRKMEN EDEBİYATI TARİHİ	10
2.1. Irak Türkmen Edebiyatı Tarihi.....	10
2.1.1. Modern Türkmen Edebiyatında Şiir	12
2.1.2. Modern Irak Türkmen Edebiyatında Kadın Şairler	15

2.1.3. Kadın Şairler Hakkında Yapılan Çalışmalar	16
2.1.3.1. Çağdaş Türkmen Kadın Edebiyatçıları İnceleme ve Metinler.....	16
2.1.3.2. Çağdaş Türkmen Kadın Edebiyatından	17
2.1.3.3. Solmayan Papatyalar, Türkmeneli Kadın Şairler Antolojisi.....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN IRAK TÜRKMEN EDEBİYATINDA KADIN

ŞAİRLER.....	19
3.1. NESRİN ERBİL (1939-)... ..	19
3.1.1. Hayatı.....	19
3.1.2. Eserleri.....	20
3.1.2.1. Şiirleri	20
3.1.2.2. Hakkında Yazılan Kitaplar	20
3.1.2.3. Yer Aldığı Antolojiler.....	20
3.1.2.4. Aldığı Ödüller	21
3.1.3. Edebî Kişiliği.....	21
3.1.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar	22
3.1.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar	23
3.1.4.2. Toplumsal Temalar	26
3.2. ŞEKİBE VENDAVÎ (1940-2001).....	28
3.2.1. Hayatı.....	28
3.2.2. Eserleri.....	29
3.2.3. Edebî Kişiliği.....	29
3.2.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar	30
3.2.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar	30
3.2.4.2. Toplumsal Temalar	32

3.3. KADRİYE ZİYAÎ (1950-).....	33
3.3.1. Hayatı.....	33
3.3.2. Eserleri.....	34
3.3.2.1. Şiirleri	35
3.3.2.2. Hikâyeleri.....	35
3.3.2.3. Yer Aldığı Antolojiler.....	35
3.3.2.4. Üyeliği Olan Kuruluşlar.....	35
3.3.2.5. Aldığı Ödüller ve Sertifikalar	35
3.3.3. Edebî Kişiliği.....	36
3.3.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar	37
3.3.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar	37
3.3.4.2. Toplumsal Temalar	40
3.4. MÜNEVVER MOLLA HASSUN (1953-).....	43
3.4.1. Hayatı.....	43
3.4.2. Eserleri.....	44
3.4.2.1. Şiirleri	44
3.4.2.2. Edebiyat Üzerine Tenkit ve Yazıları.....	45
3.4.2.3. Tarih.....	45
3.4.2.4. Ortaklaşa Şiir Divanları	45
3.4.2.5. Yer Aldığı Antolojiler.....	45
3.4.2.6. Üye Olduğu Kuruluşlar.....	47
3.4.2.7. Başyazarlığını Yaptığı Organlar	47
3.4.2.8. Katıldığı Yarışmalar.....	48
3.4.2.9. Yurtdışında Aldığı Sertifikalar	49
3.4.2.10. Değerlendirme Şölenleri	49
3.4.3. Edebî Kişiliği.....	49

3.4.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar	50
3.4.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar	50
3.4.4.2. Toplumsal Temalar	53
3.5. SELMA MERDAN (1956-2021)	55
3.5.1. Hayatı.....	55
3.5.2. Eserleri.....	56
3.5.2.1. Şiirleri	56
3.5.2.2. Roman ve Öyküleri.....	56
3.5.3. Edebî Kişiliği.....	56
3.5.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar	57
3.5.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar	57
3.5.4.2. Toplumsal Temalar	59
3.6. AYHAN REŞİT ORANKAY (1965-)	61
3.6.1. Hayatı.....	61
3.6.2. Eserleri.....	61
3.6.2.1. Şiirleri	61
3.6.2.2. Yer Aldığı Antolojiler.....	61
3.6.2.3. Aldığı Ödüller	62
3.6.3. Edebî Kişiliği.....	62
3.6.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar	63
3.6.4. 1. Psikolojik ve Bireysel Temalar	63
3.6.4.2. Toplumsal Temalar	66

BÖLÜM 4

MODERN IRAK TÜRKMEN EDEBİYATINDA KADIN

ŞAİRLERİN KULLANDIKLARI DİL VE ÜSLUP68

4.1. Nesrin Erbil'in Şiirlerinde Dil ve Üslup	68
---	----

4.1.1. Dil	68
4.1.1.1. Dil Sapması	68
4.1.1.1.1. Ses Sapması	68
4.1.1.1.2. Kelime Sapması	69
4.1.1.2. Konuşma Dili	69
4.1.1.3. Cümle	69
4.1.1.3.1. Kurallı Cümle	69
4.1.1.3.2. Kuralsız Cümle	69
4.1.1.3.3. Soru Cümleleri	70
4.1.1.3.4. Ünlem Cümleleri	70
4.1.2. Üslup	70
4.1.2.1. Hitabet Üslubu	70
4.1.2.2. İç Konuşma Üslubu	71
4.1.2.3. Lirik Üslup	71
4.1.2.4. Tasviri Üslup	72
4.1.2.5. Yakarış Üslubu	72
4.1.2.6. Yalın Üslup	72
4.2. Şekibe Vendavî'nin Şiirlerinde Dil ve Üslup	73
4.2.1. Dil	73
4.2.1.1. Ses Sapması	73
4.2.1.2. Konuşma Dili	73
4.2.2. Cümle	73
4.2.2.2. Soru Cümleleri	74
4.2.2.3. Ünlem Cümleleri	74
4.2. ÜSLUP	74
4.2.1. Hitabet Üslubu	74

4.2.2. Tasviri Üslup	74
4.2.3. Yalın Üslup.....	75
4.3. Kadriye Ziyaî'nin Şiirlerinde Dil ve Üslup.....	75
4.3.1. Dil:	75
4.3.1.1. Ses Sapması	75
4.3.1.2. Konuşma Dili	75
4.3.1.2. Cümle.....	76
4.3.1.2.1. Kurallı Cümle.....	76
4.3.1.2.2. Kuralsız Cümle.....	76
4.3.2. Üslup.....	76
4.3.2.1. Hiciv Üslubu	76
4.3.2.2. Hitabet Üslubu	76
4.3.2.3. İç Konuşma Üslubu.....	77
4.3.2.4. Lirik Üslup	77
4.3.2.5. Tasviri Üslup.....	77
4.3.2.6. Yakarış Üslubu.....	77
4.3.2.7. Yalın Üslup	78
4.4. Münevver Molla Hassun'un Şiirlerinde Dil ve Üslup	78
4.4.1. Dil:	78
4.4.1.1. Dil Sapması (Ses sapması).....	78
4.4.1.2. Dilbilgisi Sapmaları	78
4.4.1.2.1. Parantez Arası	78
4.4.1.2.2. Konuşma Dili	79
4.4.1.2. Cümle.....	79
4.4.1.2.2. Kuralsız Cümleler	79

4.4.1.2.3. Soru Cümleleri	79
4.4.1.2.4. Ünlem Cümleleri	80
4.4.2. Üslup.....	80
4.4.2.1. Hitabet Üslubu	80
4.4.2.2. İç Konuşma Üslubu.....	80
4.4.2.3. Lirik Üslup	80
4.4.2.3. Soyutlaştırma Üslubu.....	81
4.4.2.4. Yakarış Üslubu.....	81
4.4.2.5. Yalın Üslup	81
4.5. Selma Merdan'ın Şiirlerinde Dil ve Üslup.....	81
4.5.1. Dil	81
4.5.1.1. Yazım Sapması	82
4.5.1.2. Ses Sapması	82
4.5.1.3. Konuşma Dili	82
4.5.1.2. Cümle.....	82
4.5.1.2.1. Kurallı Cümleler.....	82
4.5.1.2.2. Kuralsız Cümleler	83
4.5.1.2.3. Soru Cümlesi	83
4.5.1.2.4. Ünlem Cümleleri	83
4.5.2. Üslup.....	83
4.5.2.1. Hitabet Üslubu	83
4.5.2.2. Lirik Üslup	84
4.5.2.3. İç Konuşma Üslubu.....	84
4.5.2.4. Tasviri Üslup.....	84
4.5.2.5. Yakarış Üslubu.....	84
4.5.2.6. Yalın Üslup	85

4.6. Ayhan Reşit Orankay’ın Şiirlerinde Dil ve Üslup	85
4.6.1. Dil	85
4.6.1.1. Dil Sapması	85
4.6.1.2. Konuşma Dili	85
4.6.1.2. Cümle	86
4.6.1.2.2. Kuralsız Cümleler	86
4.6.2. Üslup	86
4.6.2.1. Hitabet Üslubu	86
4.6.2.2. İç Konuşma Üslubu	86
4.6.2.3. Yakarış Üslubu	87
4.6.2.4. Lirik Üslup	87
4.6.2.5. Yalın Üslup	87
SONUÇ	88
KAYNAKÇA	92
EKLER	96
ÖZGEÇMİŞ	133

KISALTMALAR

vb. : Ve başkası

vs. : Ve saire

C. : Cilt

s. : Sayfa

S. : Sayı

T. C. : Türkiye Cumhuriyeti

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN BUGÜNE İRAK TÜRKMENLERİNDE TARİH, DİL, COĞRAFYA VE NÜFUS

1.1. GEÇMİŞTEN BUGÜNE İRAK TÜRKMENLERİNDE TARİH, DİL, COĞRAFYA VE NÜFUS

Araştırmacılar, “Türkmen” sözcüğünün kökeni ve kavramsal tanımı ile ilgili farklı görüşler ileri sürmektedir. “Türkmen” sözcüğü hakkındaki ortak görüş ise, bu sözcüğün 11.yüzyıldan sonra Oğuz boylarına verilen genel bir ad olmasıdır. “Türkmen” sözcüğünün Anadolu Selçukluları döneminden itibaren kullanılmaya başlandığı da belirtilir. Kaynaklarda “Türkmen” sözcüğünün farklı anlamları ile karşılaşılmıştır. “Türkmen” kelimesine ilk kez 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut’un *Divânü Lugâti't-Türk* adlı eserinde rastlanılmaktadır. “Türkmen” sözcüğü hakkında “Büyük Türk, Türklük, Türkler, koyu Türk” gibi tanımlar da yapılmıştır. “Türkmen” sözcüğünün yapısı hakkında günümüze kadar intikal eden iki görüş vardır. Bunlardan birincisi; “Türk” adı ile Farsça “man” ekinen gelmiş olup, “Türk’e benzer” demektir. Büyük âlim Birûnî bu görüştedir. 14. yüzyılda İran’da “Türkmen” kelimesinin bu şekilde oluştuğu kabul edilmiştir. Bu bilgi, Reşideddin’in, *Câmi-ut Tevârih* isimli eserinde de yer almaktadır. İkinci görüş ise “Türkmen” kelimesinin “Türk-i iman”dan geldiği görüşüdür. Bu ifadenin “Müslüman Türk” anlamında kullanıldığı bilinmektedir (Doğan, 2018, s. 2). Kaşgarlı’nın “Türkmen” sözcüğündeki {mAn} ekini “Türk manend” yani “Türk’e benzer” biçiminde anlamlandırarak {mAn} ekini “İranî dillere bağladığı” görülmektedir. Besim Atalay ise “Türkçemizde Men-Man” adlı çalışmasında, bu ek hakkında “en geniş çalışma”yı yapmıştır. Atalay, Fin, Mordvin, Vostyak, Ostyak, Macar, Sümer, Latin, İrlanda, Eski İran, Eski Slav, Sanskrit vb. birçok dildeki “birinci tekil şahıs zamirlerinde görülen /mA/ benzerliğine dikkat çekerek {+mAn}, {-mAn} ekini Türkçe ben zamirine bağlamış ve sonuç olarak Farsça, İngilizce, Sümerce ve başka dillerde görülen {mAn} benzeri yapıların Türkçeden bu dillere geçtiği” görüşünü ileri sürmüştür (Atalay, 1940’tan akt. Şahin, 2015, 58). Zeynep Korkmaz da {+mAn} ekinin “kişileri niteleyen sıfatlar türeten, onlara abartma, aşırılık anlamı kazandıran bir ek olduğu”na vurgu yapmıştır (Korkmaz, 2003’ten akt. Şahin, 2015, s. 59).

1.1.1. Irak Türkmenlerinde Tarih

Türkmenlerin Irak'a yerleşmeleri farklı dönemlerde yapılan göçlerle olmuştur. Türkmenlerin Irak coğrafyasına yerleşmelerinin Oğuz boylarının göçleriyle mi yoksa Osmanlılarla mı olduğu konusunda ortak bir görüş yoktur. Kaynaklarda Türkmenlerin Irak'a göç ettikleri tarihin farklı olay ve zamanlara dayandırılması da dikkat çekicidir (Khedher, 2011, s. 22).

Halihazırdaki bilgilere göre, Türklerin Irak'a ilk girişleri Hicrî 54 (Miladî 674) tarihlerine kadar uzanmaktadır. Emevî Halifesi Muâviye tarafından Horasan'a gönderilen Ubeydullah bin Ziyad 20.000 kişilik ordusu ile Ceyhun Nehri'ni geçerek, Buhara'ya yönelir (Saatçi, 1996, s. 39). Buhara Prensesi Hatun'un emrindeki Türk kuvvetleriyle şiddetli çatışmalar sonrasında barış yapmak zorunda kalan Ziyad, yanına aldığı Türkmen askerleriyle birlikte Irak'a döner. Tarihî kaynaklarda bu sayının 2.000 civarında olduğu belirtilir. Abbasiler döneminde Türkmenlerin Irak'a girişleri yoğunlaşmıştır. Bunun etkisi ile Me'mûn'un tahta oturmasında Türkmenler büyük rol oynamış ve böylelikle Bağdat'a yerleştirilmiştir (Doğan, 2018, s. 2).

Türkmenlerin Irak'a ikinci göç dalgası 1040 tarihinden sonra olmuştur. 1050-1054 tarihleri arasında bölgeye diğer Oğuz boylarıyla birlikte, Türkmenler gruplar halinde gelmiş ve çeşitli şehirlere yerleşmişlerdir. Irak'a en yoğun Türkmen göçü ise Selçuklular döneminde gerçekleşmiştir. Selçuklular Irak'a hâkim olunca, bölgeler, Türk il beyleri tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Bu bölgelerde Karakoyunlu Devleti kurulunca (1380), Türkmenler Kerkük, Erbil, Musul ve çevrelerine yerleşmişlerdir. Daha sonra ise Musul-Kerkük bölgesine 1470 yılında Akkoyunlular hâkim olmuştur. Kısa bir süre Akkoyunlular'da kalan bu bölge, 1508 yılında Safevîler'in eline geçmiştir. Safevîler'de de uzun süre kalmayan Musul-Kerkük bölgesi 1534 yılında Kanunî Sultan Süleyman'ın (1520-1560) Safevîler üzerine yaptığı sefer sonucunda Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır. Bu tarihten sonra bu bölge sancak altında bir eyalet merkezi olmuştur. İşte bu dönem Türkmenlerin, Irak'a fiilî yerleşme dönemi olarak kabul edilmektedir (Hasan, 2007, s. 6, 7).

Son zamanlara kadar Türkmenlerin yaşadıkları bölgelerde demografik değişiklik yapmak amacıyla Türkmenlere, başta Araplaştırma politikası olmak üzere birçok baskı politikası uygulanmıştır. Bu yüzden Türkmenler Irak'ta kalabilmek ve yaşayabilmek için resmî belgelerde millî kimliklerini değiştirmeye mecbur kalmışlardır. Eski rejimlerin bilhassa Saddam Hüseyin Rejimi'nin uyguladığı politika çerçevesinde, nüfus dairelerinde uyruğu Arap yazmayan ailelerin çocukları üniversiteye alınmaz, mezunları varsa atamaları yapılmaz, satın aldıkları toprak, arsa ve evlerin tapusu adlarına devredilmezdi. Bu yüzden yukarıda da belirtildiği gibi Türkmenlerin birçoğu nüfus belgelerinde millî kimliklerini değiştirmeye mecbur kalmışlardır. Irak Türkmenlerinin nüfusu ile ilgili kesin bir rakam söylemek mümkün değildir. Ancak tahminî olarak Irak'taki etnik gruplar arasında üçüncü sırayı Türkmenler alır. Türkmenlerin nüfusunun 2.000.000 ile 2.500.000 milyon arasında olduğu rahatlıkla söylenebilir (Bayatlı, 2017, s. 24-27).

1.1.2. Irak Türklerinde Dil

Irak Türklerinin konuştukları ağız, Türkçenin Azerbaycan ağızı sahası içine girmektedir. Irak Türkmen Türkçesi de denilen bu Türkçe, Irak'ta konuşulan tüm Türk ağızlarını kapsamaktadır. Irak Türkmen ağızı yaklaşık 3 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır. İran, Güney Azerbaycan, Tahran, Save bölgesi ağızları ve Türkiye'nin Urfa, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep ağızlarıyla büyük benzerlikler gösteren Irak Türkmen ağızları "ng" sesinin "v" ye ve "y" ye dönüşmesi bakımından başlıca iki guruba ayrılmaktadır. Kerkük, Erbil, Dakuk, Mendeli, Hânekin, Kazaniye ağızı "v" gurubunu (gēldüv, ēlüv); Musul, Telafer, Altun köprü, Tuzhurmatu, Tazehurmatu, Kifri, Beşir, Emirli ağızları ise "y" grubunu (eliy, geldiy) oluşturmaktadır (Fathi, 2016, s. 26). Yukarıda belirtilen ağız özelliklerinden yola çıkılarak Türkmen Türkçesini "Konuşma dili" ve "Yazı Dili" olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür:

1.1.2.1. Konuşma Dili ve Özellikleri

Konuşma dili, günlük konuşma dilidir. Tüm dillerde yazı dili ile konuşma dili az çok farkla birbirinden ayrılır. Konuşma dili formal olmayan bir dildir. Alfabeye dayalı değil de sese dayalı bir yapısı vardır. Bu ses gelişimi ana dile bağlı olarak ve tarihi gelişim süreci içerisinde olur (Hürmüzlü, 1999, s. 16).

Irak Türkmen ağzı, Batı Oğuzca'nın (Azerbaycan ağzı) genel ağız özelliklerine sahip bir Türkçe'dir. Bu nedenle de Batı Oğuzca'nın bir kolu olan Türkiye Türkçesi sahası ile de benzerlikler gösterir. Irak Türkmen bölgelerinin tüm yörelerinde konuşulan ağız özellikleri genel hatları ile şöyle sıralanabilir:

1. Türkiye Türkçesinde bulunmayan art damak h (h) ve hırıltılı h (h) sesleri Türkmen ağzındaki (k) sesi olarak bariz bir şekilde kullanılır. Bu seslerin Irak Türkmen ağzına Arapça ve Farsçadan girmiş olduğu kabul edilir.

2. Irak Türkmen ağzında yumuşak g (ğ) telaffuz edilmez, yerine daha sert bir ses olan (g): eğer ~ eger sesi kullanılır.

3. Kelime içinde ünsüz harf değişmesi görülür: *çıplak~çıplah. Toprak~torpah.*

4. Ünsüz ikizleşmesi sözkonusudur: *sabah~sebbeh, yedi~yeddi.*

5. Kelime başında (y) harfinin düşmesi olayı vardır: *yılan~ılan, yiğit~igit.*

6. Ünsüz benzeşmesi yaşanır: *gelirler~geliller, isterler~isteller.*

7. t – d değişmesi: *bir tane ~ bir dene, taş~daş.*

8. d – t değişmesi: *diken~tikan, dut~tut.*

9. b – m değişmesi: *ben~men, binmek~minmeğ, boncuk~muncuğ.*

10. Nazal n dönüşmesi: *Yün~yüng, donmak~doymah, gönül~gevil.*

11. Irak Türkmen ağzında “mı, mi” soru eki kullanılmamaktadır. Bunun yerine ses tonu/vurgu değişikliği yoluyla soru ifadesi oluşturulur. Cümledeki son hecenin üzerine basmak suretiyle soru şekli yapılması yoluna gidilir: *Baban geldi mi?/Babay geldi; Okudun mu?/Okuduy; Sen misin?/Sensen; Evde misin?/Evdesen.* (Hürmüzlü, 1999, s. 16).

1.1.2. Yörelere Arasındaki Farklılıklar

Irak Türkmen ağzında bazı çekim eklerinde yörelere göre farklılıklar vardır. Bu kullanım, özellikle 2.teklik ve çokluk şahıs iyelik eklerinde görülür. Türkiye Türkçesinde -nız, -niz, -nuz, nüz ekleri yerine Irak Türkmen ağzında yöreye göre iki farklı kullanım söz konusudur. (Hürmüzlü, 1999, s. 16).

(V Grubu): Irak Türkmen bölgelerinden Kerkük, Erbil, Hanekin, Tavuğ, Tırkalan, Kümbetler, Yayçı, Mendeli, Karağan, Kızlarbat, Şahraban, Kazanye, Bedre ağzında genellikle "V grubu" ağız özelliği görülür. Bu ağzılarda 2.teklik ve 2.çokluk şahıs iyelik eki olarak kelimenin sonuna "v" sesi getirilir:-v, -ıv: *baban ~ babav: annen~nenev.* Çokluk 2. şahıs iyelik ekleri: -vız, ıvız: *babanız ~ babavız, anneniz ~ nenevız.*

(Y Grubu): 2. teklik şahıs iyelik eki olarak kelimenin sonuna "y" sesi getiren yörelere ise; Telafer, Kifri, Altunköprü, Tuzhurmatu, Tazehurmatu, Selamiye, Beşir, İmam Zeynelabidin, Tisin, Karetepe, Bayat ağzı (Amirli, Tırkalan, Bastamlı, Aştöken, Abbud, Yalançılar, Çardağlı, Zengili, Biravçulu), Süleymanbeg bucağının bir semtinde yaşayan Muratlılar, Musul ve çevresindeki Türkmen köyleridir (Hürmüzlü, 1999, s. 16).

2.teklik şahıs iyelik ekleri: -y, -ıy: *baban ~ babay, annen ~ anay.*
2. çokluk şahıs iyelik ekleri: -vız, ıvız: *babanız ~ babayız, anneniz ~ anayız.*

1.1.2.1. Yazı Dili ve Özellikleri

Irak Türkleri, konuşma dilinde kendi ağızlarını, yazı dilinde ise Türkiye Türkçesini kullanmaktadır. Yazı dilinde Arap alfabesi ve Osmanlı imlası kullanılır. Osmanlı Türkçesi imlasındaki zorluklar sebebiyle bazı değişiklikler yapılmışsa da bu değişiklikler oldukça sert bir şekilde eleştirilmiştir. 2003 yılından sonra ise hem okullardaki Türkçe eğitim-öğretiminde hem de basın yayın ve diğer yazılı metinlerde Latin alfabesi kullanılmaya başlanmıştır (Al-Khudhur, 2016, s. 1-2). Irak Türkleri kullandıkları alfabe itibarıyla Türkiye sınırları dışında kalan Türk topluluklarına göre farklı bir konumdadır. Kuzey Azerbaycan Türklerinin hem konuşma dilinde hem de resmî yazı dilinde Azerbaycan Türkçesini kullanmasına karşın, Irak Türklerinin, konuşma

dilinde Azerbaycan Türkçesinin hemen hemen aynısını; yazı dilinde ise Türkiye Türkçesini kullanması söz konusudur. Kullanılan alfabeye gelince, Türkmenler ve tüm Irak toplumu Osmanlı egemenliğinde kaldıkları uzun yıllar boyunca Osmanlı devletinde uygulanan Arap alfabesini kullanmışlardır. Bu durum, Irak devletinin kurulmasından sonra da devam etmiştir. Türkiye’de yapılan harf inkılâbı ve Latin harflerinin kabulü, Irak Türkmenlerinin kullandıkları alfabeyle yansımamıştır. Bu yansımanın olması da pek mümkün değildi, Çünkü Irak’taki katı rejim buna müsaade etmemiştir. Böylelikle Irak Türkmenlerinin Türkiye ile kültürel bağları zayıflatılmış ve yeni harfleri öğrenen ve kullanabilen yazar ve aydınlar sınırlı sayıda kalmıştır. Böylece Türkmen basını ve Türkmen aydını uzun yıllar yazı malzemesi olarak Arap harflerini ve Osmanlı Türkçesi imlasını kullanmaya devam etmiştir. Ancak Türkmen yazarlar, Osmanlı Türkçesinin imlasına sadık kalmakla birlikte, zamanla yazı dilinde sadeleşmeye doğru yönelmiş ve yavaş yavaş hem şiirde hem de düz yazıda Arapça ve Farsça kelimeler yerine sade Türkçeyi kullanmaya başlamışlardır. Türkmen yazarlar içinde yazı dilinde sadeleşmeye en çok özen gösteren yazar ve araştırmacı ise Ata Terzibaşı olmuştur (Hürmüzlü, 1999, s. 35).

1.1.3. Irak Türkmenlerinde Coğrafya

Irak Türklerinin bu coğrafyaya yerleşmeleri Türkiye Türklerinin Anadolu’ya yerleşmelerinden çok önceki bir tarihe rastlar. Ancak bölge Osmanlı hâkimiyeti içine girince Irak’a pek çok Oğuz boyundan Türk girmiş ve daha önceden yerleşen Türklerle kaynaşarak bu coğrafyada diliyle, kültürüyle, mimarisiyle ve edebiyatıyla tam bir Türk hâkimiyeti ve medeniyeti kurulmuştur. Irak Türkmenlerinin yerleşme sahası, Musul vilayetine bağlı Telafer ilçesi ve bu ilçeye bağlı köylerden başlayarak Irak’ın güney doğusunda bulunan Bedre, Cassan ve Aziziye’ye kadar uzanır (Hürmüzlü, 1999, s. 5).

1.1.3.1. Irak Türklerinin Yaşadıkları Şehirler

Türkmenlerin Irak’ta yerleştiği bölgedeki il, ilçe, kasaba ve köylerin en önemlilerinin dağılımı, illere göre şöyle sıralanabilir:

1.1.3.1.1. Musul

“Musul, Arap, Türk ve Kürtlerden oluşan, Irak’ın en büyük üçüncü ve en kalabalık ikinci şehridir. Dokuz ilçeden oluşmaktadır. Telafer, Sincar, Hazar, Tilkef, Baaj, Hamadiye, Sihkhan ve Akradır. Vilayetin en kalabalık nüfusunu merkez ilçesi oluşturmaktadır. Musul merkez ilçesinde Yunus Peygamber, Faysaliye ve Mansur mahalleleri Irak Türkmenlerinden oluşmaktadır. Bunun dışında kırsal alanda yüzlerce Irak Türkmeninin yaşadığı köyler bulunmaktadır. Ayrıca Ortadoğu’nun en büyük ilçesi olan Telafer, ikinci büyük Türkmen nüfusunu oluşturmaktadır. Telafer’in yaklaşık nüfusu 517. 000 civarındadır. Telafer’in Irak Türkmenleri açısından önemi, merkez nüfusunun tamamen Türkmenlerden oluşmasıdır. Telafer’de aşiret yapısı hâkim olmasına rağmen her aşiretin içerisinde Şîî, Sünnî ve Bektaşî mensupları bulunmaktadır” (Murad, 2009, s. 10).

1.1.3.1.2. Erbil

“Irak’ın kuzeyinde yer alan Erbil şehri, Babil’den de eski yerleşim bölgelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çeşitli hanedanların hüküm sürdüğü şehir, M. Ö. 200 yılında Sulkî’nin kitabelerinde “Erbil’im” olarak adlandırılmaktadır. Erbil adının Asurilerin dört tanrısından birinin adı olan “Erbaillo” adına dayandığı iddia edilmektedir. Tarih boyunca muhtelif devletlerin işgali altına giren Erbil, bir süre Akadlara bağlı olup 1637’de Sultan Murat tarafından fethedilmiş ve Osmanlı topraklarına katılmıştır. Erbil bir il olarak altı ilçeden oluşmaktadır. Bunlar, Merkez (Erbil), Revanduz, Zebar, Mahmur, Şaklava ve Köysancak’tır. Erbil’de 110 tepe ve birçok tarihî mekân bulunmaktadır. Bunlar taş devri ve fetihler dönemine kadar uzanmaktadır” (Hasan, 2007, s. 6).

1.1.3.1.3. Kerkük

“Irak Türkmenlerinin en önemli ve sembol şehridir. Tarihte “Kerhini” ve “Kerhine” adlarıyla anılmıştır. Irak’ın kuzey ve orta bölgeleri arasında yer alır. Zengin petrol rezervleri bulunmaktadır. 1960 yılına kadar şehrin %90’ı Irak Türkmenlerinden oluşmaktaydı. Ayrıca 1976 yılında Araplaştırma politikası sonucu şehrin adı El-Tamim olarak değiştirilmiştir. 1960 yılına

kadar şehrin % 95'ini Türkmenler oluştururken bu oran Araplaştırma politikaları sonucu % 60'lara kadar azalmıştır” (Doğan, 2018, s. 3).

1.1.3.1.4. Selahattin

“Selahattin ili, tarih açısından çok eski bir il değildir. Sosyalist Arap Baas partisi iktidara geldikten sonra 1976'da eskiden Kerkük'e bağlı Tikrit ilçesi başta olmak üzere aralarında Türkmen ilçesi Tuzhurmatu'nun da bulunduğu birkaç ilçe daha alınarak oluşturulmuştur. Tuzhurmatu, Kerkük'ün 75 kilometre güneyinde yer almaktadır. İlçenin en önemli mahalleleri, Mola Sefer Mahallesi, Tavuklular Mahallesi, İmam Ahmet Mahallesi, Alef (saman) Yiyen Mahallesi, Kanber Numan Mahallesi, Molla Kasım Mahallesi, Şah Masuma (Şıxmuhsin) Mahallesi'dir. İlçede eski dönemlerden kalma birçok tarihî mekân bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, Gavur Kalesi, Ulu Tepe, Beş Barmak, Taşlı Tepe, Aş Pişen Dere, Dokuz Delik, Büyük Kayseri ve Büyük Han'dır” (Bayatlı, 2017, s. 29).

1.1.3.1.5. Diyale

“Diyale il sınırları içinde de önemli bir yer tutan Türk nüfusu bulunmaktadır. Diyale ilinin idari taksimatında yer alan 5 ilçe vardır. Bunlar Baakuba, Halis, Hanekin, Mendeli ve Şahraban (şimdiki adı Mikdadiye)'dir. Bu beş ilçenin hemen hemen hepsinde Türkmenler bulunmaktadır. Ayrıca bu ilçelere bağlı Türkmen nüfuslu kasabalar da vardır. Bu kasabalar arasında Bakubaysa bağlı Kazaniye; Halis'e bağlı Mansuriyet Çebel: Hanekin'e bağlı merkez Hanekin, Karağan (Cevla), Kızrabat (Sadiye), Koratu ve Meydan; Mendili'ye bağlı Kazaniye ve Beledruz; Şahraban (Mikdadiye) ilçesi'nin aynı adı taşıyan merkez nahiyesi, Türk yerleşimlerinin önemli birer merkezi sayılır. Bu arada bölgede yer alan Bacalan, Bahznu Deliabbas, İbrahim Semin, Karaciva, Karaulus ve Kenaniye adlı kasabalarda da Türk nüfusu yaşar. Ayrıca elliye yakın Türk köyünün bölgedeki varlığına da işaret etmek yerinde olur. Bu köylerin en önemlileri ise şunlardır: Abdullahbeg, Ağa ve Halife, Bahçe, Fethullahbeg, Hacıkara, Hamidiye, Hıdırzından, İmamabbas, Kolluca, Mecidbeg, Paşaköprü, Rahamlı,. Sadullah Efendi Dağı, Salihbeg, Sey(i)dalan, Vendiler ve Zaviye. Diyale il sınırına yakın ve Vasıt “Kut” ilinin sınırları

içinde kalan, İran sınırına yakın ve Zırbatiye'ye komşu Bedre de önemli bir Türk ilçesidir" (Saatçi, 1996, s. 36, 37).

1.1.4. Irak Türklerinde Nüfus

Bin yılı aşkın bir süredir Irak'ta varlığını sürdüren Irak Türklerinin nüfusu hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte bazı araştırmacılar tarafından elde edilen tahmini oranlar bulunmaktadır. Irak Türklerinin sayısı hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştır (Saygın 2010, s. 31). Bu konuda farklı görüşlerin ortaya atılmasının nedeni ise, Osmanlı'dan sonra Irak'ta Türk nüfusu ile ilgili tarafsız ve gerçek bir sayım yapılmamasıdır. Irak Türkleri Irak yönetimlerince nüfus sayımı açısından her zaman göz ardı edilmiş ve azınlık olarak görülmüştür. Yeni Irak Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından Irak Türklerinin yaklaşık 300.000 nüfusa sahip olduğu düşünülmektedir. Ancak 1947 yılında yapılan nüfus sayımına göre Irak'ın toplam nüfusu 4.800.000'dür. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Irak'ta yapılan nüfus sayımlarının çoğu amacından uzaklaşmış ve gerçek dışı oranlar ortaya atılmıştır. 1957 yılında yapılan sayım ise güvenilir olarak görülmüştür. Irak nüfusunun 6.300.000 olarak belirlendiği bu sayımda Türklerin sayısının 500.000 civarında olduğu beyan edilmiştir (Saber 2019, s. 8).

Kraliyetin devrilmesinden sonra 1958 yılında yapılan üçüncü sayıma göre Irak'taki Türk nüfusu 567.000 iken, 1965 yılında Planlama Bakanlığı tarafından açıklanan tahmini rakama göre ise bu sayının 780.000 civarında olduğu belirtilmiştir (İbrahim, 2009, s. 6-7).

Irak'ta 1981 yılında yapılan istatistiğe göre Türklerin olduğu illerin nüfus sayısı 3.467.689'dur. Aynı tahminlere göre Irak'ın genel nüfusu da 13.669.689'dur. Ancak Irak'ın nüfusundaki artışa bakılırsa ortaya çıkan rakamlar Irak Türkleri için belirtilen rakamlardan çok daha fazladır. 1990 yılında ülkenin toplam nüfusu 17.742.000, Türklerin nüfusu ise % 12'lik bir oranla 2.129.040'tır. Bölgede sağlıklı bir nüfus sayımı yapılmadığı için halihazırda Irak'ta yaşayan Türklerin nüfusu hakkında kesin bir bilgi vermek mümkün olmamakla birlikte, ülkede Kürtlerden sonra en fazla nüfusa sahip kesim oldukları söylenebilir. Nitekim bugün Irak Türklerinin nüfusunun 2-3 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir (Yiğit, 2012, s. 190-191).

İKİNCİ BÖLÜM

IRAK TÜRKMEN EDEBİYATI TARİHİ

2.1. Irak Türkmen Edebiyatı Tarihi

Irak Türkmen edebiyatı genel Türk edebiyatı tarihinde önemli bir yer teşkil eder. Orta Asya ve Azerbaycan'dan Irak coğrafyasına yerleşen Türkmenler, dilleri ile birlikte edebiyatlarını ve kültürlerini de beraberlerinde getirmişlerdir. Türkmenlerin dilleri ve edebiyatlarının kökleri Oğuz boylarına kadar uzanmaktadır. Türkmenler, Irak coğrafyasına yerleştikten sonra zaman içinde yeni unsurlarla kaynaşmışlardır. Dolayısıyla yerleşik hayatın getirdiği yeni şartların etkisiyle de Irak Türkmenleri'nde yeni bir edebiyatın doğması ve var olan edebiyatın da zenginleşmesi söz konusudur. Irak Türkmen edebiyatının yazılı ilk ürünleri sayılan Nesimî'nin eserlerinin (M.1370-1417) ve büyük şair Fuzlî'nin eserlerinde kullandığı dilin çoğunun Türkmençe olduğu görülür. İslâmî devir edebiyatın ilk eserlerinden sayılan Dede Korkut'un dili de Türkmençe'dir (Küzeci, 2017, s. 15).

Irak Türkmen edebiyatı Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden ve 1918'den sonra bölgenin işgale uğraması üzerine sarsıntı geçirmiş ve yeni filizlenmeye başlayan edebî akımların önü kesilmiştir. Özellikle Türkiye'de Batı tesirinde gelişerek, yeni ekoller halinde ortaya çıkan, böylece eski şiir geleneğinden kopan modern edebiyat dönemi başlarken, bu gelişmelerin dışında kalan Irak Türkmen edebiyatçıları, uzun bir süre eski şiir geleneğine bağlı kalmışlardır. Hatta Türkiye'den koparılanın yarattığı üzüntü, özlem ve çaresizlik, Türkmen edebiyatçılarının eserlerinde en çok işledikleri tema haline gelmiş, bu durum adeta bir hayat tarzı haline gelerek, bütün kollarını etkilemiştir (Efendi, 2017, s. 2).

Irak Türkmen edebiyatı bir taraftan eski geleneğe bağlı ürünler vermeğe devam ederken diğer taraftan da Türkiye'deki yeni edebî cereyanları takip etmeyi ihmal etmeyerek, fırsat buldukça Türkiye'deki yeni edebiyatı, incelemeye ve o tarzlarda mahsuller vermeye çalışmışlardır. Bu denemeler bazen çok başarılı, bazen de kötü bir taklitten ibaret olmuştur. Başarılı denemeler, belli bir kesim tarafından öze dönme yani yabancı unsurlardan uzak bir edebiyat olarak beğeniyle karşılanırken, diğer bir kesim tarafından da

özden kopma hareketi olarak telakki edildiği için, şiddetle reddedilmiştir. Ancak iki kesimin de çabası Türklüğü savunmaktır. Bu zıt görüşler, 19. yüzyıl Türk edebiyatında, Muallim Naci ile Rezaizade Mahmud Ekrem arasındaki benzer tartışmalara yol açar. Bu ihtilaf, bir ara uzun edebî tartışmalara vesile olur. Ata Terzibaşı ile Salah Nevres arasındaki bu tartışmalara, dönemin tek edebî dergisi olan *Kardaşlık Dergisi*'nde geniş çapta yer verilir. Aslında yeni şiir dilinin Iraklı Türk edebiyatçıları arasında yayılması *Beşir Gazetesi*'nin yayın hayatına girmesiyle başlamıştır. Nitekim *Beşir*'de yayımlanan ilk serbest şiir örneklerine “Öz Başına Şiir” başlığının verilmesi, bu tarzın henüz adının bile Irak Türkleri arasında bilinmediğini göstermektedir. Bu yeni akımın Irak Türk edebiyatına girişi, bir süre sonra edebiyat çevrelerinin sert tepkilerine yol açmıştır. Ancak bu tepkinin fikir alanında savunucusu ve serbest şiir anlayışını sert bir dille eleştiren Ata Terzibaşı'dır (Saatçi, Akkoyunlu, 1991, s. 8).

Çağdaş edebiyatta, çağdaş konular daha ağır basarak yeni bir edebî ortam içinde yeni bir edebî anlayışla filizlenmeye başlamış, kısa bir süre içinde güdülenen bu filizler, edebiyat dalında tomurcuklar atmış, kimileri de çiçekler açmış, kimileri de olgun ürünler vermeye başlamıştır. Gelişmiş edebiyatların seviyesine kısa bir sürede ulaşmak elbette mümkün değildir. Fakat buna karşılık kimi edebiyat türlerine hiç olmazsa değerlendirme anlayışı bakımından olgunluk düzeylerine ulaşmak çabası bilincine varılmıştır denilebilir (Sarıkahya, 1988, s. 8).

Irak cumhuriyet döneminde Kerkük'te yayın hayatına başlayan *Beşir Gazetesi*, Irak Türkmen edebiyatında sadeleşme hareketinin habercisi olmuştur. Bundan bir yıl sonra Bağdat Radyosu'nda Türkmen Bölümü'nün açılması, radyo yayınları bakımından, Irak'ta Türklerin yazı dili ile konuşma dili tartışmalarını gündeme getirmiştir. 7 Mayıs 1960 tarihinde kurulan Türkmen Kardaşlık Ocağı'nın gerçekleştirdiği en önemli faaliyet, Irak Türklerinin kültür tarihinde büyük yeri olan *Kardaşlık Dergisi*'ni yayın hayatına geçirmesidir. *Kardaşlık Dergisi*, özellikle yeni edebiyat anlayışı çerçevesinde yapılan tartışmaların da yoğunlaştığı bir dergi hâline gelmiştir. Sadeleşme hareketine katılan eski çığıra bağlı olanlar da, eski şiir tarzı ile eski dil anlayışının bırakılacağını ve sadeleşme akımının benimseneceği yönünde tavır almışlardır (Saatçi, Akkoyunlu, 1991, s. 10).

Bu sıralarda *Kardaşlık Dergisi'nde* ilgi çekmeğe başlayan Nesrin Erbil (1939-) serbest şiir dalında başarılı örnekler vermektedir. Teknik açıdan çağdaşı Türkiyeli şairler ayarında başarılı şiirler yazan Nesrin Erbil'in şiirlerine samimi bir dil ve üslup hâkimdir. Nesrin Erbil, bu özellikleri dolayısıyla da, aynı türde eser veren Kerkük'lü diğer şairlere nazaran daha hoş görüyle değerlendirilir ve takdirle karşılanır. Aynı şiir türünde eserler veren Salah Nevres (1941-) ise, yeni şiiri, başlangıçta aşırıya kaçan bir üslupla ele aldığı için gerçek düşünce ve hislerini ifadede yetersiz kaldığı eleştirilerine maruz kalmıştır. Şair, bu tutumunu yumuşatmasından sonra öz ve teknik açıdan daha başarılı şiirler yazmaya başlamıştır (Saatçi, Akkoyunlu, 1991, s. 11).

2.1.1. Modern Türkmen Edebiyatında Şiir

Birinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye sınırları dışında kalan Irak Türkmen edebiyatı şairlerinin edebî gelişmelerden ve diğer Türk edebiyatçılarından uzak düşmeleri, üzerlerinde büyük etki yaratmış, Birinci Dünya Savaşından sonra da eski divan ve halk şiirleri ile devam etmişlerdir. Ancak 1950'li yıllarda bir devrim yaşayan Türkmen edebiyatı modernleşmeye başlamıştır. Klasik şiirin büyük bir kısmı, gazel olarak yazılan aşk, sevgi ve ağıt gibi şiirlerdir. Bazı Türkmen şairleri şiirlerinde yaşamla ilgili sosyal, siyasal, insancıl, yurtsal ve ulusal konulara değinmişlerdir. Türkmen şairler arasında klasik şiir yazan en büyük temsilci ise Hicrî Dede'dir.

Aynı tarzda yazan ikinci bir isim ise Muhammed Sadık'tır. Kasidelerini hâlâ 16. yüzyıl şairlerinin yaptığı gibi son iki beyte ismini ilâve ederek (mahlas) bitirmektedir.

Muhammed Sadık'tan sonra bu alanın son temsilcisi sayılan Osman Mazlum'dur. Mazlum, bu alanda başarı sağlamış ve gerçek bir divan şairi mertebesine erişmiştir. Klasik şiir yazan şairler arasında Celal Rıza Efendi, Esad Nâib Oğlu, Mehmet İzzet Hattat, Hasan Necef, Ali Maruf Oğlu ve başkaları gelir (Muhammed, 2007, s. 6-8).

Irak Türkmen halk şiirine gelince, bu edebiyat, 1950’li yıllardan önce, umumiyetle hoyratlar, maniler ve türkülerle varlığını sürdürmüştür. Irak Türkmen edebiyatında “horyat” adı verilen edebî türe Türkiye’nin Elazığ, Şanlıurfa, Diyarbakır gibi şehirlerinde, “cinaslı mani”; Azerbaycan’da ise “Beyatı” adı verilmektedir. Irak Türkmen edebiyatının bir simgesi hâline gelen hoyrat, istisnasız bütün Türkmen bölgelerinde bilinen ve sevilen, günümüzde de bütün canlılığı ile yaşayan bir nazım türüdür. Halk şiiri tarzında yazan şairler arasında en önde gelen şairler, Mustafa Gökkaya, Nâsîh Bezirgân, Felekoğlu, Reşit Ali Dakuklu, Hüseyin Ali Mübarek, İsmail Sert Türkmen, Fazıl Mehdi Beyat gibi şairlerdir (Muhammed, 2007, s. 11-13).

Aşağıdaki Horyat örnekleri, Mustafa Gökkaya ile Felekoğlu’ndan alınmıştır.

“Karın çalar”

Kalp oynar karın çalar

Bir yanım kurt kuş yedi

Bir yanım karıncalar ” (Yanar, 2019, s.15).

“Dile geldi

Feryadım dile geldi

Bu halim gördü rakıp

Sevindi dilek aldı ” (Yanar, 2019, s. 33).

Irak Türkmen edebiyatında 1950’li yıllara kadar divan şiiri hâkim iken, bu tarihten itibaren serbest şiirin ilk örnekleri görülmeye başlamıştır. Serbest şiirin ilk örnekleri 1950’li yılların başlarında *Beşir Gazetesi*’nde yayımlanmıştır (Benderoğlu, 1989, s. 8). Burada ilk olarak Abdülhalik Bayatlı ve Sedat Erbil’in şiirleri yer almıştır. Bu bakımdan bu şairler, özellikle Abdülhalik Bayatlı, Türkmen serbest şiirinin olgunlaşmasında öncülük eden isimlerden biri sayılmaktadır. Bayatlı’nın Türkiye’de öğrenim görmesi, bu tür şiire yönelmesine sebep olarak gösterilebilir. Bayatlı, modern Türk şiirinde büyük yer tutan ve çağdaş Türk şiirinin önde gelen isimlerinden Ahmet Hâşim, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Veli Kanık ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şairlerin etkisi altında kalmıştır (Muhammed, 2012, s. 1601).

Serbest şiir, modern Irak Türkmen şiirinde önemli bir yer tutan bir şiir tarzıdır. Bu şiir tarzı, Türkmen şiirinin çağdaş ve yeni bir biçimi olarak, Türkmen şiirine bu dönemde getirdiği yeniliklerle (biçim, içerik, düşünce, söz sanatları vs.) Irak Türkmen şiirini diğer halkların ortaya koyduğu şiir örnekleriyle at başı koşturma başarısını da gösterebilmiştir. Özellikle Salah Nevres (1941-) ile Nesrin Erbil'in (1939-), Irak Türkmenleri arasında bu şiir türünün benimsenmesinde büyük emekleri olmuştur. Hatta bu iki ismin başarılı eserleri sayesinde serbest şiir, Irak Türkmenleri arasında saygın bir mevkiye sahip olmuştur. Bu isimlerin yanı sıra, o dönemde Abdülatif Benderoğlu (1937-), Necmettin Esin (1912-1987), Bahattin Salihî, İnyet Refik, Erşet Hürmüzlü (1943-), Kenan Sait, Nihat Akkoyunlu (1938-), Kahtan Hürmüzlü (1936-), Ata Bezirgân gibi isimler de bu yeni türde eserler vermişlerdir (Muhammed, 2012, s. 1601).

Irak Türkmen edebiyatında serbest şiir anlayışıyla ilgili iki farklı grup ortaya çıkmıştır. Birinci grubun temsilcileri, Abdülhalik Bayatlı, Abdülatif Benderoğlu ve Necmettin Esin'dir. Bu grubun yeni şiir devrimindeki amacı, eskiyi tamamen ortadan kaldırmak ve eskiyle yeninin bir arada bulunamayacağını öne sürmek değildir. Tam tersine, bu grup serbest şiirle geleneksel şiir arasında bir köprü ve bağlantı kurmaya çalışmıştır. Bu nedenle birinci grubun eski kaideleri bozmaya yönelik yaklaşımları daha temkinlidir fakat savundukları şiir anlayışını sonuna kadar devam ettiremediklerinden dolayı Türkmen serbest şiir sahasındaki öncülüğü ikinci gruba bırakmışlardır (Muhammed, 2012, s. 1601).

Irak Türkmen edebiyatında, serbest şiir hareketinin ikinci grubunda Nesrin Erbil, Salah Nevres, Ata Bezirgân, Erşet Hürmüzlü, Nihat Akkoyunlu, Kenan Sait ve İzzetin Abdi Bayatlı gibi şairler yer almıştır. İkinci gruba bağlı şairlerin nicelik bakımından fazla oluşunun yanı sıra topluma sundukları edebî eserlerin nitelikli oluşu, Türkmen serbest şiirine önemli katkılar sağlamıştır. Bu grupta yer alan şairler, birlikte hareket etmeseler de, şiir anlayışları ve elde ettikleri sonuçlar itibarıyla bir edebî hareketten ziyade edebî bir akımı oluşturmuşlardır. Nitekim Salah Nevres'in 1967 yılında *Kardaşlık Dergisi*'nde yayımladığı "Eski ve Yeni şiir" başlıklı yazısı, bu akımın manifestosu sayılabilir (Muhammed, 2012, s. 1601).

2.1.2. Modern Irak Türkmen Edebiyatında Kadın Şairler

Köklü bir geçmişe sahip olan Irak Türkmen edebiyatı pek çok şair ve yazar yetiştirmiştir. Türkmen edebiyatının en eski devirlerinden 20. yüzyıla kadar uzanan zaman dilimi içinde yetişen ve özellikle divan edebiyatı tarihinde öne çıkan şairlerin hemen hemen hepsinin erkek olduğu görülür. Bu durum, sadece Irak Türkmen edebiyatına has bir durum da değildir. Genel Türk edebiyatı tarihinde de 20. yüzyıla kadar yetişen kadın şairlerin sayısı parmakla gösterilecek kadar azdır. 20. yüzyıla kadar Türkmenlerde kadın edebiyatçıların hiç bilinmediğini söylemek yanlış olmaz. Ancak Türkmen edebiyat tarihçisi Ata Terzibaşı, büyük emekle hazırladığı ünlü *Kerkük Şairleri* külliyyatının 9.cildinde, 19. yüzyılda yaşamış bir Türkmen şairinin varlığından bizleri haberdar etmektedir. Bir istisna oluşturan *Şehnaz* adlı şair hakkındaki bilgileri Terzibaşı, Hicrî Dede'nin *Riyazüş-Şuara* adlı yazma eserinden aktarmaktadır (Sütçüoğlu, 2007, s. 11).

Buna göre Resul Haviî'nin kızı olan ve daha çok koşma tarzı şiirler yazmakla tanınan Şehnaz, Bağdat'ta henüz 20 yaşlarında iken vebadan (1829-1830) yılında vefat etmiştir. Irak Türkmen edebiyatında, toplumun sosyal düzeyi ve geleneklerin katılığı yüzünden, kadın edebiyatçıların ortaya çıkması gecikmiştir. Yenileşme hareketinin başladığı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kadın şairler açısından Türkmen edebiyatında gözle görülür bir canlanma meydana gelmiştir. Böylece Irak Türkmen edebiyatı da yeni bir döneme girmiştir (Sütçüoğlu, 2007, s. 11).

1960 yıllarında *Kardeşlik Dergisi*'nde ilgi çekmeğe başlayan Türkmen kadın yazarlar arasında Suphiye Halil Zeki (1932-), yazdığı kısa anı ve hikâyeleriyle başta gelir. 1958 yılında ilan edilen cumhuriyet rejiminden sonra Türkmen basınında başlayan sadeleşme hareketinin etkileri edebiyat eserlerinde de görülmeğe başlamıştır. Bu yıllarda başlayan dildeki sadeleşmeye paralel olarak klasik şiir kalıpları zorlanmıştır. Bu dönemde Türkmen edebiyatının yenilikçi hareketine de öncülük eden bir kadın şair ilgi çekmeğe başlamıştır. Erbil doğumlu olan Nesrin Erbil (1939-), modern Türk şiirinin etkisini Türkmen edebiyatına taşımış ve bu tarz şiirleri ile edebiyat çevrelerinde en çok tartışılan isim hâline gelmiştir. Kifri'nin kadın şairi olarak Türkmen edebiyat kervanına katılan Şekibe Vendavî (1940- 6 Temmuz 2000),

yaşadığı toprakların acılarını halk nazım türü olan mani ve hoyrat kalıbında ortaya koymuştur. Her yönüyle yerli Türkmen kültürünün saf ve temiz bir temsilcisi olan Nedime Hürmüzlü (1942-2 Mart 2004), şiirlerinde halk şiirinin akıcı üslubunu sergiler. Kadın şairlerden Firyal İzzet Ketene (1943-) de, kendi hemcinslerinden geri kalmayarak, şiirlerinde Türkmen toplumunun onulmaz dertlerine aşına olduğunu ortaya koyar. Kerkük'ün geleneksel şiiri olan hoyratta varlık gösteren Remziye Meyyas (1945-), Kerkük sevdalısı olan soylu bir Türkmen kızıdır. Şiirlerinde yurt özlemi ve umutların yeşermesi yolundaki dilekleri her zaman öne çıkan Kadriye Ziyaî (1950-), ilgi çeken bir diğer Türkmen şairidir. Milli duyguları dile getirme bakımından ilgi çeken Pakize Süleyman (1951-), vatan sevgisini en çok işleyen Türkmen şairidir. Şiirlerinde tarih şuuru ve yurt sevgisi biraradadır. Kırk dokuz yaşlarında dünyadan ayrılan Kerküklü kadın şair Leyla Merdan (1953-9 Nisan 2004) ise, yurt sevgisi ve doğduğu toprakları her şeyin üstünde tutar. Kerkük'ün Musalla mahallesinde doğan Münevver Molla Hassun (1953-), Türkmen edebiyatında millî duyguları işleyen bir başka şairdir. Gülser Kerküklü'nün (1957-) şiirlerinde en çok işlenen tema ise Kerkük'tür. Diğer Türkmen şairlerinden geri kalmayan Gülzar Bayatlı (1965-) da, memleketi Kerkük'ün kıymetini her şeyin üstünde tutmaktadır (Sütçüoğlu, 2007, s. 11).

2.1.3. Kadın Şairler Hakkında Yapılan Çalışmalar

2.1.3.1. Çağdaş Türkmen Kadın Edebiyatçıları İnceleme ve Metinler

Faruk Faik Köprülü (Irak Cumhuriyeti Kültür ve Tanıtma Bakanlığı, Türkmen Kültür Müdürlüğü, 1993 Bağdat), (Osmanlıca).

Bu eser, Irak Türkmen edebiyatında önemli bir yere sahip olan araştırmacı, yazar ve şair Faik Faruk Köprülü tarafından hazırlanmıştır. Antoloji niteliği taşıyan kitapta 26 Türkmen kadın şair tanıtılmıştır. Kitap kadın şairlerin doğum tarihlerine göre şu şekilde sıralanmıştır; Suphiye Halil Zeki (1932), Nesrin Erbil (1939-), Şekibe Vendavî (1940-2001), Firyal İzzet Ketene (1943-), Aydan Nakip (1946-), Zeynep Tuzlu (1947-), Firyal El-

Müderris (1947-), Kadriye Ziyâî (1950-), Pakize Seyyid Süleyman Sıddık (1951-), Münevver Molla Hassun (1953-), Siham Abdülmecit (1955-), Meysun Mehmet Kerküklü (1956-), Leyla Merdan (1957-), Firdevs Kerküklü (1957-), Kazancı Kızı (1959-), Gülşan Şekerci (1964-), Aslı Kızı (1964-), Nurhan Yusuf Tütüncü (1965-), Ayhan Aşkoğlu (1965-), Gülzar Bayatlı (1965-), Ayhan Reşit Orankay (1965-), Güler Nazım Kerküklü (1967-), Hatice Mehdi Kazancı (1968-), Bahar Taha Bayatlı (1969-), Sonay Kasapoğlu (1971-) ve Sevsen Mecit Tuzlu (1972-). 138 sayfadan oluşan bu kitapta kadın şairlerin özgeçmişi, eserleri ve şiirlerinden örnekler verilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde bu kadın şairlerin birçoğu edebiyat alanında görülmemektedir.

2.1.3.2. Çağdaş Türkmen Kadın Edebiyatından

Vahidettin Bahaettin, (Türkmen Kardeşlik Ocağı Genel Merkezi, 2011 Bağdat), (Arapça).

Türkmen Kardeşlik Ocağı Genel Merkezi tarafından 2011 yılında Bağdat'ta Arapça harflerle basılmıştır. Eser, Irak Türkmenlerinden araştırmacı/yazar Bahaettin tarafından hazırlanmıştır. Eserde 11 Türkmen kadın şair ve yazarın şiir ve yazıları yer almaktadır. Eserde bu şair ve yazarlar şu şekilde sıralanmıştır; Sabiha Ahmet Cemil, Suphiye Halil Zeki, Medihe Ahmet Cemil, İlham Şakir Bayraktar, Firyal Haj İzzet, Remziye Habip Meyyes, Aydan Al-Nakip, Kadriye Ziyai, Pakize Süleyman, Leyla Merdan, Münevver Molla Hassun, Nermin Müftü. 96 sayfadan oluşan bu eser Bağdat'ta 1960'lı yıllarda faaliyet gösteren Türkmen Kardeşlik Ocağı tarafından Arapça ile eser veren Türkmen kadın edebiyatçılar için hazırlanmıştır.

2.1.3.3. Solmayan Papatyalar, Türkmeneli Kadın Şairler Antolojisi

Şemsettin Küzeci, (Işık Edebiyatçılar Gurubu, 2010 Ankara), (Türkçe).

Bu eser, Irak Türkmen edebiyatına birçok eser kazandıran Dr. Şemsettin Küzeci tarafından hazırlanmıştır. Eserde 25 Türkmen kadın şairin özgeçmişi ve şiirlerinden örnekler yer alır. 168 sayfadan oluşan bu eserde şairler doğum tarihlerine göre kronolojik olarak şu şekilde sıralanmıştır; Suphiye Halil Zeki (1932-), Nesrin Erbil (1939-), Şekibe Vendavî (1940-2001), Firyal İzzet Mehmet Ketene (1943-), Remziye Meyyas (1945-), Kadriye Ziyâî (1950-), Pakize Süleyman (1951-), Münevver Molla Hassun (1953-), Safiye Bayraktar (1953-), Siham Abdülmecit Zengi (1955-), Selma Abla (1956-), Firdevs Kerküklü (1957-), Gülser Kerküklü (1957-), Sekine Mehdi Kazancı (1959-), Ayhan Haceroğlu (1962-), Fatma Selbi (1962-), Basire Ekber Tisinli (1963-), Gülşen Şekerci (1964-), Ayhan Reşit Orankay (1965-), Gülzar Bayatlı (1965-), Güler Koryalı (1971-), Selda Hürmüzlü (1976-), Zeynep Küzeci (1988-), İpek Neşet Demirci (1989-), Aybeniz Küzeci (1990-).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN IRAK TÜRKMEN EDEBİYATINDA KADIN ŞAİRLER

3.1. NESRİN ERBİL (1939-)

3.1.1. Hayatı

Şair Nesrin Erbil, 29 Eylül 1939 yılında Erbil’de doğmuştur. Babası Ataullah Ağa, annesi ise Hayriye Hanım’dır. Nesrin Erbil, ana yurdu olan Erbil’i kendine soyadı olarak seçtiği için, şöhretini bu isimle kazanmıştır. Daha küçük iken Ağabeyi Murat ona ilkokul birinci ve ikinci sınıf kitaplarını okutarak Türkçeyi öğretmiştir. Babasının defterlerine sevdiği şairlerin şiirlerini yazan Nesrin Erbil daha sonra Bağdat’a gidip teyzesinin evinde kalarak ilkokula başlamıştır. İlkokulun son sınıfına kadar devam eden Nesrin Erbil, hastalığa yakalanınca eğitimini bitirememiştir. Ailenin Nesrin’den önce üç çocuğu öldüğünden dolayı içlerini korku sarmış ve onu Bağdat’tan alıp Erbil’e getirmişlerdir. Okula gidemeyen Nesrin Erbil’in eğitimini kardeşleri ve babası devam ettirmişlerdir. İngilizce’yi büyük kardeşinden ve “Amerika’nın Sesi” radyosundan öğrenmiştir. Daha sonraları “Goethe Insistute” de Almanca’yı öğrenmiştir. Ailenin tek kız çocuğu olan Nesrin Erbil, erken yaşlarda edebiyata ilgi duymuştur (Erbil, 2019, s. 18).

Edebiyatçı, şair olan babası ve şiirle ilgilenen kardeşleri, Nesrin Erbil’in edebî yeteneğini geliştirmiştir. Daha sonra Bağdat’ta teyzesinin yanına yerleşen Erbil, İngilizce kurslarına giderek lise sertifikası elde etmiştir. Ayrıca İngilizce şiirler yazmağa başlamış ve Amerikan Music City tarafından yapılan şiir yarışmasına “All For Love” başlıklı şiiri ile katılarak birinci olmuştur. Bu başarıdan hemen sonra Amerika’nın California’da “Nordic” plak şirketi, şiiri besteleyip plağını çıkarmak üzere satın almıştır. Bundan sonra aynı şirket, Nesrin’in “Lonely” ve “Come Back To Me” adlı iki şiirini daha satın almıştır. Daha sonra Almanca’ya da yönelen Nesrin Erbil, dört yıl süreyle Almanca kurslarına devam etmiştir. Almancasını geliştirmek için, ara sıra Almanya’daki kardeşi Reşat’ın yanına gitmiştir. 1960 yılından itibaren de Türkçe şiirler yazmaya başlamıştır. Özellikle Irak Türkmen kültüründe önemli bir döneme damgasını vuran Nesrin Erbil Bağdat’ta yayımlanan *Kardeşlik Dergisi*’nde yer alan şiirleri ile büyük ilgi bir kazanmış ve serbest şiir yazarak,

Irak Türkmen edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur. Böylece ana dili olan Türkçeden başka (Arapça, İngilizce ve Almanca) dillerini de öğrenmiştir. Çocuklukluğundan beri sanatla ilgilenen Nesrin Erbil, şiirin yanında resimle de ilgilenmiştir. Resim yapma kabiliyetini aile içerisinde geliştirmiştir. Ailesi tarafından güzel sanatlara karşı olan ilgisine değer verilmiş ve desteklenmiştir. 1970’li yıllardan 1990’lı yıllara kadar şiirlerini yayımlamaktan vazgeçen Nesrin Erbil 1990’larda şiirlerini tekrar yayımlamaya başlamıştır. Irak’ın işgali, şairi derinden etkilemiştir. Bu yüzden ana yurdu Erbil’den göçerek Türkiye’ye yerleşmiştir. Yaşadığı toprakların acılar içinde olması, Nesrin Erbil’in son şiirlerine de yansımıştır. Nesrin Erbil evli ve bir çocuk annesidir. Yaşamını hâlen Ankara’da sürdürmektedir (Erbil, 2019, s. 20).

3.1.2. Eserleri

3.1.2.1. Şiirleri

1. *Deniz Rüyası*, 1969, Ankara.
2. *İki Şehir*, 1998, İstanbul.
3. *Geleceğim*, 2004, Erbil.
4. *Şiir Defterleri*, 2019, İstanbul.
5. *Yaralı Kuş*, 2019, İstanbul.

3.1.2.2. Hakkında Yazılan Kitaplar

1. Ekrem Pamukçu, *Irak Türkleri Şairlerinden “Nesrin Erbil (Hayatı, Kişiliği, Şairliği ve Şiirleri)”* 1990, Ankara .
2. Serpil Güler, *Iraklı Türkmenlerinin Sesi Şair Nesrin Erbil*, 2007, Ankara. (Nesrin Erbil, Kişisel İletişim, 04 Şubat 2020).

3.1.2.3. Yer Aldığı Antolojiler

1. *Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi*. Ziyat Akkoyunlu ve Suphi Saatçi 1991, Ankara.
2. *Çağdaş Irak Türkmen Kadın Edebiyatçıları*, Faruk Faik Köprülü 1993. Bağdat.
3. *Azerbaycan-Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı*, Suphi Saatçi 1997, Ankara.

4. *Kerkük Güldestesi*, Suphi Saatçi 1997, İstanbul
5. *Irak Türkmen Edebiyatçıları: Şairler ve Yazarlar*, Kasım Sarıkahya 1998, Bağdat.
6. *Erbil Şairleri*, Ata Terzibaşı 2004, Kerkük.
7. *Kerkük Şairleri*, Şemsettin Küzeci 2006, Ankara.
8. *Irak'ta Türkmen Edebiyatı*, Muhsin Behçet Şakir 2008, İstanbul.
9. *Solmayan Papatyalar*, Şemsettin Küzeci 2010, Ankara
10. *Poets of Kirkuk*, Şemsettin Küzeci 2014, Ankara.
11. *Nevruz Çiçekler*, Şemsettin Küzeci 2015, Ankara (Nesrin Erbil, Kişisel İletişim, 04 Şubat 2020).

3.1.2.4. Aldığı Ödüller

Nesrin Erbil, sanat ve meslek yaşamı boyunca bir takım ödüller almıştır. Bunların başlıcaları şöyledir:

1. Nesrin Erbil, 1956 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Music City'nin düzenlediği amatör şiir yarışmasına "All for Love" şiiriyle katılıp birincilik ödülü olarak 10.000 ABD doları kazanmıştır. Elde ettiği bu başarı, şairin İngilizce öğrenimini olumlu yönde etkilemiştir.
2. 2004 yılında Irak Türkmen ve Türk edebiyatına katkılarından dolayı Dünya Genç Yazarlar Birliği tarafından Ankara'da hizmet ödülüne layık görülmüştür.
3. Kıbrıs Balkanlar Avrupa Türk Edebiyatları Kurumu'ndan ödüller almıştır.
4. Irak Türkmen Edebiyatçıları ve Yazarlar Birliği ödülü.
5. Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı ödülü.
6. Irak Türkmen Cephesi ödülü.
7. Bilkent Üniversitesi'nden birçok sayıda ödül ve plaket kazanmıştır (Nesrin Erbil, Kişisel İletişim, 04 Şubat 2020).

3.1.3. Edebî Kişiliği

Nesrin Erbil, 1960 yılları sonrası Irak'ta gelişen serbest şiir akımının en önde gelen ismi ve en verimli şairlerden biri olmuştur. 1961 yılında Bağdat'ta

yayıma başlayan *Kardeşlik Dergisi*'nde şiirlerini yayımlayan Nesrin Erbil'in "*İki Şehir*" adlı şiiri, Türkmenlerin iki şehri Kerkük ile Erbil'in kardeşliğini ve yaşadıkları acıları ortaya koymuştur (Erbil, 2019 s. 21)..

Şairin Türkiye Türkçesinin iyi olması, onu Irak Türkmen edebiyatının yenileşme döneminde ilgi çeken isimlerden biri yapmıştır. Şiirlerinde yaptığı benzetmeler, söz sanatları ve çağrışımlarla ifade gücü zengin ve başarılı bir şair olmuştur. Şiirlerinde dilin musiki yanını da ihmal etmemiştir. Böylece şiirlerine kazandırdığı akıcılık sayesinde okuyucu ile sıcak bir bağ kurmuştur. Millî duyular, geçmişe özlem, yalnızlık hüznü ve ayrılıklar şiirlerinin başlıca temaları sayılır. Ata Terzibaşı'nın ifadesiyle "... şiirlerinde baba yurdu Erbil'i, ana yurdu Kerkük'ü ve mensup bulunduğu millet ve kahramanları anarak coğrafi iklimi fazlaca genişletir" (Terzibaşı, 2007, s. 219). Şairin elem ve hüznü yüklü dizelerinde her zaman doğduğu topraklara duyulan hasret saklıdır. Onun şiirine, çocukluğunun cenneti ata yurdu güzel Erbil, ana yurdu bahtsız Kerkük, şairin içini kanatan yara olarak sinmiştir. Nesrin Erbil, serbest şiir yazmakla birlikte hiçbir zaman hece vezninden kopmamış ve bu tarzda da başarılı şiirler yazmıştır. Yetmişli yıllara kadar uzanan bu dönemde yazdığı şiirleri ile edebiyat çevrelerinde en çok tartışılan şair olmuştur. Başlangıçta Türk edebiyatının büyük şairleri Yahya Kemal, Mehmet Âkif, Bekir Sıtkı Erdoğan, Cahit Sıtkı Tarancı ve Orhan Veli gibi şairlerinden etkilenmiştir. Daha sonra kendi üslubunu ve şiir anlayışını bulmuştur. Kolay bir dil ile edebiyat çevrelerine kendini kabul ettirerek ilgi çekmiştir. Irak Türkmen edebiyatının yeni dönemini başlatan Nesrin Erbil bu yönüyle Türkmen serbest şiirinin öncüsü olmuştur (Erbil, 2019 s. 22).

3.1.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar

Tema ya da tem (izlek), bir şair tarafından şiirde yansıtılan görüş veya düşüncedir. Ortaya koyulan her bir şiirde ana tema vardır. Ana tema kavramıyla, şiiri birbirine bağlayan, duygu, hayal ve düşünce ifadeleri anlatılmaktadır. Tema, şairin hayal, duygu ve düşüncelerinin yoğunlaştığı dizelerde bulunur. Bazı eserlerde açık bir şekilde görülüp tespit edilirken bazı eserlerde de karmaşık ve sembolik ifadelerin altında gizlenir (Çıkla, 2012 s. 75, 76, 78).

Tema, her sanat eserinde vardır ve onu tasarlayanın mesajını karşı tarafa taşıyan unsurdur. Bir başka deyişle tema (izlek), sanatçının yorumlamak istediği düşünce, hayal ve arzularını belirginleştirdiği ve yoğunlaştığı duygu, düşünce ve hayaller bütünüdür. Konuya göre soyut, daha incelikli ve öznel bir yapısı vardır. Bir sanat eserindeki konu ise somutlaştırılmış tema olarak tanımlanabilir. *“Her eserin bir teması vardır ve bu tema, eser dışında soyut bir kavramdır. Yaşama sevinci, ölüm korkusu, gurbet duygusu, kadın aşkı, hayvan sevgisi, geçmiş özlemi, gelecek endişesi kıskançlık, mertlik, cömertlik, vatan sevgisi ve benzeri kavramlara tema denir. Bunlardan herhangi birinin belli kişi, yer zaman ve duruma bürünerek ifadesi konu olur”* (Aktaş, 2009, s. 198).

3.1.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar

Nesrin Erbil'in şiirlerinde, bulunduğu coğrafyada yaşanan sıkıntıların psikolojik olarak şiirlerine yansıdığı görülür. Şairin şiirlerinde işlediği psikolojik ve bireysel konular ise şunlardır:

Aşk temi, “Sev Beni”, “Seni Seviyorum” ölüm temi, "Ardından", "Unutulduk"; keder ve hasret temi, “Aldanmışız” “Karanlık”, “Sitem” Sen de Ben de” yalnızlık temi, “Hasret, "Düşünce", "Yalnızlık", "Yalnız", "Bilirim", "Düşüncelerim", "Yalnızlığın Ötesi”", özlem, “Özlem1, Özlem2, Eskici, Eski Konağımız, Eski Evimiz, Eski Konak 2” ayrılık “Veda, Veda1, Veda 2, Veda 3, Veda 4, Bekle Beni, Gitme, Vakitsiz Son, Ayrılık” huzur “Huzur” tabiat “Bahar, Bahçemizdeki Selvicikler” aile sevgisi “Anneme, Babama, Kızıma, Kardeşim Reşat’a, Oğluma” gurbet “Dertli kuşlar, Gurbet, Yabancı, Göç”. (Şiirlerin başlıklarını kaldır. Tahlil yaparken adını ver.)

Eskici

“Eskiden çok sevdiğim

Severek yaptığım

Eskimiş elbisemi

Eskiciye verdim de

İçim burkuldu

Her eski şey böyle mi atılır? ” (Erbil, 2019, s. 39).

Nesrin Erbil, “Eskici” başlıklı şiirinde geçmişe özlem duymaktadır. “Eskiden çok sevdiğim, severek yaptığım, eskimiş elbisemi, eskiciye verdim” Eskiden çok sevdiği geçmişini hatırlatan değerli elbisesini eskiciye verince hasretle onu aramaktadır. Belki de şair Nesrin Erbil bu parça şiiri ile kaybettiği geçmişini çocukluk yıllarını hasretle, özlemle güzel anılarını aramaktadır.

Şiirsiz Kaldım

“Geçmişten gelen

Geçmiş olmayan insanlar

Bütün şiirlerimi çaldılar

Şiirsiz kaldım

Çatık kaşlı sokaklar ortasında

Sahipsiz, yalnız

Çıplak düşünceler sarmış etrafımı ” (Erbil, 2019, s. 290).

Yalnızlık temasının işlendiği bu şiirin ilk iki dizesinde kastedilen insanlar hayalî olarak canlandırılan, farklı hatıraların failleri olan kişilerdir. Anılarda kalmış bu insanların şairin psikolojisi üzerindeki etkisi yıkıcı görünmektedir. “Geçmişten gelen, geçmiş olmayan insanlar, bütün şiirlerimi çaldılar, şiirsiz kaldım” dizelerinde, şiirlerin çalınması, şairin beslendiği müspet duygulardan mahrum kalmasını ifade eder. Bu duyguları dış ortamda da bulamayan şair, durumu “Çatık kaşlı sokaklar” ibaresiyle dile getirmektedir. Bu ifade, dışarıdaki insanların soğukluğuna ve şairin toplumda yer bulamamasına işaret eder. Toplumda ortak hissiyatı ve duyguyu arayışını “Düşünce” şiirinde de dile getiren Erbil, burada artık tamamen bunalmış olup içinde bulunduğu duruma bir tepki verme gereksinimi duymaktadır. Bir zamanlar gölgesinde serinlediği ağaçların dallarının üşüdüğünü dile getirmekle şair, eski olumlu yaşantıların artık kendisi için teselli kaynağı olmadığını vurgulamaktadır.

Dertli Kuşlar

“Ey rüzgârların esiri yaşayan kuşlar

Geldiğiniz yerler güzel olmalı

Hazin nağmelerinizde gariplik var

Derdini taşıyan, derdimi taşıyan

*Siz; üzüm dolu bağlardan geldiniz,
Hurma dalları avutmadı sizi ” (İki Şehir, 1998, s. 35).*

“Dertli Kuşlar” şiirinin başlığından da anlaşılacağı üzere metin derin bir üzüntü ve kederi (tekeddür) ifade etmektedir. Kederlerin sebebi ise geçmişe duyulan özlemdir. “*Ey rüzgârların esiri yaşayan kuşlar*” dizesinde ise kuşlar bir tür haberci olarak yorumlanmıştır. “Geldiğiniz yerler güzel olmalı” dizesinde, şair bir gurbetlik duygusu içindedir ve kuşlardan geldikleri yerleri sorar. Şairin kuşlara sorduğu yerler, muhtemelen şairin kendi memleketini çağrıştırır. Bu çağrışımı “*hurma dalları*” simgesinden de çıkarmak mümkündür. Gurbette ve sıldan ayrı düşmüş şair, kendi durumunu “rüzgarın esiri” olarak yaşayan, yeri yurdu olmayan ve oradan oraya göçmek zorunda kalan göçmen kuşlara benzetir. Kuşların gelişi şaire memleketini ve oraya dair anılarını hatırlatır. Şairin memleketine dair yarım kalmış hatıraları mevcuttur. Belli nedenler yüzünden oradan ayrıldığını akla getirir. Zikredilen hatıralardan yeşil bir masal uzanmakta, mavi bir çocuk gülümsemektedir. Bu dizeler tam yaşanmamış bir çocukluk dönemini işaret eder. Hayâl âleminde kopup gerçek âlemlerle karşılaşan şair, güneşi ve havayı esmer (gölgelenmiş, karanlık) bulmaktadır. Sonu gelmez bekleyişler şairin ruhunu yormuş ve ümitsizliğe sevk etmiştir.

Düşünce

*“Bu şehirde
Hurma ağaçları kadar düşünceli
Ve yalnızım
Ne bir dost arar
Ne postacı çalar kapımı
Nane şekeri gibi serin akşamları
Kalıptoz kokan mahallemizden
Leblebici geçer
Bir kuş öter, her akşam, ” (Pamukçu, 1990, s. 21).*

Nesrin Erbil, şiire ismini zikretmediği bir şehirden bahsederek giriş yapmaktadır. Metinde geçen “hurma” ve “kalıptoz” (okaliptüs) simgelerinden söz konusu şehrin Erbil olduğu düşünülebilir. “*Bu şehirde/ Hurma ağaçları kadar yalnızım*” dizelerinden itibaren şiire bir yalnızlık duygusu hâkimdir. Şair, duygu durumunu içinde bulunduğu ortama ve eşyalara da aktarmakta,

mevcut duyguyu kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. “*Ne bir dost arar/ ne postacı çalar kapımı*” dizelerinde ise yalnızlığının boyutunu vurgulamaktadır. Sonraki dizelerde bulunan “*nane şekeri*” ifadesi çocukluk çağrışımları uyandırarak o devirlere duyulan özlemi de barındırmaktadır. Metnin devamında şehir tarif edilmeye başlanır. Bu sırada şair olumsuz bir gözlemci konumundadır. Bu süreç devam ettikçe doğal olarak şairin hüznü de artmaktadır.

3.1.4.2. Toplumsal Temalar

Nesrin Erbil’in şiirlerinde genel olarak toplumsal temalar, bireysel ve psikolojik temlere göre daha fazla işlenmiştir. Şair, ait olduğu milletin sıkıntılarını, dertlerini şiirlerinde daha çok dile getirmiştir. Erbil’in işlediği toplumsal konuları şu başlıklar altında toplamak mümkündür: Şehitlik “Şehitleri Anarken, Vatan Sevgisi, Erbil Hasreti, Kalenin Dibinde Bir Taş Olaydım, Erbil Masalı, Yanan Şehir, Erbil Burası, Burası Neresi, Ah Kerkük, Erbil’i Dinliyorum, Erbil Kayserisinden Kerkük Kayserisine, Erbil’de Bulduklarım” hayat “Hayat Bestesi, Bayram ve Çocuklar”.

Erbil Burası

“Erbil burası

Ey gönlü pak, alnı ak

Çilekeş insanların yuvası

Erbil burası

Horyat, şiir, gazellerin yarı

Gökbörüler, Akkoyunlular, yedi ceddimin diyarı

Yedi evliyadan adanmış yavruları

Ey geçmişten bugüne aksetmiş medeniyetler ayna

Erbil burası ” (Erbil, 2019, s. 302).

Nesrin Erbil, memleketi Erbil’in ismini kendisine soy isim yapmıştır. “Erbil Burası” şiiriyle doğup büyüdüğü Erbil şehrini anımsayarak tasvir etmektedir. “*Ey gönlü pak, alnı ak, çilekeş insanların yuvası*” Bu memleketin insanların ne kadar çile çektiğinden bahseder ve bu toprakların hangi

topluma ait olduğunu ve bu şehirde kimlerin yaşadığını da vurgular. Dedelerinin, Akkoyunluların ve sultan Muzaffer'in hükmettiği bu topraklar kendisine kalan en büyük mirastır.

Özlem Rüyası

*“Rüya mıydı, hayâl miydi, neydi?
Hayırdır inşallah !!
Baktım : dörtнала атлар акıyordu
Şafaklara doğru
Dedelerim mehtere durmuş gibi
Duyuyordum cenk havasını yeniden
Kalbimin çarpışını
Otuz milyon kalpte buluyordum
Akdenize açılıyordu barbaros yelken, yelken
Uzak bir adadan el sallıyordu insanoğulları, selam dolu
Dile geliyordu ağlayan illerin gölgeleri
Demet, demet yere serili arzular ” (Erbil, 2019, s. 24).*

Şair, “Özlem Rüyası” şiiriyle hayalî bir atmosferi canlandırmaktadır. Kendini bir anda hayal içinde bulan şair, irâdî olmayan bir şekilde canlanan hayallerine yönelir. “*Hayırdır inşallah*” deyim aktarması, okuyucuya şiirin devamında yer alan bir takım olumlu duyguları sezdirmektedir. Dörtнала akan atlar bir savaş durumunu çağrıştırır. Şafak manzarası söz konusu savaş hamlesinin anî bir hücumla gerçekleştiğini ifade ederek akıncılık fikrini kuvvetlendirir. “*Dedelerim mehtere durmuş*” dizesinde, mehtere duran dedelerin yarattığı cenk havası şairin kalbine tesir eder. Akdeniz bağlamında kurulan dizeler bu harbin bir de askeri donanmayla desteklendiğini çağrıştırmakta, oralarda yaşayan insanların bu hücumu selamlayarak ümitle dolup taşıklarını ifade etmektedir. Rüzgâr dahi bu cenk meydanının kara bahtı ağartan bir öznesi oluverir:

Son Nağme

*“Yine geçti bir yıl
Senden, ılık kucağından uzak
Özlemin kanatıyor kalbimi
Ana kokan yar kokan topraklarına*

*İlık bahçelerine hasret
Yanık öykülerin yakıyor dilimi.
Duydum ki, uçurtmuşlar renkli kuşlarını
Viran olmuş haneler
Ağaçların suya hasret ” (Erbil, 2019, s. 324).*

“Son Nağme” ibaresi bir tükenişi veya bir sonu ifade eder. “Nağme” kelimesi bu tükenen şeyleri olumlu bir çağrışıma dönüştürür. “Yine geçti bir yıl” dizesi ile şair son bir yılının da daha önceki yıllara benzer şekilde geçtiğini ve hiçbir şeyin değişmediğini anlatmak ister. Sonraki beş dizede ise halihazırdaki durum izah edilir. Şairi kedere sevk eden şey, uzun yıllara yayılmış bir memleket hasretidir. Şair, memleketiyle direkt olarak temasta bulunmadığını ve, haberleri dolaylı olarak aldığını ifade etmek için “duydum ki” ibaresini kullanır. Gelen haberler iç açıcı değildir. Renkli kuşlar uçurtulmuş, evler harap olmuş, ağaçlar suya hasret kalmış, bağların duvarları yıkılmıştır. Bu dizeler memleketteki yıkımı ve hayat şartlarının zorluğunu anlatmak maksadıyla söylenmiştir. İnsanların evleri, içinde buldukları tabiat, aile hayatı, çalışma hayatı ile iş ortamları ve renkli kuşlarla simgelenen güzellikler talan edilmiştir. Bu trajik tablonun müsebbipleri yaban dilde şarkılar okuyan, ayağı postallı kimselerdir. Bununla şair Irak’ın Avrupa ve Amerika güçlerince bir müstemlekeye dönüştürüldüğünü ve talan edildiğini anlatmak ister.

3.2. ŞEKİBE VENDAVÎ (1940-2001)

3.2.1. Hayatı

Irak Türk şiirinin kadın şairleri arasında kendini göstermiş olan verimli ve öncü şair Nesrin Erbil’den sonra edebiyat tarihlerinde Şekibe Vendavî yer alır. 1940 yılında Diyale iline bağlı Kifri İlçesinde doğan Vendavî’nin Babası Kifri’nin tüccarlarından olan Mehmet Efendi, annesi ise Zekiye Hanım’dır. Şair Vendavî ilk ve ortaokulu Kifri’de tamamladıktan sonra Bağdat Güzel Sanatlar Enstitüsü’ne girmiştir. Ardından akrabalarının büyük kısmı Kerkük’te olduğundan dolayı Kerkük Güzel Sanatlar Enstitüsü’ne devam etmiştir. 1960’da buradan mezun olarak Kifri’de Karaoğlan İlkokulu’nda öğretmenliğe başlamıştır. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra aynı okulu bitiren ve

meslektaşı olan, öğretmen Resul Efendi ile evlendikten birkaç sene sonra Selahattin iline bağlı Türkmen ilçesi olan Tuzhurmatu'da bir okula müdür olarak atanmıştır. Hem müdürlük hem de Tuzhurmatu ilçesinde kadınlar birliği başkanlığı yapmıştır. Şair'in çocuğu olmayınca evliliği sağlıklı gitmemiş ve eşi Resul Efendi ile ayrılmışlardır. Çocuk yaşlarından itibaren edebiyat meraklısı Vendavî öğretmen enstitüsünde okuduğu dönem edebiyatla ilgilenmeye ve şiir yazmaya başlamıştır. Şair Vendavî 1960'lı yıllarda İstanbul'da bir yayınevi ile şiirlerini kitaplaştırmak için anlaşır, ancak kitabı bu yayınevinde ortadan kaybolur. Vendavî, şiirlerinde toplumsal sorunlara yer vererek, halkın sıkıntılarını farklı bir bakış açısıyla gündeme getirmek amacı gütmüştür. 1981'de babasını, 1987'de annesini kaybeden Vendavî, 2000 yılında kansere yakalanarak Tuzhurmatu ilçesinde vefat etmiştir. Tuzhurmatu ilçesinde bulunan İmam Ahmet mezarlığına gömülmüştür. Vefat etmeden önce yanına aldığı yeğenine tüm servetini yoksul insanlara dağıtmasını ve şiirlerine sahip çıkıp onları bir kitap haline getirmesini vasiyet etmiştir. Yeğeninden edinilen bilgilere göre şiirlerini toplayan olmaması sebebiyle birçok şiiri kaybolmuştur. Bu sebeple dergilerin arşivine ulaşarak geniş bir tarama yapıp elde edilen kaynaklardan faydalanarak şairin şiirleri büyük oranda tarafımızdan toplanmış bulunmaktadır(Büşra Vendavî, Kişisel İletişim, 13 Nisan 2020).

3.2.2. Eserleri

Tuzhurmatu'nun gelini olan şair Şekibe Vendavî'nin şiir türünde basılmış eseri yoktur. 1970'li yıllarda tek nüsha olan şiirlerini İstanbul'da bir yayınevine teslim eden Vendavî'nin şiirleri kaybolmuştur. Üzülerek memleketine dönen Vendavî şiirlerini *Yurt Gazetesi* ve *Kardeşlik Dergisi* 'nde yayımlamıştır.

3.2.3. Edebî Kişiliği

Çocukluğundan beri edebiyat meraklısı olan Vendavî, başta Fuzulî olmak üzere büyük şairlerin eserlerini okuyarak kendisini geliştirmiş ve ilk şiirini 1950 yıllarında yazmıştır. Gençlik yıllarında modern edebiyatı önemseyen Vendavî şiirlerinin çoğunu serbest nazım şekliyle yazmıştır. Şair Vendavî, öğrenci olarak başkent Bağdat'ta ve Kerkük'te bulunduğu yıllarda birçok edebiyatçı ile festival ve şiir şölenlerine katılmıştır. Sadece şiirle değil

tiyatro ve ressamlıkla da uğraşmıştır. Ayrıca yurt dışında İstanbul ve Kuveyt'te katıldığı programlar da vardır. Şiirlerinde içerik olarak milletin sorunlarını ve dertlerini yazan Vendavî en önde gelen Türkmen kadın şairlerden birisidir. Şiirlerini en çok Tuzhurmatu ilçesinde çıkan *Yurt Gazetesi*, Bağdat'ta çıkan *Kardaşlık Dergisi*, Kerkük'te çıkan *Birlik Sesi* ve *Âfâk* gibi dergilerde yayımlamıştır (Büşra Vendavî, Kişisel İletişim, 13 Nisan 2020). Irak Türkmen edebiyatının büyük üstatlarından olan iki öncü isim olan Abdüllatif Benderoğlu şair Vendavî'yi şu sözlerle değerlendirmiştir:

“Şekibe Vendavî, şair yaratıcılığını sürdürmüş olsaydı, çağdaş Irak Türkmen serbest şiirinde Nesrin Erbil'in bıraktığı boşluğu daha etkili ve güzel bir biçimde doldurabilirdi. Ne yazık ki bu alanda aksamayı yeğ tuttu ve yaprakların dökülmesiyle bir kötümserliğe kapıldı. İyimserliği düşünmeden uzun bir süre şiir yazmayı bıraktı. Yirmi yıldan beri başyazarı olduğum Yurt gazetesine kadınlar tarafından gönderilen şiirleri iyice okuduğum için ne yazık ki birkaç bayan şairlerimizin bu alanda başarı sağladığını duydum. Ümit ederim ki kızlarımız, oğlanlarımızla yarışmalarını sürdürmekten geri kalmasınlar” (Benderoğlu, 1989, s. 386-388).

3.2.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar

3.2.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar

2001 yılında vefat eden Vendavî, Türkmen şiirine damgasını vursada, elde olmayan sebeplerden dolayı şiirlerini kitaplaştıramamış ve birçok şiiri kaybolmuştur. Yapılan bu çalışmada, Bağdat'ta yayımlanan *Kardeşlik Dergisinin* 1960'lı-1970'li yılları taranmış, yanına evlatlık olarak aldığı yeğeni ile iletişime geçilmiş ve elde edilen antolojilerden toparlanan şiirlerini kullanılmıştır. Modern Türkmen edebiyatında büyük emeği olan Vendavî, şiirlerinde toplumsal konuların yanında bireysel konulara da yer vermiştir. İşlediği bireysel temalar ise, “özlem, sitem, aşk, keder, tabiat” gibi konulardır.

*“Her şey... yalan...
Hayat, sevgi, inan
Sözlerin, gülüşün her an
Yalan gölgesinden korkan gibi
Arı evin dürten gibi
O ozandan kaçmak gibi
Uzun yıllar ömrüm alan*

*Saçlarıma ağlar salan
Düşünmeden falan, filan
Kandım güzel sözlerine ” (Köprülü, 1993, s. 25).*

Vendavî, “Yalan” başlıklı şiirinde konuşma dilini kullanmıştır. Şiirde sitem ve ayrılık söz konusudur. “*Her şey ...yalan, hayat, sevgi, inan, sözlerin gülüşün her an*” dizeleriyle, hayata karşı ümitsizliğini sevgilinin tavırlarına bağlar ve sevgiliye sitemkârdır. Şiirde, şair sevgilinin tıpkı hayat gibi aldatıcı olduğunu “*Kandım güzel sözlerine*” dizesiyle dile getirir. Şiirde tıpkı sevgilinin söylediği güzel sözlere aldanan insanın hayatın acı tatlı anları karşısında içine düştüğü durum anlatılır:

*“Esmesin rüzgâr
Uçan kuşlar yolculuğa ayak varmadan
Hasret dolu, keder dolu
Gurbetteki güller dönmeden...
Gelmesin hazan mor damarlı dağlar
Dökülen yapraklar ve iki avuç dolusu
Gözyaşlarıyla nale aydın bülbüller
Gülmeden gelmesin hazan ” (Vendavî, 1973, s. 21).*

Şair Vendavî “Hazan” başlıklı şiiri ile içindeki hüznü şiire yansıtmıştır. “Hazan” sözcüğü Türkçe’ye Farsça’dan geçmiştir ve divan şiirinde de sıkça kullanılan bir simgedir. Türkçe “sonbahar” anlamına gelen bu simge şiir dilinde zengin çağrışımları da içerir. Sonbaharla birlikte tabiattaki güzelliklerin bitmesi, insan ömrünün sonuna gelinmesi gibi yeni anlamlar üretilir. O yüzdendir ki şair, sonbaharı “hüzün” imgesi ile bir tutarak duygularını dile getirmektedir. “Hazan” şiirinde şair “sonbahar”ı hüzün, yorgunluk, gurbet, keder, gibi duygu değeri karamsarlık ve hüznü betimleyen imajları seçmiştir. Şiirde “Hazan” benzetmesi, bir yaşanmışlığı bir imgeye dönüştürmektedir. “Hazan” benzetmesi, şairin gurbette olduğu, hastalığa yakalandığı ve yolun sonuna geldiğini de ifade etmektedir.

3.2.4.2. Toplumsal Temalar

1991 yılından sonra Irak'ın siyasi durumu değişir ve bu tarihten sonra Bağdat yönetimi dışında kalan memleketi Kifri'ye giremeyen şair Vendavî Kifri'ye duyduğu büyük özlem duygusu ile şiirler yazmıştır. Şair Vendavî, şiirlerinde millî manevî değerler, vatan sevgisi, Türkmen kadınları ve durumları, ana dil sevgisi gibi toplumsal konuları işlemiştir.

*“Kutsal mezar, küçük taş
Yüreğçğim size yoldaş
Koynun aç kutsal mezar gireyim
Şehitlerim koynundadır
Boynun ver bana öpeyim mert şehitler!
Sırma saçlar koynundadır
Kara toprak nasıl aldın şehidimizi?
Bırak. bizimle... yaşasın
Kara toprak ne hainsin, açıl şehit bize gelsin ” (Vendavî,
1966, s. 34).*

Vendavî, “Şehitler Mezarına Ziyaret” şiirinde, bir şehitliği ziyareti sırasında hissettiklerini dile getirmiştir. Bu şiirde, Vendavî yoğun duygular içindedir ve toprağa sitem etmektedir. “*Koynun aç kutsal mezar gireyim*” diyerek üzüntüsünü ifade eden şair, “*sırma saçlar koynundadır*” ifadesi ile genç yaşta şehit olanların toprak altında yattığını söyler. Şair genç şehitler için hissettiği acıyla “*Kara toprak ne hainsin*” diye toprağa seslenir. Şair, “*Açıl şehit bize gelsin*” dizesinde ise kaybettiği kişiye duyduğu özlemi dile getirmektedir. Şair, mezara sitem ederek şehit olan kişinin ne kadar özel ve yiğit biri olduğunu ifade etmektedir.

*“Sayın bayan darılma
Yazınca yazarım ben
Bunları yazmam için
Zorluyorsun beni sen Türkmen kızı,
Türkmen'sin, neden dilim bilmezsin
Gece gündüz durma sen ta ki dilin bilesin*

Öğren dilin ta...dili öğretesin

Bu uğurda durma, yan milletin şeması sen

Durma, durma ey sevgilim ” (Küzeci, 2010, s. 36).

Şair Vendavî, "Türkmen Kızına" adlı bu şiirini hitabet üslubu ile yazmış ve Türkmen kızlarına seslenmiştir. Şair, bu şiirde Türkmen kadınlarının ana diline olan ilgisizliğini tenkit eder. Şiir “*Sayın bayan darılma*” sözleri ile başlar ve şair, Türkmen kadınlarının Türkçeye olan ilgisiz tutumları yüzünden böyle bir toplumsal uyarı yapmaya mecbur kaldığını belirtir. Şaire göre kadınların toplumsal hayattaki rolü ve yeri çok büyüktür. Kadınlar çocuk yetiştiren ve bu sorumluluğa sahip kesim olduğundan, onların bu sorumluluğunu “*Öğren dilin ta...öğretesin*” ifadesiyle vurgular. Vendavî’ye göre, her bir kadın bir okuldur. Bir kadın evi, toplumu eğiten ilk medresedir. Şairin yaşadığı coğrafyalarda ana dilinin resmî bir şekilde kullanılmamasından dolayı insanların bazıları kendi ana dilini öğrenmekten geri kalmıştır. Bu konuya vurgu yapan Vendavî, şiirde kadınlara bu toplumsal görevlerini hatırlatır. Kadınlara “*Durma, durma ey sevgilim*” diye seslenerek bu şiirle Türkmen kadınlarını Türkçe bilinci konusunda yüreklendirmeye çalışır. Şiirin son dizelerinde Türkmen kızlarını gül ve sümbüle benzeterek onları yüceltir.

3.3. KADRIYE ZİYAÎ (1950-)

3.3.1. Hayatı

Irak Türklerinin öncü kadın şairlerinden biri sayılan Kadriye Ziyaî, 1950 yılında Kerkük’ün Korya mahallesinde doğmuştur. Babası Kerkük’te ilahileriyle tanınan Mehmet Enver Bey, annesi ise Sabriye Hanım’dır. İlk ve ortaokulu Kerkük’te tamamladıktan sonra kız öğretmen okuluna girmiştir. Mezun olduktan sonra 1978’de Kerkük civarında bulunan ve Bayat köylerinden biri olan Bastamlı Köyü ilkokuluna öğretmen olarak atanmıştır.

Kadriye Ziyaî, 1976 yılında Güzel Sanatlar Müfettişi olan Mehmet Kasım Bey ile evlenir ve ondan iki kız bir erkek çocuğu olmuştur. Çocuklarından Gönül, Türkçe öğretmenidir. Çağlar ise El-Türkmeniye El-İrakiye kanalında Türkmence bölümünde sunucu, Sönmez ise Türkmen güçleri Kerkük kalkanı kuvvetlerinde askerdir. Şair Kadriye Ziyaî’nin eşi

Mehmet Bey 2013'te vefat etmiştir. Kadriye Ziyaî, babası Mehmet Enver Ziyaî'nin Kerkük'ün tanınmış bilgin ve din adamlarından biri olması nedeniyle babasının etkisi ve eğitimi altında yetişmiştir. Kadriye Ziyaî, edebiyat araştırmacılarınca dönemin kadın şair ve yazarları arasında en yetenekli şairlerden birisi olarak görülmektedir.

2001 yılında kendi isteği ile emekliliğe ayrılan Kadriye Ziyaî, 2003'ten bu yana Deniz Türkmen Kadınlar Birliği başkanı olarak görevini sürdürmektedir. Başkanlığını yaptığı bu kurumda Türkmen yetkililer ve uzmanlar yoluyla ulaştıkları bütün Türkmen ili ve ilçelerinde Türkmen kadınları için dil, din, sosyal ve edebî konularda; ayrıca Türkmen kadınlarının geleneksel yaşam tarzı, giyim kuşam, evlenme merasimleri ve geleneksel el sanatlarını geliştirmek ve yaymak için etkinlikler yapmaktadır. Etkinlik, kurs, seminer ve çalıştay gibi faaliyetler düzenleyen Kadriye Ziyaî, bu programlara katılan kadınlara sertifika ve katılım belgeleri vererek Türkmen kadınların bilinçlenmesini ve sosyal hayatın içinde yer almaları için çaba sarfetmektedir.

Ayrıca Kadriye Ziyaî, her zaman Türkmen şehit ailelerinin, yoksul insanların ve hasta kadınların maddî ve manevî olarak yanında yer almıştır. Kadriye Ziyaî'nin Kerkük mahkemesinin izniyle düzenlediği bir başka yardım faaliyeti ise boşanmış üç yüz aile çocuklarının belli günlerde bu kurum aracılığıyla buluşturulmasıdır (Kadriye Ziyaî, Kişisel iletişim, 25 Şubat 2020).

3.3.2. Eserleri

Ünlü Arap şairi Nazar Kabbani'den etkilenen Kadriye Ziyaî, ilk başlarda Arapça şiir yazmış; daha sonraları ise Fuzuli, Namık Kemal ve Ziya Gökalp gibi büyük sanatçıların eserleri ile kendini geliştirerek Türkçe şiirlerde yazmaya başlamıştır. Şair Kadriye Ziyaî'nin bugüne kadar basılmış 1 şiir 2 hikaye kitabı bulunmaktadır. İlk şiir kitabı 1989 yılında Bağdat'ta Türkmen Kardeşlik Ocağı tarafından Osmanlıca harfleri ile basılmış, ikinci baskısı ise 2008 yılında Türkmen Dili Yayınevi tarafından Türkiye Türkçesi ile Kerkük'te basılmıştır.

3.3.2.1. Şiirleri

1. *Gönül*, 1989, Bağdat (İkinci Baskı, 2008, Kerkük).

3.3.2.2. Hikâyeleri

1. *Küçük Arkadaş*, Fıryal Müderris ve Pakize Sıddık, 1973. Bağdat.
2. *Kadınların Hayatında* (Kadriye Ziyaî, Kişisel İletişim, 03 Mart 2020).

3.3.2.3. Yer Aldığı Antolojiler

1. *Çağdaş Türkmen Kadın Edebiyatçıları*, Dr. Faruk Faik Köprülü 1993. Bağdat.
2. *Solmayan Papatyalar*, Dr. Şemsettin Küzeci 2010. Ankara.
3. *Irak Türkmen Edebiyatı Tarihi*, Kasım Sarıkahya 1978. Bağdat.
4. *Kerkük Hatırasında Kadınlar*, Dr. Abdülkerim Halife 2018. Kerkük.
5. *Nevruz Çiçekler*, Dr. Şemsettin Küzeci 2015. Ankara (Kadriye Ziyaî, Kişisel İletişim, 03 Mart 2020).

3.3.2.4. Üyeliği Olan Kuruluşlar

1. Irak Yazarlar ve Edebiyatçılar Birliği üyesi.
2. Türkmen Edebiyatçılar Örgütü üyesi.
3. Işık Dergisi heyet üyesi.
4. Kerkük İncileri dergisi yapımcı ve yazarı.
5. Genç Türk Edebiyatçılar üyesi.
6. Irak Türkmen Meclisi üyesi.
7. Türkmen Kadınlar Birliği kurucusu ve başkanı (2003'ten bugüne) (Kadriye Ziyaî, Kişisel İletişim, 03 Mart 2020).

3.3.2.5. Aldığı Ödüller ve Sertifikalar

1. İkinci Uluslararası Türkiye Sanat Platformu, başarı ödülü 2015.
2. Uluslararası Ankara Kültür-Sanat Şöleni başarı/onur belgesi. 2014
3. El-İrakiya El-Türkmaniye Kanalı 8 Mart kadın günü plaketi.
4. Yurt dışındaki Iraklı Doktorlar Derneği teşekkürnamesi.

5. Konya Meram Belediyesinden teşekkürname.
6. Eskişehir valisinden teşekkürname.
7. Irak Türkmen Gazeteciler Cemiyeti başkanı Dr. Şemsettin Küzeci'den teşekkürname.
8. Kerkük Kültür Derneğinden onur belgesi.
9. Kerkük Kültür Derneği tarafından düzenlenen “Nevruz çiçekleri” kitabı imzası onur belgesi.
10. Türkiye Sanat Birliği'nden hizmet şeref belgesi.
11. Necef El-Eşref Projesinin Yönetiminde Kadın ve Çocuk Komitesi'nden teşekkürname.
12. El-Cevahiri Kültür Derneği'nden teşekkürname.
13. Ortadoğu Haklar ve Özgürlükler Federasyonu, “Ortadoğu'daki En Etkili 100 Kişiyi Onurlandırıyor” plaketi.
14. Halkla İlişkiler, Eğitim Vizyonu Ve Toplum Gelişimi için ortak makamlardan teşekkürname
15. Telafer'in kurtuluş münasebetiyle düzenlenen “Türkmen Şiir Festivali” plaketi.
17. Kerkük Edebiyat ve Yazarlar Birliğinden teşekkürname.
18. Kerkük Kültür Evi Müdürü Yusuf Tayyip Salihli'den takdir belgesi. (Kadriye Ziyaî, Kişisel İletişim, 03 Mart 2020).

3.3.3. Edebî Kişiliği

Şair Kadriye Ziyaî, Babası Mehmet Enver Ziya'nın Kerkük'te tanınmış ve bilgin şahsiyetlerden biri olması nedeniyle onun etkisi altında yetişmiştir. Çocukluk yıllarından beri babasının kütüphanesinden dil, tarih ve edebiyat kitaplarını okuyarak büyümüştür. Ünlü çağdaş Arap şairlerinden Nazar Kabbanî'den çok etkilenmiştir. İlk Arapça serbest şiir yazan Ziyaî, 1964 yılında Bağdat'ta yayımlanan *Kardeşlik* dergisinde ilk şiiri olan "Eltayf"ı yayımlamıştır. Daha sonra Fuzulî, Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Yunus Emre gibi Türk edebiyatının önemli şairlerinin eserlerini okumuş ve kendini geliştirmiştir. Böylece Ziyaî, eski Türkçe harfleriyle (Osmanlı Türkçesi) ve Türkiye Türkçesiyle şiirler yazmaya başlamıştır. Ziyaî'nin üzerinde Irak Türkmen edebiyatının büyük şairlerinden Nesrin Erbil ve Mehmet İzzet

Hattat'ın da etkisi vardır. Zaman geçtikçe Ziyaî Türkmen kadın şairler arasında kabiliyetli ve öncü şairlerden biri olarak kendini kanıtlamıştır.

Kadriye Ziyaî, hece ölçüsüyle ve serbest nazımda şiirler yazmıştır. Şiirlerinde Irak Türklerinin yaşadığı sıkıntıları lirik bir üslupla dile getirmiş; pastoral şiirleri ile doğayı tasvir ederken, didaktik şiirleriyle de mesajlar vermeye çalışmıştır. Ele aldığı konular ise daha çok yurt hasreti, şehitlik, bayram coşkusu ve toprak sevgisi olmuştur. Yurtiçi ve yurtdışında birçok festivallere katılan Ziyaî, şiir ve yazılarını genellikle Bağdat'ta yayımlanan *Kardeşlik*, Kerkük'te yayımlanan *Türkmen Yazarı*, *Türkmen Bohçası*, *Işık*, *Kerkük İncileri* ve *Türkmeneli* dergilerinde yayımlamıştır. Ziyaî, şiirle yetinmeyerek öykücülük ve düz yazı türünde de başarılı eserler vermiştir. Şair, halk arasında yaşanan önemli olaylara öykülerinde de yer vermiştir. Şair Kadriye Ziyaî, Irak Türkmen edebiyatına diğer kadın şairlere göre bol, verimli şiir ve öyküleriyle büyük katkı sağlamıştır. Irak'ta Türkmen Kadınlar Birliği Başkanı olan Ziyaî, yüklendiği bu toplumsal görevle tüm Türkmen kadınlarını temsil etmektedir (Kadriye Ziyaî, Kişisel İletişim, 01 Mart 2020).

3.3.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar

3.3.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar

Kadriye Ziyaî, 2003 yılından bugüne kadar Deniz Kadınlar Birliği'nde gördüğü birçok olaydan etkilenmiştir. Şiirlerinde psikolojik ve bireysel duygularını da dile getirmiştir. Şiirlerinde işlediği başlıca konular, aile sevgisi “Anne, Bacı” tabiat ve mevsimler “Bahar, Güneş, Gül, Hazan, Bulutlar, Baharlar, Dağlar, Güzle Ben” sevgi/aşk “Bir Sevgi İstiyorum, Vefasız, Kocaman Aşka, Sevda” özlem/istek “Bir Özlem, Arzu” dilek, umut “Bir Sevgi İstiyorum, Ümit, Bilsen”...vs.

Güzle Ben

“Güz rüzgârlarına kaptırdı beni

Aldı içimden huzurumu,

Yalnızlığımı vurdu kasırgalar

Tufanlara elimi yıllarımın neyini saysan eğer

Nicesini düğümlü çıkar baştan

Bir güz günü avuçlarımda sararmış

*Seyran eder derdimi
Güz rüzgârlarına kaptırdı beni
Aldı benden gözlerimin nemini
Bekletti bana bahar gelişini
Bekledim, bekledim, bekliyorum hala
Bir gün gelir ardınca da sürünür izi belki
Ne dert kalır, ne yalnızlık ” (Sarıkahya, 1978, s. 314).*

Şair Ziyaî “Güzle Ben” başlıklı şiirinde insanların aynı mevsimlere benzediğini düşünür. “*Aldı içimden huzurumu*” dizesinde, güz mevsiminin gelmesiyle birlikte insan ruhu da çöküşe uğrar. Güz mevsimi tüm canlılar için kışa hazırlanma ve içine çekilme mevsimidir. Bu mevsimde yapraklar dökülür ve çiçekler sararır. Evren tam bir hüznün havasına bürünür. Sonbahar, insanın ruhunu soldurur ve esen sert rüzgârlarıyla insanı oradan oraya savurur. Dolayısıyla her insanın da tabiat gibi bir güz mevsimi vardır. Bu nedenle güz, ruha azap etmekte, ruhu yalnızlığa ve eleme sürüklemektedir.

Ruhlar Bayramı

*“Dün bir cennet bağında
El ele bir yiğitle
Uçarak çırpınarak
Geziyordum, geziyordum
Gökte ruhlar bayramı
Birde gülüşler bağ, bağ
Ellerde kan coşuyor birleşiyordu
Gönüllerde tatlı tatlı duyguların tufanını
Seziyordum yığidimle bir ak bulut üstünde
Karşımızda tunç güneşin hasreti.
Suda balıkların susuzluğu
Ayaklarımız altında yolların ilk adımı
Kayalara yaslanan saçak, saçak
Yosunlara bakıyorduk ” (Ziyaî, 2008, s. 66).*

Ziyaî'nin “Ruhlar Bayramı” şiirinde şair, başka bir mekanın özlemine ve arayış duygusunu dile getirir. Şiirde dış mekandaki zorluklar ve acılardan bunalan şairin ütöpik bir mekanda, sevdikleriyle yaptığı ruhsal buluşma

anlatılır. “Seziyordum yiğidimle bir ak bulut üstünde” dizesinde bunun sezgisel bir yolculuk olduğu belirtilir. Şair, Irak’ın karışık ve ölümcül coğrafyasında sevgi, umut ve hayale tutunur. Bir “yiğit’le bir "ak bulut üstünde” olduğu hayali ile adeta cennettir. Heyecan doludur. Şair bu yolculukta duyduğu heyecanı “Ayaklarımız altında yolların ilk adımı” dizesiyle dile getirir. Şair cennet bağına benzettiği bu mekana ulaşmak için her zorluğu göze alır. “Suda balıkların susuzluğu” metaforunda bu imkansızlıklar ve zorluklar vurgulanır. Bu coğrafyada insanca yaşamının ve zorluğunu ve çetin mücadeleyi “Kayalara yaslanan saçak, saçak/Yosunlara bakıyorduk” dizesiyle ifade eder .

Bir Sevgi İstiyorum

“Bir kaç yıl önce
 Dünyam başka biçişti
 Geceler daha kısa
 Güneş ise Doğu’dan doğar mıydı ?
 Bilmem Tanrım
 Şimdi her şey değişti
 Güneş bilmem kaldı mı öldü mü
 Geceler de hiç bitmek bilmiyor
 Şu küçüçük kalbimde
 Ne küçükmüş Tanrım
 Biricik ümidim ona sığmıyor
 Ben bir gönül istiyorum
 Dünya kadar.. zaman kadar..yar kadar
 Tanrım
 Ya kalbimi değiştir ayrısına
 Dünya kadar.. zaman kadar..yar kadar
 Ya bana yardım et
 Dertleri unutmasına
 Tanrım...” (Ziyaî, 2008, s. 17).

Şair “Bir Sevgi İstiyorum” şiirini yakarış üslubu ile yazmıştır. Ziyaî, bu şiirinde umut ve bekleyiş içindedir. “Güneş ise Doğu’dan doğar mıydı ?” dizesinde şair, Doğu medeniyetinin büyüklüğünü ve Batı medeniyeti karşısındaki oksidentalizmi ifade için kullanılan meşhur bir söylemi hatırlatır.

Eski şaşasını ve üstünlüğünü yitiren Doğu medeniyetinin bugünkü sönüklüğünü “*Geceler daha kısa*” dizesiyle dillendirir. Şair, bu coğrafyanın kaderi için Allah'a yakarır. “Batı bilimi’ veya ‘Garbiyatçılık’ olarak Türkçe’ye çevrilebilecek olan ‘oksidantalizm’, bir kavram olarak Arapça’dan aktarılarak Türkçe’de kullanılan ‘Şarkiyatçılık’ ve ‘istişrâk’ terimleri karşılığında kullanılmaktadır. Bu itibarla bu ilimle ilgilenenler de ‘müsteşrik’in karşıt anlamlısı olarak ‘müstağrip’ diye nitelenir. “İnanç-ibâdet, örf-âdet, tarih, coğrafya, iktisat, siyaset açısından olduğu kadar sosyokültürel açıdan da bütün yönleriyle Batı’yı araştıran ilim dalı” veya “Doğu’nun Batı’yı edebî, entelektüel-akademik yazının konusu haline getirme çabası” olarak tarif edilebilecek olan ‘oksidantalizm’, ‘oryantalizm’ kadar kullanım yaygınlığına ve alanına sahip değildir. Oryantalizmin doğuşu, gelişimi, amaçları, yöntemleri ve ürettiği sonuçlar dikkate alındığında esasen bu doğru bir tespittir. Zira ona göre Edward Said’in henüz aşılamayan eserinden de anlaşıldığı üzere, oryantalizm aslında bir bilgi problemi olduğu kadar, bir hâkimiyet, sömürge ve iktidar problemi ve hegemonya hakkında bir söylem biçimidir. Edward Said oryantalizmi, akademik bir disiplin, bir düşünce üslûbu ve tüzel bir kurum olmak üzere üç düzlemde tanımlamaktadır. Meseleye bu açıdan bakılırsa oksidentalizmin, gerek kullanım gerekse tarihî gelişim çizgisi açısından oryantalizme benzemeyeceği açıktır” (Hıdır, 2007, s. 7). Nitekim şair, yitik bir medeniyetin çocuğu olarak ruhundaki ıstırapı ve umutsuzluğu “*Güneş bilmem kaldı mı öldü mü/ Geceler de hiç bitmek bilmiyor*” (s. 17) dizelerinde dile getirir.

3.3.4.2. Toplumsal Temalar

Millî duygulara sahip olan şair Kadriye Ziyaî, şiirlerinde birçok toplumsal konuya değinmiştir. Şair, toplumun sıkıntılarını yakından takip etmiş ve şiirlerine yansıtmıştır. Şiirlerinde işlediği toplumsal konular ise, vatan sevgisi “Telafer, Toprak, Kale, Bastamlı” Türkmen kadını “Biz kadınlar” şehitlik “Şehitler Hatırası, Şehitlerin Ardından” hayat “Hayat, İnsan, Bayramdır”.

Biz Kadınlar

“Biz kadınlar

Ulu Tanrının bu zalimce evrene

Saçtığı rahmet damlalarıyız .

Biz kadınlar, güzel Allah'ın yarattığı

En güzel güllerden güzel

Serin meltemlerden nazlı

Ve .. sarp dağlardan güçlü yaratıklarız.

Biz kadınlar, baharı andıran mevsimleri bezeden

Ümitsizlikler içinden ümitler yaradan, ” (Kadriye Ziyaî,

Kişisel İletişim, 13 Mart, 2020).

Ziyaî “*Biz Kadınlar*” adlı şiirinde kadınların bu dünyada merhametin simgesi olarak görüldüğü dile getirilmiştir. Dünya kadınlar için zulümle dolu bir yerdir. Kadınlar ise bu zulmün karşısında duran merhamettir. “*Ulu Tanrı*” ifadesi kullanılarak, kadının Tanrı tarafından merhametle kutsandığını gösterir. Şiire göre; kadın Tanrı tarafından yeryüzüne gönderilmiş bir mucizedir. Zulüm ve merhamet zıt kavramların bir arada verilmesi, birden fazla anlam taşımaktadır. Birinci anlamı pekiştirmek, ikincisi ise dünya üzerinde kadına uygulanan şiddeti gözler önüne sermektir. Bundan önce incelemede Allah'ın adı zikredilmişti. İnançlara olan bağlılığın göstergesi olarak kabul edilebilir. Şair bundan sonra güzellik zikretmiştir. Bir yandan Kadının yapısı gereği duygusal oluşuyla da bir bağlantı kurulmuştur. Daha sonra kadının nazlı bir niteliğe sahip olmasının yanında bir sonraki dizede geçen “*Ve sarp dağlardan güçlü yaratıklarız*” diyerek kadının güçlü olduğunu da vurgular. Serin meltem rüzgârları kadar nazlı olan kadın, sarp dağlar kadar da güçlüdür. “*Biz kadınlar, baharı andıran ...*” kadının nitelikleri, özdeşleştirildiği kavramlar üzerinde durulmuştur. Kadın mevsimlerden bahara benzetilmiştir. Şiirin son dizesinde, dünya üzerinde yaşayan her canlının bir arada yaşayışı kastedilmiştir. Mutluluğa giden yolun taşıyıcısı durumunda olan kadının yükü büyüktür.

Ufuk Senfonisi

*“Yine göründü ufuk
Bulutlar bizim gök de aylarca uyur kalır
Aylarca da sürünür
Yine açıldı şafak
Üzöldü yıldızlar alabildiğine
Güneş müjdeledi bülbülleri
Gök de yeşerdi renkler
Bestelendi seher renkli senfoniler
Yine döndü güvercinler her bahar gibi
Aktı sular serin serin
Sallandı nazlı başaklar
Rengi kaldı bizim gök de
Altınlaştı, sarılaştı ” (Ziyaî, 2008, s. 15).*

Şair “Ufuk Senfonisi” başlıklı şiirinde aylarca sürünüp giden bulutlar, yaşanan kasvetli havayı dile getirmektedir. Yaşanılan coğrafyanın bahtı karalığı ile ilgili bir durum betimleme yoluyla anlatılmıştır. “ *Yine açıldı şafak ...*” Şiirinin ilk kısmından başlayarak devam eden dizelerde, müjdelenen bir mevsimin habercileri öne sürülmüştür. Şafağın açması, güneşin bülbülleri müjdelemesi, gökte renklerin yeşermesi, bu mevsimin habercisi olmuştur. Baharın gelişiyile beraber insanın içine dolan o coşku ve heyecan, seher renkli senfonilerin oluşumuna ortam sağlayacak oluşumdadır. “*Yine döndü güvercinler her bahar gibi*” Baharın gelişiyile doğanın içinde bulunan her canlının hareketlenişi dile getirilmiştir. Bahardan yaza geçişin aşamaları anlatılmıştır. Bahar rüzgârıyla nazlı nazlı süzülen başakların renginin gökyüzüne doğru yükseldiğini ve mevsimin değişmesiyle altın rengine dönüştüğünü dile getirir. Bahar her ülkeye geldiği gibi şairin yaşadığı coğrafya’ya da uğramıştır.

Telafer

*“Ne zaman görürüm seni
Dalarım dilinin türküsüne
Sazlar, sözler, ninnilerinle uyurum ...
Kızın oğlun dedelerin*

Bana masalını söyler atlıları yiğitleri uyurum ...

Salkaram dağlar ardından

Güneşin gelin geldiği an Telafer ülkesine ” (Küzeci, 2006, s. 235).

Şair Ziyaî'nin bu şiirinde Telafer'e duyduğu özlem dile getirilir. Telafer; Türkmenlerin yoğunlukla yaşadığı Irak'ın en büyük ilçesidir. “*Ne zaman görerim seni*” özlem duyduğu veya görmek için arzu ettiği bu şehri vasıf etmektedir. Farklı metaforlar kullanarak dilinin ya da şivesinin farklı olduğunu, sazların olmasını, saz metaforu ile kimliğini kanıtlamaktadır. Bu zulüm görmüş kentten uzak olan şair oraya gidip güzel sözlerini duymak ve orayı görme arzusundadır. Kızlarının gelenek ve göreneklerini merak eden şair oğullarını ve dedelerini de unutmamaktadır. Atlıların, yiğitlerin masalını dinlemek isterken bu şehrin birinci dünya savaşında İngilizlere karşı mücadele başlattığını vurgulamaktadır. “*Salkaram dağlar ardından*” önünde engellerin, mani olan sebeplerin olduğunu söylemektedir. Şair güneş kavramını kullanarak ümit etmektedir.

3.4. MÜNEVVER MOLLA HASSUN (1953-)

3.4.1. Hayatı

Münevver Molla Hassun 21 Ocak 1953 yılında Kerkük'ün Musalla mahallesinde doğmuştur. Babası Kerkük'te tanınmış öncü din adamlarından Hüseyin Bey, annesi ise Nazime Hanımdır. Şair Türkmen aşiretlerinden Kölemen aşiretine mensuptur. İlk ve ortaokulu Kerkük'te okuduktan sonra, öğretmenlik enstitüsüne girmiştir. 1969 yılında Kerkük öğretmen okulundan mezun olmuştur. El-Hurra Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı bitirerek, 1973 yılında Arap dili öğretmeni olarak göreve başlamıştır. 1972 yılında petrol şirketi, başmüfettişi olan Haşim Hürmüzlü ile evlenmiştir. Emekliliğe ayrılan Haşim Hürmüzlü'den Dr. Mehmet Hürmüzlü, Dr. Taha Hürmüzlü, Neşe Hürmüzlü ve Şeyma Hürmüzlü adlarında dört çocuğu vardır. Şair Hassun, edebiyat alanında ilk adımını 1970 yılında atmıştır. Önce horyat daha sonra şiir ve düzyazı yazmaya başlamıştır. Gazetecilik ve edebiyat alanında, Arapça ve Türkçe ürünleri, inceleme, düzyazı, tiyatro, şiir ve horyatlar yazarak Irak, Türkiye, Azerbaycan ve bazı Arap ülkelerinin, farklı dergi ve gazetelerinde yayımlanmıştır. Türk ve Arap yazarları tarafından yazı ve

kitapları değerlendirilmiştir. Yazı ve şiirleri Irak'ta ortaokul 3.sınıf ve lise 3. sınıf ders kitabında yer almaktadır. Şair Molla Hassun İlk Arapça şiirini 1980 yılında *El-Hedba* gazetesinde, Türkçe şiir ve eleştirilerini ise *Yurt gazetesi*, *Kardeşlik* ve *Türkmen Yazarı Dergilerinde* yayımlamıştır. Üzerinde babası ve edebiyatçı Abdülaziz Semîn Beyatlı'nın ve büyük etkisi vardır.

Gençlik yıllarında babasından büyük şair Fuzulî'nin şiirlerini dinleyen Hassun usta edebiyatçı Abdülaziz Semîn Beyatlı'dan da şiir türlerini öğrenmiştir. Hassun 30 yıl boyunca Arapça öğretmenliği yapmıştır. Aynı zamanda birçok sayıda öğrencilere hitap ve şiir okuma sanatını öğretmiştir. Öğrencilerin bir kısmı Irak çapında festivallere katılarak yüksek bir seviye ulaşmıştır. 2003 öncesi Saddam rejimi baskısından dolayı şiirlerini yayımlayamayan şairler 2003 sonrası edebiyat alanında özgürlük kazanmıştır. Bu dönemde şair daha çok yurtiçi ve yurtdışında bulunan gazete ve dergilerde eserlerini yayımlamıştır. Saddam rejiminden kısa bir süre sonra okul müdürü olarak görev yapmış ve Eğitim Genel Müdürlüğünde müfettiş olarak atanmıştır. 2016 yılında emekliliğe ayrılan Hassun yurtiçi ve yurtdışında birçok program sunmuştur. Ayrıca müfettişlik yaptığı dönemde edebî kabiliyet bulduğu öğretmenleri edebiyata teşvik etmiş ve yazdıkları şiirleri düzeltmeye çalışmıştır. Babası Abdülvahap Hassun'un kütüphanesini kendisine hazine bilip en iyi şekilde yararlanan şair, babasından Kur'an ilmi, belagat, tecvit ve telaffuz dersleri almıştır (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 10 Şubat 2020).

3.4.2. Eserleri

3.4.2.1. Şiirleri

1. *Bitmeyen Çile*, Eski Osmanlıca, 2001 Bağdat.
2. *Dumanlı Limanlar*, Türkçe ve Arapça. 2002 Bağdat.
3. *Gönül Zirvesinden*, Türkçe Divanı. 2020 Bağdat.
4. *Susuzluk Tılsımları*, Arapça, 2016 Bağdat (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.2. Edebiyat Üzerine Tenkit ve Yazıları

1. *Kıraat ve Rua*, Arapça ve Türkçe kitapların inceleme ve değerlendirmesi, 2010 Kerkük (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.3. Tarih

1. *Şanlı Tarihimiz*, Okul kütüphaneleri için yazılmıştır, 2016 Kerkük (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.4. Ortaklaşa Şiir Divanları

1. *Kerkük'ten 9 şair* (Arapça), 2000. Kerkük.
2. *Rafif El Türeyya* (Arapça), 2013. Bağdat.
3. *Yağmur Parmaklar* (Arapça), 2014. Bağdat.
4. *Nazik El-Melaike Yarışmasında Kazananlar* (Arapça), 2013. Bağdat.
5. *Kerkük Şairlerin Gitarı* Behçet Gamgin, (Arapça), 2014. Kerkük
6. *Kuşların Ağlamak Mevsimi*. Yaratıcılık Merkezi (Arapça), 2018. Mısır.

Ayrıca şair, iki ünlü eleştirmen, Elvan El Selman ve Dr. Cemal El Cenabî'nin edebî yazılarıyla ilgili iki eleştiri kitabı yayımlamıştır (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.5. Yer Aldığı Antolojiler

1. *Modern Irak Şiir Antolojisi*. Herkes İçin Kültür Derneği, 2012. Bağdat.
2. *Irak'ta Türkmen Edebiyatı*, Kasım Sarıkahya. 1987. Bağdat.
3. *Çağdaş Türkmen kadın Edebiyatçıları*, Faruk Faik Köprülü.1993. Bağdat.
4. *Kerkük'te Tanılanalar Ansiklopedisi*. İzzettin El-Muhammedi. 2007. Elhille.
5. *Çağdaş Irak'lı Kadın Edebiyatçıları ve Yazarlar*. Cuvat Abdulkazım Muhsin 2004.
6. *1911-2006 Çağları Arasında Irak'ta Türkmen Basını*. Dr. Nusret Merdan. 2010. Kerkük.

7. *Kerkük'te Basın Rehberi*. 1911-2011. Sabah Bezirgan. 2013. Süleymaniye.
8. *Kerkük, Bu Şair ve Edebiyatçıların Aynasında*. Vahidettin Bahaettin. 2013. Bağdat.
9. *Geniş Kültür ve Basında Türkmen Yüzleri*. Vahidettin Bahaettin. 2013. Bağdat.
10. *Modern Türkmen Şiirine Bakış*. Faruk Köprülü. Bağdat.
11. *Arap Şairlerinin Büyük Ansiklopedisi* 1956-2006. Fatma Boharaka. Ribat.
12. *Türkmen Yazarlar Sözlüğü*, 2004'ten-2014'de, 2. Bölüm. 2015. Hüseyin Sözlü. Kerkük.
13. *Kerkük Şairleri*. Şemsettin Küzeci. 2015. Ankara.
14. *Nevruz Çiçekleri*. Şemsettin Küzeci. 2015. Ankara.
15. *Şahsiyetler ve Metinler*. Vahidettin Bahaettin. 2016. Kerkük.
16. *Irak Edebiyatçıları ve Kültürel Ürünleri*. İbrahim Koryalı. 2011. Kerkük
17. *Kadınsı Anlatım*. Elvan El-Selman. 2016. Bağdat.
18. *Bitmeyen Deniz Horyatlar*. Ahmet Yanar. 2014. Kerkük.
19. *Solmayan Papatyalar*. Şemsettin Küzeci. 2010. Ankara.
20. *Kalem Çarpıntıları*. Fehed Anter El-Duhi. 2015. Kerkük.
21. *Işıltılı Şiiriyet*. Elvan El-Selman. 2015. Bağdat.
22. *Ülkemden Şahsiyetler*. Muvaffak El-Rubeyi. 2018. Bağdat.
23. *Poest of Kirkuk*, Iraq Turkman Poest. Dr. Şemsettin Küzeci 2014 Ankara.
24. *Kerkük'ün son 100 yıldaki yayınları* (1913–2013) Sabah Bezirgan. 2017 25. *Karabağdan Kerkükten Çanakkaleye*) Şiir Seçkisi. Kerkük.
26. *ASKEF Kültür Yayınları*. 2018 Ankara.
27. *Irak'ta Basılan Türkçe Kitapların Kılavuzu*, Hüseyin Sözlü ve Timur Sözlü. 2018. Kerkük.
28. *Kerkük Hafızasında Kadınlar*. Dr. Abdülkerim Halife. 2018. Kerkük.
29. *Xarı Bülbül*. Qızbəs Qəbələ -Tahirə Qarabağlı. 2018. Azərbaycan.
30. *İlham Çeşmesi* Qızbes Qəbələ. 2019 Azərbaycan.

31. *Irak Türkmen Edebiyatında Çağdaş Horyatçılar*. Ahmet Yanar ve İmat Bayatlı. 2019 Ankara.

32. *Sonbahar Fırtınaları*. Necip Selim El Cafer. Kerkük.

Bazı şiirleri (Nilüfer Dursun) Tarafından İngilizce'ye, bazıları da (Hüseyin Nahabe) Tarafından İspanyolca'ya çevrilmiştir (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.6. Üye Olduğu Kuruluşlar

1. Irak Türkmen Edebiyatçılar Örgütü'nde, başkan yardımcısı ve örgütün kurucularındandır.
2. Irak Türkmen Öğretmenler Örgütü üyesi.
3. Türkmen Kadınlar Birliğinin kurucularından.
4. Irak Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği üyesi .
5. Türk-Dünyası Edebiyatçılar Birliği üyesi.
6. Dünya Edebiyatçılar Birliği üyesi (Amerika).
7. Irak Gazeteciler Rabitası üyesi.
8. Türk Platformu üyesi, Türkiye
9. Kültür ve Edebiyat Rabitası üyesi.
10. Yaratıcılar Topluluğu üyesi .
11. Uluslararası Arap Şairler Topluluğu üyesi.
12. Kültür Bakanlığı, Genel Kültürel İlişkiler Dairesi, Kültür Evi, İstişare Heyeti üyesi.
13. Irak Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği (Nâzik El-Melâike) üyesi (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.7. Başyazarlığımı Yaptığı Organlar

- (*Kerkük İncileri Dergisi*) Kültürel ve toplumsal dergi .
- (*Yıldız Dergisi*) Kültürel ve toplumsal dergi.
- (*Karar Gazetesi*) Siyasi, kültürel gazete (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.8. Katıldığı Yarışmalar

1. Kaşgarlı Mahmut Öykü Yarışmasında (2010), "Düne Yolculuk" adıyla katıldığı öykü, Irak'tan katılanlar arasında ikinciliği kazanmıştır.
2. Kaşgarlı Mahmut Öykü yarışmasında (2014), "Son Öpücük" adıyla katıldığı öykü, Irak'tan katılanlar arasında ikinciliği almıştır.
3. Kaşgarlı Mahmut Öykü yarışmasında (2016), "Gümüş Bulutların Arasında" adıyla katıldığı öykü ile, Irak'tan katılanlar arasında ikinciliği kazanmıştır.
4. Kaşgarlı Mahmut Öykü yarışmasında (2018), "Solmayan Özlem" adıyla katıldığı öykü ile, Irak'tan katılanlar arasında ikinciliği kazanmıştır.
5. Irak Kültür Bakanlığının düzenlediği "Nazik El Melaike" şiir yarışmasında (2010), Irak'tan ve dış devletlerden katılan yazarlar arasında, ikinciliği kazanmıştır.
6. Mısır'da düzenlenen "7. Uluslararası Yaratıcı Serbest Kalem şiir yarışmasında (2016) ödül almıştır.
7. Mısır'da düzenlenen "8. Uluslararası Yaratıcı Serbest Kalem şiir yarışmasında (2017) ödül almıştır.
8. Mısır'da düzenlenen "9. Uluslararası Yaratıcı Serbest Kalem şiir yarışmasında (2018) ödül almıştır.
9. Mısır'da düzenlenen "10. Uluslararası Yaratıcı Serbest Kalem şiir yarışmasında (2019) ödül almıştır.
10. Bağdat'ta "Kültür Bir Çözümdür" Gurubu'nun düzenlediği öykü yarışmasında (2017) ödül almıştır.
11. Cezayir'de Gülnar El-Cezayir'in düzenlediği "Işıltılar" adlı yarışmada (2018) ödül almıştır.
12. Irak'ta Kültür, Gençlik ve Eğitim Bakanlıkları tarafından ödüle layık görülmüştür. Kendisine, çok sayıda kuruluş tarafından takdirname, ödül ve plaket takdim edilmiştir.
13. El Kufe Şiir Festivalinde okuduğu şiir çok beğenilmiş ve bizzat Başbakan tarafından ödüllendirilmiştir (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.9. Yurtdışında Aldığı Sertifikalar

1. Uluslararası Geliştirme Liderleri sertifikası.
2. Uluslararası Şairler Topluluğu sertifikası.
3. Değişim ve Gelişme Liderleri, Uluslararası Bilimsel Sertifikası.
4. Yaratıcı Serbest Kalem sertifikası.
5. Yaratıcı Eleştiri Evi, Verim Madalyası.
6. Uluslararası Edebiyat ve Sanat Vahası sertifikası.
7. Altın Hurma Dalı Yaratıcı sertifikası (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.2.10. Değerlendirme Şölenleri

1. Irak Kızılay Derneği.
2. Kültür ve Sosyal Merkezi, Kerkük.
3. Türkmen Karar Partisi.
4. Kültür Bakanlığı, Kerkük Kültür Evi.
5. Irak Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği, Kerkük kolu.
6. Türkmen Edebiyatçılar Örgütü.
7. Irak Türkmen Kadınları Deniz Örgütü.
8. Genel Eğitim Müdürlüğü.
9. Irak Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği, El-Cevahiri Birliği.
10. Irak Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği ile yurtiçi ve yurtdışında düzenlenen birçok şiir şölenleri, edebiyat, eğitim, liderlik, sosyal konular, kadın hakları ve gazetecilikle ilgili konferans ve çalıştaylara katılmıştır (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 16 Şubat 2020).

3.4.3. Edebî Kişiliği

Şair Münevver Molla Hassun, daha ilkokul yıllarındayken edebiyat merakı başlamış ve şiir dalına daha fazla önem vererek bugününe kadar güzel eserler ortaya koymuştur. Münevver Molla Hassun, kendi anadili Türkçe'nin yanında Arapçayı da dini bir kültür zenginliğe sahip evlerinde, babası rahmetli Hafız Molla Abdul Vahap'tan öğrenmiştir. Baba ocağında bulunduğu kitaplara üstelik özel gözetimi altında sarf, belagat ve edebiyat kitapları kendisini edebiyata daha fazla isteklendirmeye neden olmuştur. Molla

Hassun, edebiyat dünyası ile ilişki ve bir bağ kurabilmiştir. Sanat hayatının başlangıcında Iraklı Arap kadın şair Nâzik El-Melâike'nin şiirlerini, Bedir Şakir'ül Seyyab'ın şiir ve yazı denemelerini ve bazı yabancı yazarların Arapça'ya çevrilmiş eserlerini sürekli okuyarak kalemini geliştirmiştir.

Münevver Molla Hassun, şairliğinin yanı sıra milletseverliğini de edebî hayatına yansıtarak kendi milletinin başına gelen felaketleri şiirine ve horyatlarına dökerek ifade etmeye çalışmıştır. Münevver Molla Hassun, eğitim yıllarından başlayarak yurtiçi ve yurtdışı dil kurslarına katılmak sureti ile Türkçe kabiliyetini geliştirmiştir. Hassun, şiirlerini çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladıktan sonra bir kitap haline getirmiştir. Hassun, şiirin yanında öykü, tiyatro ve eleştiri yazarı olarak da ad kazanmıştır. Eserleri hakkında çeşitli kalem erbapları değerlendirmelerde bulunmuş ve beğenilerini yazmışlardır. Münevver Molla Hassun, genel olarak şiir ve düzyazılarında ince, estetik duygu ve hayaller, aşk gibi nahif konulara önem vermiştir. Şiirlerinde genellikle serbest şiir nazım biçimini tercih etmiştir. Şairin biyografisi, Kerkük Kalesi hakkında yazmış olduğu düzyazı ve şiirlerinden bazı örnekler, Irak Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlatılan ortaokul ve lise 3. sınıflarında okutulan, Arap Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında yer almaktadır (Münevver Molla Hassun, Kişisel İletişim, 15 Şubat 2020).

3.4.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar

3.4.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar

Birçok Iraklı Türkmen şairde olduğu gibi Münevver Molla Hassun da, şiirlerinde yaşadığı sıkıntıları duygusal bir şekilde şiirlerine yansıtmıştır. İşlediği bireysel temalar ise şunlardır: Aşk “Sevdim Seni, Ümitsiz Sevgi, Yarı Görsün, Sevgimiz” keder “Acı, Üzüntü, Gece İçinde, Bitmeyen Çile, Kaderim, Doğuş, Sonsuz Elem, Yetkinlik” özlem “Senin İçin, Anılar, Gönül Hatırası, Gittiğinde” tabiat “Ben ve Mevsimler” umut ve dilek “Dileğim, Bir Gün Olur” ölüm “Amansız Ölüm, Hayırlı Son, Son Durak, Seninle Yaşar Seninle Ölüyorum”.

Umut Sesi

“Üzüntülü bir gecenin

Acıları içinde, damla damla ... İçiyordu

Yorgun gözler acı yaşlarını .

Ne olur!

Bir damla umut diye

Serpilsin tunç güneşin ışıltısı

Yeryüzünü kaplayan

Devler gibi kabaran

Kara perdelerin yüzüne ..

Ne olur!

Doğsa hayat güneşi

Susamış umutların dallarında ” (Hassun, 2020, s. 121-123).

Şair “Umut Sesi” şiiri ile bir umut içerisindedir ve hayattan bir beklentisi vardır. “Üzüntülü bir gecenin, acıları içinde, damla damla...içiyordu” Üzüntülü bir gece yorgun gözlerinden damla damla süzülen göz yaşlarının yok olmasını istemektedir. Yeryüzünü kaplayan dev karanlığın üzerine güneşin turuncu ışıltısının serpilmesini istemektedir. Bütün şiir boyunca bu metafor devam ederken, şair sessizliğin son bulmasını, baharın gelmesini, hasretin ve acıların yok olmasını ister. Bu sesler, bu istekler umudun istekleridir. İnsanlığın istekleridir. En önemlisi de umut dolu bir çağın sesine olan özlemdir. Şair, artık bütün karamsarlıklardan bıkmış, tamamen aydınlık bir dönem, bir zaman istemektedir. Şair, bölgedeki tüm halklar gibi Iraklı Türkmenler için bir facialar coğrafyası ve bir ıstıraplar beşiğine dönen Irak coğrafyasındaki bu felaketlerin son bulması ve ferah günlerin gelmesi için adeta yalvarır. Bu felaket çağının sona ermesi tüm insanlığın isteğidir. Şair, bu ortak hissiyatı dillendirmektedir.

Bitmeyen Çile

“Neden derinleşiyor

Gönlümün köşesinde

Bitmeyen bu çileler..?

Esti hazan rüzgârı

Mutlu gönül bağında

Göç eyledi.. Bülbüller

Rengin soydu goncalar...

Acı günler içimde silinmeyen bir iz

Gözlerimde, sonsuz bir özlem

Bıraktı geçti ” (Hassun, 2001, s. 61, 62).

Hassun’un “Bitmeyen Çile” şiirinde bir keder söz konusudur. Şiir boyunca devam eden bir ümitsizlik ve çaresizlik hali vardır. Şair bunlardan yakınmaktadır. Gönülünün bir köşesinde bitmek bilmeyen bir çilesi vardır. Bu çile Irak coğrafyasının çileli kaderidir. “*Neden derinleşiyor, gönlümün köşesinde, bitmeyen bu çileler*” (s. 61) Bu çileler zamanla silinmek yerine daha da kök salmaktadır. Irak coğrafyasının dağılımı, savaşlar ve iç kargaşa nedeniyle adeta bir gül bahçesi olan yurt dağılmış, evler kapanmış, bülbüller yuvasını terketmiştir: *Esti hazan rüzgârı/Mutlu gönül bağında/ Göç eyledi.. Bülbüller/ Rengin soydu goncalar* (s. 61). Hazan mevsiminin etkisiyle bülbüller göç etmiş, âşığından ayrılan goncalar solmuştur. Şair, şiirin öznesi olarak, Irak coğrafyasındaki tüm olumlu ve güzel değerlerin bir simgesidir. Genç yaşında solup gitmiştir ve mutlu günlerine bir özlem içerindedir. Ömrünün yaprakları hazan mevsiminde sararıp solmuştur, sadece anıları kuru bir dal misali şaire kalmıştır. Tarumar olan coğrafyanın kaderi hazan mevsimiyle özdeşleştirilir. Yılların geçmesiyle sarılıp solan şairin hayatı gibi duyguları da sararmıştır. Sevgi dolu yürek yerini artık kapkara ve sert bir taş bırakmıştır. Artık yürekte sevda yoktur. Şair sevdanın kılıcına basıp geçmiştir.

Mevsiminde Esmeyen Rüzgâr

“Bahçemizdeki mevsim çiçekleri

Solmamış hâlâ, Amber kokulu,

Saçlarına hiç kimsenin

Dokunmasına izin vermiyorum,

Kutsal mihrabımızda

Bir dindar gibi durup,

Dua ettim,

Rengârenk mevsimlerimiz

Kara bulutlar kuşatmasın.

Rüya ettiğimiz yuvaya

Fırtınalar değmesin, ” (Hassun, 2010, s. 76).

Hassun’un “Mevsiminde Esmeyen Rüzgâr” şiirinde ise bir umut söz konusudur. “*Bahçemizdeki mevsim çiçekleri, solmamış hâlâ amber kokulu*”

Mevsim çiçeklerinin solmamış olması vaktin geçmesine rağmen ya da zamanın ilerlemesine rağmen şairin içerisindeki umutlar solmamıştır. Hâlâ tazeliğini ve güzelliğini korumaktadır. Şair bunun farkındadır. “*Solmamış hâlâ amber kokulu saçlarına*” dizesinde, 'amber kokulu saç' metaforuyla kıymetli ve güzel kokulu bir sevgiliden bahsedilmektedir. Sevgilinin hayaline, belki de bizzat kendisine yakıştırılan koku amber kokusudur. Dua ile amber kokusu arasında bir bağdaştırma yapılarak ikisinden de alınan haz vurgulanmıştır. Şair, mihrabı olarak gördüğü, amber kokulu yuvasının zamansız esen rüzgarlarla dağıtılmaması için duaya sarılır. Şiirlerde görüleceği üzere şairlerin gönül evi olan yurtlarına olan bağlılıkları ve Irak coğrafyasının trajedisi bir münacaat dilini de ortaya çıkarmıştır.

3.4.4.2. Toplumsal Temalar

Münevver Molla Hassun, şiirlerinde toplumsal temalara yoğun bir şekilde yer vermiştir. Şairlerin çoğu Irak topraklarında yaşanan savaşlardan zulümlerden psikolojik olarak etkilenmişlerdir. Münevver Molla Hassun'un işlediği toplumsal konular şunlardır: Vatan sevgisi “Yurda Dönüş, Yurduma Selam, Yükselir Her An Yurdum, Yurt İçin” şehitlik “Şehitleri Anmak” barış “Barış İlan Ettim”...vs.

Yurduma Selam

*“Ezeldendi çağlar boyu, altın kaynağıdır yurdum
Yâdlara meydan okur, mertlik bulağıdır yurdum...”* (Hassun, 2001, s. 77).

Şair Hassun “Yurduma Selam” şiiriyle millî duygularını ortaya koymaktadır. Yurdunda bulunan doğal kaynaklardan bahsetmekle birlikte, ne kadar yiğit ve cesur olduklarını da öne sürer. Yurt, bir kişinin doğduğu veya büyüdüğü; bir milletin yaşadığı, gerekirse uğruna can vereceği topraklardır.

Yurda Dönüş

*“Yıllardır yüreğimde
Yüce sevgi kök sürmüş
Yasakların içinde*

Kanat çalan bu sevgi

Bulut gibi sert durmuş...” (Hassun, 2001, s. 87).

Hassun yine “*Yurda Dönüş*” şiirinde de milli bir duyguyla içinde yurduna memleketine duyduğu sevgiyi ve özlemi ortaya koymaktadır. Belli sebeplerden dolayı hissettiği duyguları saklamak zorunda kalan bu parça şiirinde ortaya koymuştur. Bu sevgi her zaman direnmiş ve hiç eksilmemiştir.

Oğuzlu Duygular

“Kök sürmüş yeşil bir dut ağacı gibi

Oğuzlardan uzanan, sert damarlar.

Akıyor ikimizin içine.

Günlerin bağırnı yarararak seni buldumTopladım

Parçalanan dilimin nağmelerini,

Yeni bir kitabın, satırları arasında

Unutulan günlerimi ararken

Adını kucaklayarak ilk adımlar başladı.

Hazar denizinin yüreğinden püsküren

Oğuz bakışlı gözlerde

Saklı koyma sessiz fırtınaları...” (Qəbələ - Qarabağlı, 2019, s.

158).

Şair, “Oğuzlu Duygular” şiiri ile Irak Türklerinin soyunun Oğuz soyuna dayandığını ve bu hissiyatın hâlâ güçlü bir şekilde yüreklerde yaşadığını dile getirir. Şair “*Oğuzlardan uzanan, sert damarlar, Akıyor ikimizin içine*” dizesiyle Oğuz soyunu, köklü, uzun, geniş damarlı, güçlü ve sürekli meyve veren bir dut ağacına benzetilerek anlatılmıştır. “*Hazar denizinin yüreğinden püsküren, Oğuz bakışlı gözlerde, Saklı koyma sessiz fırtınaları...*” dizesinde, şair, Oğuz soyunu, Hazar Denizi'nin Kuzeyinden Anadolu'ya, Balkanlara ve Suriye'ye kadar yayılan bu damarlar bugün de Türklük yemişini durmadan veren köklü bir ağaca benzetmiştir. Şair, bu şiirle bir kimlik bilinci manifestosu yaymaktadır. Türklüğün “*yeni kitap*” ile, yani bugünü ile, köklü Oğuz soyu arasında güçlü bir bağ kurulması gerektiğini de telkin etmektedir.

3.5. SELMA MERDAN (1956-2021)

3.5.1. Hayatı

Irak Türkmenleri'nin gelini olan Türkmen edebiyatında “Selma Abla” adıyla bilinen şair ve yazar Selma Merdan, 21 Şubat 1956 yılında İzmir'e bağlı Alaşehir'de doğmuştur. Bazı ailevi nedenlerden dolayı ilkokula kadar Alaşehir'de anneanesi ve dedesiyle birlikte kalmıştır. Dedesi aydın bir kişi olarak, ona masallar anlatırdı. Okuma yazmayı okula gitmeden önce dedesinden öğrendi Merdan ilk ve Ortaokulu İzmir'de tamamlamıştır. Devletin açtığı Yüksek Hemşerilik Okulunu yatılı kazandı. Babası izin vermeyince onun yerine enstitüye yazıldı. Çocuk Gelişimi ve Edebiyatı bölümünü okumuştur. Zihinsel engelli çocuklar yurdu ve kimsesiz yetim çocuklar Yurdu'nda staj yaptıktan sonra enstitüden mezun olmuştur. Eğitim hayatı özel bir ilkokulda anaokulu öğretmenliği hazırlık sınıfında dört sene çalışmıştır. 1979'da Türkmen edebiyatında saygın bir yeri olan şair ve yazar Nusret Merdan'la evlenmiştir. Sonra İzmir'den Ankara'ya taşınarak Ankara'da özel bir anaokulunda müdürlük yapmıştır. Ankara'da kızı Sümer doğmuştur. İş hayatına son vermek zorunda kalmış ardından ikinci kızı Fırat dünyaya gelmiştir. Merdan iki kız, iki erkek annesi ve 7 torun sahibidir.

1993 yılında Irak'ta durumlar kötüye gidince ve Türkmenlere karşı Saddam rejimi Baas partisi ile birlikte katliamlar yapınca Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye sınırı Silopi'de hac konaklama tesislerinde (1994–1995) yılları arasında iki sene kaldıktan sonra 1996 yılında dört çocuğu ve eşiyle birlikte İsviçre'ye mülteci olarak yerleşmiştir. Selma Merdan ve Nusret Merdan'ın evi tam bir Türkmen evidir. Irak'ta 1982 yılında Erbil'e yerleştikten sonra iyice edebiyatın derinliğine inmiştir. Eski arkadaşı şiirle tekrar ilgilenmeye başlamıştır. 1986 ile 1988 yıllarında iki şiir kitabı yayımlanmıştır. Son zamanlarda ise öyküye bir az fazla ağırlık vermiştir. Hikâye ve şiirlerinin birçoğu *Yurt Gazetesi*, *Kardaşlık Dergisi*'nde yayımlanmıştır. Halihazırda ise, *Türkmen Bohçası*, *Kardaşlık*, *Altınköprü...vb.* Türkmen dergilerinde yayımlanmaktadır. İki büyük Türkmen edebiyatçısı olan Selma Merdan ve eşi Nusret Merdan İsviçre'de amansız hastalığa yakalanmıştır. Çocuklarıyla birlikte 25 seneden beri İsviçre'de ikamet eden Selma Merdan, 2021 yılında vefat etmiştir (Selma Merdan, Kişisel İletişim, 03 Nisan 2020).

3.5.2. Eserleri

3.5.2.1. Şiirleri

1. *Sevgi Tutanağı*, Osmanlıca1986. Bağdat.
3. *Bir Kerkük Birde Ben*, 2014. Tuzhurmatu (Selma Merdan, Kişisel İletişim, 12 Nisan 2020).

3.5.2.2. Roman ve Öyküleri

1. *Munise* (Roman), 2013 Bağdat.
2. *Dünya Çocuk Masallarından Seçmeler*, 1988 Bağdat (Selma Merdan, Kişisel İletişim, 12 Nisan 2020).

3.5.3. Edebî Kişiliği

Çocukluk yaşlarında şiire karşı ilgi duyan şair ve yazar Selma Merdan eline geçen her kitabı okuyarak kendini geliştirmiştir. Zamanla bu okuma yazıya dönüşmüş ve bugünkü gördüğümüz güzel eserleri sahibi olmuştur. Türk edebiyatından birçok kitap okumuş ve büyük yazarlardan etkilenmiştir. Serbest şiir, öykü ve roman yazan Merdan sağlık sorunlarına rağmen iletişim isteğimizi geri çevirmemiş ve sorularımızı yanıtlamıştır:

“Şiirlerimin çoğu serbest nazım şeklindedir. Duygularımı ancak bu şekilde rahatça ifade edebildim, yaşadığımız olaylar beni duygusal bir insan yaptı. Her şeyden etkilenir ve duygulanırım. Ağlayan çocuğa, uçan kuşa, savaşlara, yoksul insanlara, haksızlığa uğrayana, yalnızlığa, acı çeken annelere, kadınlara... Çünkü ben de bu olayların çoğunu yaşadım ve şiirlerime yansıttım” (Kişisel İletişim, 10 Nisan 2020) Merdan'ın şiir ve öykülerini yayımlamasında, Irak Türkmen edebiyatı öncülerinden Behçet Gamgin ve Ömer Kazancı'nın büyük katkısı olmuştur. Selma Merdan'ın Türkmenlerin hemen her dergisinde şiirleri yayımlamıştır (Selma Merdan, Kişisel İletişim, 10 Nisan 2020).

3.5.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar

3.5.4.1. Psikolojik ve Bireysel Temalar

Hayatının birçoğunu gurbette geçiren Selma Merdan duygularını şiirleri ile ifade etmiştir. Çok duygusal ve hassas bir yapıya sahip olan Selma Merdan'ın şiirlerindeki konular şunlardır: Özlem duygusu “Özlem” yalnızlık “Yalnız İnsan, Şaşkın, Yok” dilek “Dilek, Mutluluk, Ne Olur, Haydi Gel” ölüm duygusu “Ölüm” sevgi “Sevgiliye, Saklıyor Gözlerini, Gülümsüyor mu Saçların” keder “Yürek, Yapamadıklarım, Vefasız Şehir” gurbet duygusu “Gurbet, Yaşamak, Nereye Bu Yolculuk” aile sevgisi “Eşime, Çocuğum”.

Yürek

*“Ne kocaman bir yürek bu,
Sığdırdı içine, hüznüleri, anıları, acıları
Sevdiklerimi, sevmediklerimi
Bir daha geri gelmeyenleri.
Ağzı yok, dili yok, konuşamaz.
Şikâyet edemez, kimsesi yok.
Hâlbuki bir yumruk kadar küçük,
Kabullenmekten başka, çaresi yok ”* (Merdan, 2014, s. 5).

Şair Selma Merdan'ın “Yürek” başlıklı şiiri, Yunus Emre'nin “*Hak bir gönül verdi bana*” dizesiyle başlayan şiirindeki havayı taşımaktadır. Bu şiirde, tam anlamıyla bir Yunus Emre tesirinden söz etmek güç olsa da en azından dilin yalınlığı bakımından her iki şiir arasında benzerlik vardır fakat bu şiirde Yunus Emre'deki coşkunsuzluk ve duygu çeşitliliği yoktur. Olumsuz duygular çerçevesinde kurulmuş olan bu metin, şairin mücadeleci bir yaratılışa sahip olmadığını, hayata pasif ve meçhul bir bakışla baktığını göstermektedir. Özellikle son iki dize bu durumu açıkça ortaya koyar. İlk kısımda “*Ne kocaman bir yürek*” sıfatıyla anlatılan ve bir bakıma yüceltilen “yürek” şiirin ikinci kısmında bir zayıflık unsuruna bürünmüştür. Bu durum çelişkiden ziyade mevcut trajediyi ve ruhsal durumu anlatmak için bilinçli bir tercih gibi görünerek, şiire hâkim duyguyu oluşturmaktadır.

Yaşayamadığım

*“Yarınlarım vardı gözlerinde
Yaşayamadığım*

*Büyük büktü umut bağları
Sevgi rüzgârları eserdi eteklerinde
Özgürdü kuşlar cıvı, cıvı idi ellerim
Yarınlarım vardı gözlerinde
Yaşayamadığım
Yarınlarım vardı gözlerinde
Yaşayamadığım
Yarın çocukluğum büyüktü ” (Merdan, 1986, s. 69).*

“Yaşayamadığım” başlıklı şiirin isminden de anlaşılacağı üzere şair geçmişindeki yarım kalmışlıklara hasret duymaktadır fakat şiirde dikkat çeken nokta, şairin geçmiş zamanda yarınlarını ve onlara dair umutlarını başkasının gözlerinde müşahede etmesidir. Yani umutlarını, bir nevi hayatını ona bağlamıştır. Dolayısıyla bu kişinin öyle veya böyle yitirilmesi direkt olarak şairin yarınlarını, hayatını ve umutlarını boşa çıkarmıştır. Söz konusu kişinin yitirilmiş olduğu şiire hâkim geçmiş zaman kipinden de (dı) anlaşılmaktadır. "Yarın çocukluğum büyüktü" dizesinde, II.Yenicilerin yaptığı türden bir bağdaştırma ve dilsel sapma göze çarpmaktadır. Çocukluğun büyük olması ve yarının geçmiş zaman kipiyle çekimlenmesi sözkonusudur. Bu dize tek başına bile, şiirin muhtevasını ve duygu dağarcığını özetlemekte, trajik etkiyi güçlendirmektedir.

*Uzat Ellerini
“Bir çaresizlik duvarı sarmış etrafımı
Zehir zemberek geçiyor saatler
Sızıyor içimde anılar tek tek
Boşluktayım
Yalnızım
Uzat ellerini
Yarım kalmış yaşadığım saatler
Deli deli esiyor rüzgâr
Çocukluk günlerimden
Yaralı ceylanlar gibi yorgun ve sancılı ” (Merdan, 1986, s. 68).*

Selma Merdan “Uzat Ellerini” adlı şiirinde içinde bulunduğu durumu “çaresizlik duvarı”na benzeterek ifade etmiştir. Şair, yalnızlık, kimsesizlik, çaresizlik, geçmişte yaşama ve yarım kalan mutluluk duygusunun ıstırabı ile adeta kuşatılmıştır. Bu kuşatılmışlıktan ancak birinin ona uzatacağı el ile kurtulacaktır. Bir yardım eli beklemektedir. “*Yarım kalmış yaşadığım saatler*” dizesinde de şair, yaşamından zevk almadığını, ruhunda eksiklikler, yaralar bırakan bir geçmişin izlerini taşıdığını ifade etmektedir. Bu olumsuz duygulara karşılık olarak “*Deli deli esiyor rüzgâr*” dizesinde olduğu gibi ilk gençlik coşkusunun şairin kırgın ruhuna bir teselli kaynağı olduğu görülür fakat hâlihazırda, bu rüzgârların tesiri elbette tam olarak çocukluk yıllarındaki gibi değildir. Bu rüzgâr çocukluktan sonraki yaşam tecrübelerinin izlerini taşıyan yorgun ve sancılı bir rüzgârdır. Bu da şaire tam bir teselli kaynağı olamamaktadır.

3.5.4.2. Toplumsal Temalar

Yaşadığı topraklardan uzak düşen şair Selma Merdan vatan sevgisini şiirlerinde daima göstermiştir. Şair Merdan savaştan dolayı memleketini terk etmek zorunda kalmış ve birçok sıkıntılar yaşamış şairlerden birisidir. Şiirlerinde rastlanan toplumsal konuların başlıcaları ise şunlardır: Kadın “Gece ve Kadın, İrmak ve Kadın” çocuklar “Bebekler, Çocuklar” vatan sevgisi “Kerkük, Benim Irak’ım, Ya Sen Gel İzmir Ya da Sar Beni Kerkük”.

Bebekler

“sakin ağlama bebek, ağlama

Açma gözlerini, dal güzel rüyalara

Ne olur uyanma görme,

Beyaz kefenleri, kırmızıya

Boyanmış kardeşlerini ” (Selma Merdan, Kişisel İletişim, 07 Nisan, 2020).

Merdan’ın “Bebekler” başlıklı şiirinde duygusal bir tavır söz konusudur. Her şeye duyulanan şair Selma Merdan bu şiirinde, dünyada yaşanan savaşların arasında kalmış, suçsuz ve masum çocukları konu edinmiştir. Sanki şair, şiirinde o çocukları avutmaya ve teselli etmeye çalışmıştır. Merdan, “*Sakin ağlama bebek, ağlama/ Açma gözlerini, dal güzel*

rüyalara/ Ne olur uyanma, görme” diyerek çocukları savaşlardan uzak tutma çabasındadır.

Kerkük

“Kerkük’te bir akşam üstü
Bir evin damında Baba Gürgür ateşini seyreden
Yalın ayak, yere bastığında tabanlarının altı yanan
İncir ağacının altındaki sallanacakta
Islak elbiselerle çöl sıcaklığının
Bitmesini bekleyen bendim o !” (Merdan, 2014, s. 30).

şair Merdan “Kerkük” başlıklı şiiriyle bir zamanlar yaşadığı ve çok sevdiği memleketi Kerkük’teki anılarını hatırlamaktadır. “Kerkük’te bir akşam üstü” diye başlayan şiirde şaiir yaşadığı ortamı tasvir eder. şiirin devamında şaiir, evin damında yanan ateşle petrol şirketlerinden çıkan ateşi, oraların sıcaklığını bağdaştırır. Bir petrol coğrafyası olan Kerkük’teki acıların petrol kavgası sonucu olduğunu hatırlatır.

Neredesin şimdi

“Yaşam parça parça ellerimde
Umutlar kaybolmuş
Gözler kaybolmuş gözler ağlamaklı
Değerimi verdiğın mutluluk bunlar
Söyle neredesin şimdi
Bu karanlık uçurumlar yoktu önümde
Anılar sil çekmemişti yarınlarıma
Her şey mutluluk içinde
Söyle neredesin şimdi ” (Merdan, 2016, s. 51).

şair Merdan “Neredesin şimdi” adlı şiiri ile sevgi ve özlem duygusunu işlemiştir. “Anılar sil çekmemişti yarınlarıma” dizesinde olduğu gibi bu coğrafya şairlerinde hep bir geçmiş odaklı, umutsuz ve yarını olmayan bir bir yaşam tarzı ifade edilir. Bu coğrafyanın insanları yarım kalmış insanlardır. Trajik bir coğrafyanın trajik hayatları olan şaiirler aynı zamanda tüm coğrafya insanının da birer sembolüdür. Bu şaiirler için mutluluk sözkonusu değıldir.

“Yaşamı parça parça olmuş” ve “umutları kaybolmuş” olan şair geçmiş zamanda derbeder gezinmekte ve bir teselli aramaktadır.

3.6. AYHAN REŞİT ORANKAY (1965-)

3.6.1. Hayatı

Ayhan Reşit Hamit Orankay, 1965 senesinde Irak'ın Selahattin iline bağlı Tuzhurmatu ilçesinde altı çocuklu bir ailenin son çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası Tuzhurmatu eşrafından Reşit Hamit Bey annesi ise Durdu Hanım'dır. Şair, 6 çocuk sahibi olan bu ailenin en küçük ve tek kız çocuğudur. Kardeşlerinden Ali (okul müdürü) ile Abbas (öğrenciyken) 1882 yılında Türkmen oldukları için Saddam rejimi tarafından idam edilerek, bir diğeri de Kuveyt (Körfez) Savaşı'nda şehit düşmüştür. İlkokulu Umuriye ortaokul ve lise öğrenimini ise Tuzhurmatu kız lisesinde tamamlamıştır. Kerkük Teknik Enstitüsü, idare Bölümünden mezun olmuştur. Daha sonra Tikrit Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Arap Dili Bölümü'nü bitirmiştir. 1989 yılında Tuzhurmatu'da memuriyet hayatına başlamıştır. Hâlen Tuzhurmatu Eğitim Dairesi müdür yardımcılığı görevini yapmaktadır. Birçok antolojilerde yer alan Ayhan Reşit Orankay Kendisi gibi öğretmen Aydın Bey'le evli oda Fırat okulunda müdür yardımcılığı görevini sürdürmektedir (Ayhan Reşit Orankay, Kişisel İletişim, 07 Mart 2020).

3.6.2. Eserleri

3.6.2.1. Şiirleri

1. *Dünyanın Kederi*, 2015. Tuzhurmatu.

3.6.2.2. Yer Aldığı Antolojiler

1. *Irak'ta Türkmen Edebiyatı*, Kasım Sarıkahya 1987. Bağdat.
2. *Çağdaş Türkmen kadın Edebiyatçıları*, Faruk Faik Köprülü 1993. Bağdat.
3. *Kerkük Şairleri*. Şemsettin Küzeci 2015. Ankara.
4. *Nevruz Çiçekleri*. Şemsettin Küzeci 2015. Ankara.
5. *Irak Türkmen Edebiyatında Çağdaş Hoyratçılar*. A.Yanar 2019. Ankara.
6. *İlham Çeşmesi*. Qızbes Qəbələ 2019. Azərbaycan.

7. *Solmaya Papatyalar*. Şemsettin Küzeci 2010. Ankara (Ayhan Reşit Orankay, Kişisel İletişim, 13 Mart 2020).

3.6.2.3. Aldığı Ödüller

1. Irak Türkmen Cephesi Selahattin kolu- Hoyrat Akşamı-katılım belgesi.
2. Irak Türkmen Cephesi genel başkanlık-Onur Belgesi.
3. Türkmen Yazarı Dergisi-Takdirname.
4. Uluslararası Türkmen elleri Şairleri ve Sanatçıları Buluşması-T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
5. Irak Türkmen Şiir Festivali–Bağdat / plaket.
6. Türkmeneli TV Şiir yarışması-plaket.
7. Bağdat'ta Telaar'in DEAŞ'ten kurtuluş günü festivali-sertifika. (Ayhan Reşit Orankay, Kişisel İletişim, 13 Mart 2020).

3.6.3. Edebî Kişiliği

Edebiyatla uğraşan bir aile çocuğu olan Orankay daha yirmi yaşlarındayken şehit düşen kardeşinin olayından etkilenip (1985) şiir ve hoyrat yazmaya başlamıştır. İlk kalem tecrübelerinde teyzelerini bekleyiş, ayrılık, yalvarış, özleyiş bunlara bağlı ögeler ve kötümserlik belirtileri göze çarpa. Bu kişisel tutumlara karşı git gide yaşamını da değiştiren şair, hissiyatında iyimserliğe yönelmiştir. Hece ve serbest tarzda şiirler yazan Orankay, serbest şiir tarzında öncü Türkmen kadın şairlerden biri olmuştur. Şiirlerini ilk olarak *Yurt, Birlik Sesi, Aksu, Kardeşlik, Türkmeneli ve Türkmen Yazarı* gibi çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlamıştır. Daha sonra tüm şiirlerini *Dünyanın Kederi* (2015) adlı bir kitapta toplamıştır. Şiirlerinde ise sevgi, ayrılık, dil sevgisi, vatan sevgisi, milliyetçilik gibi konular öne çıkmaktadır. Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli şiir festivallerine katılarak Türkmenlini ve Türkmen kadını layıkıyla temsil etmiştir. Katıldığı çeşitli programlarda onur belgeleri ile birlikte takdimeler alarak Irak Türkmenlerinin haklı gururu olmuştur (Orankay, Kişisel İletişim, 12 Mart 2020).

3.6.4. Şiirlerindeki Başlıca Temalar

3.6.4. 1. Psikolojik ve Bireysel Temalar

Ayhan Reşit Orankay'ın şiirleri incelediğinde hep bir karamsarlık hâkimdir. Bunun sebebini sorduğumuzda, şair Saddam rejimi tarafından idam edilen kardeşine duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Bu üzüntüden hayatı boyunca kurtulamayan Orankay, bu durumu bütün şiirlerine de yansıtmıştır. Şiirlerinde işlediği belli başlı konular konular ise şöyledir: Aşk “Sordum Aşkım, Sevgim Sana Öyledir, Kavuşalım, Sevgi, Yorma Gönlümü” dilek “Dilek” ayrılık “Ayrılık, Kavuşalım, Bekleyiş” keder “Keder, Gönül, Dünyanın Kederi, Yine Esti Hazan, Yara Üstüne Yara”.

Arzularım

“Güneş olmak istiyorum

Yeri göğü aydınlatıp

Çilenin soğuk ve yağmurlu günlerinde

Öksüzleri ısıtayım

Dünyayı her an gündüze çevireyim...

Bir mum olmak istiyorum

Umutlu insanların

Yollarını aydınlatıp

Karanlık sevmeyen kimselerin

Önünde yanayım...” (Küzeci, 2015, s. 69).

Her şeye duygulanan Orankay “Arzularım” adlı şiirinde dileklerini anlatır. Kardeşlerinin zulüm ile idam edilmesine üzülen Orankay zaman geçtikçe duygusallaşmış ve her şeye üzülen bir kişiye dönüşmüştür. Bu parça şiirinde iç duygularını belli ettiği görülmektedir. Kardeşlerinden mahrum kalan Orankay diğer insanları, çocukları, öksüz ve yoksul insanları düşünmektedir. Şair, sadece Irak coğrafyası insanı için değil, tüm dünya insanlığı için bir kurtarıcı, yardımcı, ısıtıcı, doyurucu, giydirci olmak istediğini “*Güneş olmak istiyorum*” dizesinde, "güneş" simgesi ile özetler. Orankay yine altıncı dizede “*Bir mum olmak istiyorum*” dizesi ile de mum olup darda olanlara yardım etmek arzusundadır. Dünyadaki tüm kötülüklerin sevgi ile sona ereceğine inanan şair bu inancını sevgi olup gönüllerde dolaşmak isteği ile ifade etmiştir.

Canım Annem

*“Ellerin arasında
O sımsıcak kucagında
Güzelim ninnilerle yumuşak ellerini ...
Saçlarıma sürerek büyüttün beni
Kalbinin derinliğine sığınarak
Sevgileri emiyordum sütün ile
Yüreğinden seziyordum sevgini
Duyarcasına gözlerinden alıyordum gücümü
Gönlümde büyüyordu arzu ve umutlarım
Güzellerin güzeli annem ” (Orankay, 2015, s. 122-125).*

Şair Orankay’ın “Canım Annem” başlıklı şiirinde bir özlem duygusu söz konusudur. Şair, bu şiirinde anne-çocuk arasındaki derin bağı ve anne sevgisini, o günlere duyulan özlemle dile getirmiştir. Şair, “*O sımsıcak kucagında,/ Güzelim ninnilerle yumuşak ellerini/ Saçlarıma sürerek büyüttün beni*” dizelerinde, bir çocuk için ana kucagının gücünü ve önemini vurgulamıştır. Şiirini annesine ithaf eden Orankay, “*Sözcüklerim aciz kalır/ Seni vafsetmeye*” dizesiyle, annesinin güzelliğini tarif etmede sözcüklerin yetersiz kaldığını düşünür. Şair, tabiatın bir düzen ve denge içinde yaratıldığını ve tüm varlıkların birbirine bağlı olduğunu “*Kelebeklerse bahçelerde, Güllerin güzelini, çiçeklerin nazikini arıyorlar/ Bende seni güzel annem*” dizeleriyle ifade eder. Kelebekler bahar günlerinde çiçek ararken; sevgisiz kalıp özlem duyan Orankay da annesini sınırsız bir sevgi ve fedakarlık kaynağı olarak tasvir eder, onu büyük bir özlemle anar ve annesini sonsuz bir kaynak olarak deryaya ve güneşe benzetir.

Göç Edip Gitme

*“Önceden...
Sana sevgi adına,
Seslenip demiştim ki,
Çabukça davranma sevgilim,
Göç edip gitme
Yanağımı gözyaşıma sarılmış
Ve kalbimi yalnız, bırakıp gitme*

*Gönlümü üzüntüye kapılmış koyma,
Biraz sabret
Uzaklaşıp kaybolma sevgilim ”* (Ayhan Reşit Orankay,
Kişisel İletişim, 25 Mayıs, 2020).

Şair Orankay “Göç Edip Gitme” başlıklı şiirinde, geçmişi yaşayan bir ruh hâli içindedir. “*Önceden/ Sana sevgi adına/ Seslenip demiştim ki/ Çabukça davranma sevgilim/ Göç edip gitme*” dizelerinde şair, sevgilinin çekip gitmesinden çok önce, onun gidişiyle nasıl bir üzüntü yaşayacağını sevdiğine tasvir etmiştir. Sevgilinin gidişini, geri dönüşü olmayan bir göçe benzeten şair, “*Yanağımı gözyaşıma sarılmış/ Ve kalbimi yalnız bırakıp gitme/ Gönlümü üzüntüye kapılmış koyma*” ifadesi ile de, geride kalan şiirin öznesindeki üzüntü, gözyaşı, kimsesizlik ve yalnızlığı bir sitem üslubu ile dile getirmiştir. Şair, şiiri aracılığıyla duygularını giden sevgiliye ulaştırma amacındadır. Şair, şiirin nesnesi olan sevgiliye “*ilhamım ve kasidemsin*” demesiyle de şiir ve sevgili arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Nasıl ki bir şair ilham almadan şiir yazamazsa, sevgili olmadan da ilham alınmaz.

Gönül

*“Gönül, gönül..
Ne olacak bir parça kan
Dertler verir ona aman
Acılarla hali yaman
Ah bu gönül!
Duygu dolu, saygı dolu
Sevgi coşar sevenlere
Aşka değer verenlere
Özgürlüğü ceylanlara
Sevgi varken kini boğar
Bin bir umut ondan doğar
Gönül, gönül yine gönül ”* (Küzeci, 2007, s. 98).

Şair Orankay “Gönül” başlıklı şiirinde iç konuşma üslubu ile kendi dertlerini dile getirmektedir. Orankay’ın diğer şiirlerine nazaran bu şiirinde acının yanında iyimserlik ve coşku hâkimdir. Şair, “*İşte bu küçücük gönül/*

Büyük bir ülkeye benzer” dizeleriyle dertlere, acılara katlanan gönülü bir ülkeye benzeterek her şeyin içine sığıdığını anlatmaktadır.

3.6.4.2. Toplumsal Temalar

Ayhan Reşit Orankay, bazı Türkmen şairlerinin izinden giderek birçok toplumsal ve millî şiirler yazmıştır. Şiirlerinde işlediği başlıca konular ise şunlardır: Yurt sevgisi “Altı Devlet Kurmuşuz, Yurdum, Yaralı Irak, Canım Yurdum, Yaralı Kerkük, Şanlı Emirli, Dil Sevgisi” şehitlik “Şehadet Yolu, Tuz Şehitleri” kadın “Türkmen Kadını”.

Kimlik

“İlk adım destan

Soyadım Türkmen

Sorarsanız kimlerden kaldığımı

Oğuzlardan ...Cengizlerden kalmışım.

Orta Asya’da dedelerimin yurdu

Oralardan gelmişim ben

Bir zaman bu dünya elimde

Olmuştu kalkan

Eğer daha bilmek isterseniz

Bir Türkmen kadını

Iraklıyım ben ” (Orankay, 2015, s. 114-118).

Tuzhurmatu ilçesinin kadın şairi Orankay “Kimlik” başlıklı şiirinde, kendisinin hangi ulusa veya topluma ait olduğunu ve nereden geldiğini anlatarak geçmişi ile gurur duymaktadır. Kimlik bir ulusun veya bir bireyin aidiyet duygusunu oluşturur. Kimlik bilinci, ait olduğu kültürünü, dilini ve tarihini içinde barındıran bir kavramdır. Orankay’da şiirinin daha ilk dizelerinde *"ilk adım destan/ soyadım Türkmen"* dizesiyle kimliğini ve köklü bir geçmişini hatırlatmaktadır. Destan kelimesiyle bir yandan Türklerin geçmişteki kahramanlıklarını işaret ederken, bir yandan da sonraki dizeleriyle Türklerin coğrafi ve kültürel özelliklerini ortaya koymuştur. Ayrıca şiirin *"Tükenmez cesaretimle / Türkmenliğimi ispat ettim"* bu son dizelerinde de bir kimlik bildirgesi sözkonusudur. Orankay, *"Sorarsanız kimlerden kaldığımı/ Oğuzlardan...Cengizlerden kalmışım"* dizesinde Türk olmakla birlikte Irak

Türklerinin çoğunlukla asil Oğuz boyundan geldiğini belirtmektedir. "Orta Asya dedelerimin yurdu/ Oralardan gelmişim ben/ Bir zaman bu dünya elimde/ Olmuştu kalkan" dizelerinde ise 1050'li yıllarda Orta Asya'dan Irak coğrafyasına göç eden Türklerin atayurdunu, soyağacını, tarihini ve ulaştığı medeniyeti dile getirmektedir.

Şehadet Yolu

"Yetmez mi bu kadar kan

Bitmez mi bu kervan

Şehitler kervanı " (Orankay, 2015, s. 100).

Şair Orankay'ın "Şehadet Yolu" başlıklı şiirinde ait olduğu toplumun çektiği acı ve zulüm söz konusudur. Şairin biyografisinde de belirtildiği gibi, Saddam zulmünü yakından yaşayan bir Türkmen ailesi olarak Orankay, şehit düşen iki kardeşinden etkilenecek bu şiiri yazmıştır. "Yetmez mi bu kadar kan/ Bitmez mi bu kervan, şehitler kervanı" dizelerinde, Saddam Hüseyin'in şehit ettiği Türkmenlerin çokluğunu ifade için "şehirler kervanı" benzetmesini kullanmıştır.

Mevsimler

"Yanar dağlardan bozkıran

Alevler gibi dağları taşları

Eritip suya çevireyim

Yurduma yan gözle bakarı

Yakayım yandırayım onları acımasız

Çilenin kara bulutlarına

Dönüp...

Aslan gibi kükreyeyim " (Orankay, 2015, s. 110-113).

Şair Orankay "Mevsimler" başlıklı şiirinde tabiat unsurlarını kullanarak vatan sevgisi ve vatani koruma duygusunu anlatır. Şiirlerinin çoğu milliyetçilik, vatan sevgisi, dil sevgisi olan Orankay "Yanar dağlardan bozkıran/ Alevler gibi dağları taşları/ Eritip suya çevireyim" dizesi ile kendisini alev alev yanan bir dağa benzetmiş ve zulüm gören vatanını ve milletini korumak istemiştir. Hırsıyla millete ve vatanına sahip çıkma duygusunu ifade eden Orankay, bu kez yıldırım olup hain insanların üstüne inmeyi ve onları yok etme duygusunu dile getirir. Şiirin ortalarından sonraki kısımdan itibaren karamsarlık duygusu biter ve şair, iyimserliğe yönelir.

BÖLÜM 4

MODERN IRAK TÜRKMEN EDEBİYATINDA KADIN ŞAİRLERİN KULLANDIKLARI DİL VE ÜSLUP

4.1. Nesrin Erbil'in Şiirlerinde Dil ve Üslup

4.1.1. Dil : Şiir dili, bir milletin gündelik hayatta kullandığı ortak dil içinde özel bir sanat dilidir. Şairin en önemli görevlerinden biri ana dilini sevmesi, en ince ayrıntılarına kadar bilmesi, onu en işlek ve kıvrak biçimde kullanmaya çalışmasıdır. Dilin zenginleşmesi, gelişmesi büyük oranda şairlerin ana dillerinde yaptıkları tasarruflara bağlıdır. Şiir dili, şairin sanatkârca bir görüşle, kendine özgü bir biçimde, tamamıyla şahsî tasarruflarıyla ürettiği bir dildir. Nesirden farklı olarak hissedilen bir dil olan şiir dili, şiirsel duyuşa kalıp, çerçeve, araç olabilen bir yapıdır. Şiiri kalıcı kılan unsurların başında şairin başarılı bir şekilde tasarrufta bulunabildiği dilidir. Şair, sıradan dil unsurlarına hayat vermeli, kanatlandırmalı, onu zengin çağrışım ve imgelerle ifade etmelidir (Çetin, 2014, s. 167).

Nesrin Erbil'in şiirlerinde kullanılan dilde sapmalar oldukça azdır. Erbil, şiirlerinde daha çok günlük dilden sapmayan sade bir anlatım dili kullanmıştır.

4.1.1.1. Dil Sapması : Kelime, ifade ya da cümle yapılarında bilinen kurallara ve alışılmış yapılara aykırı olarak bazı değişiklikler, bozmalar, türetmeler, uydurmalar yapmak, genel olarak kuralları sabit dile aykırı sapmalar olarak değerlendirilir (Çetin, 2014, s. 168).

4.1.1.1.1. Ses Sapması : Kelime ve ifadelerin seslerinde bazı değiştirmeler yapılır. Halkın konuşma dilinde, lehçe ve bölge ağızlarında yer alan söyleniş biçimleri aynen şiire yansıtılmaktadır. Şair, doğup büyüdüğü ya da içinde yaşadığı ağızda yer alan, kullanılan ölçüt dilde yerleşmemiş yerel kelimelere yer vermektedir (Çetin, 2014, s. 173).

Unuttuğum

"Açtım saçlarımı tel, tel

Yollarını süpürmeğe " (Pamukçu, 1990, s. 74).

4.1.1.1.2. Kelime Sapması : Genel, ortak ve yaygın dilde kullanılmayan kelime biçimlerine yer vermektir. Kelimelerin bilinen yapıları bozmak, ek ve köklerin yerlerini değiştirmek, kelimenin önüne, içine veya sonuna bazı ekler ilave etmek, kullanımdan düşmüş eski kelimelere yer vermek gibi şekilleri vardır (Çetin, 2014, s. 175).

Sitem

“Gel ilınsın nefesimiz birlikte

Gel masalımıza yeniden başlayalım ” (Erbil, 1998, s. 107).

4.1.1.2. Konuşma Dili : Şiir dili halkın gündelik konuşma dilinden ayrı üst bir sanat dilidir. Şiirde konuşma dili ise, deyim, kalıp ifadeleri, devrik cümleler, doğal, akıcı, rahat söyleyiş, “gülüm” “canım” “ciğerim” gibi kelimelere şiir içinde yer vermektir (Çetin, 2014, s. 187).

Buğulu Camlar

“Karşımda duran

Buğulu camlara

Meçhul birisi bir şeyler çizmiş

Bir şey değil bir şey değil, ama

Bende bir gün bir şeyler çizmiştim ” (Pamukçu, 1991, s. 94).

4.1.1.3. Cümle

4.1.1.3.1. Kurallı Cümle

Geçmişten Ses

“Göz pınarıma dolar

Dış kapının zinciri seneleri kilitlemiş ” (Erbil, 1998, s. 17).

4.1.1.3.2. Kuralsız Cümle

Geçmişten Ses

“Güneşimi yalınayak

Kişilere kaptırdıktan sonra, neyleyim ” (Erbil, 1998, s. 92).

4.1.1.3.3. Soru Cümleleri

Burası Neresi

*“Sabahın erken saatlerinde
Fıkır fıkır semaver sesi
Buğu, buğu demlikte çay
Elden ele dolaşıyor bade
Yedi evliyadan adanmışlar ülkesi
Burası neresi? ”* (Erbil, 2019, s. 175).

4.1.1.3.4. Ünlem Cümleleri

Dertli Kuşlar

*“Ey rüzgârların esiri ucan kuşlar !
Geldiğiniz yerler güzel olmalı ”* (Erbil, 1998, s. 35).

4.1.2. Üslup: Bir kişinin duygu, düşünce ve hayallerini sözle yada yazıyla kendine has bir tarzda dile getiriş, ifade ediş biçimidir. Dilin kişiye göre özel bir kullanılış tarzı, bu yolla yepyeni bir dünya kurulmasıdır. Dilin belli bir düzen içinde aldığı şekildir. Her şairin üslubu, onun dünya görüşünün, hayata bakış açısının, yaşama biçiminin dildeki yansımasıdır. Üslup, yazarın, sanatçının içten gelen samimi duygularının tercümanı ve şahsiyetinin ifadesidir (Çetin, 2014, s. 197).

Nesrin Erbil’in ilk edebiyat hayatına başladığı yıllarda Âkif Ersoy, Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Bekir Sıdkı ve Orhan Veli gibi büyük Türk edebiyatı şairlerinden etkilendiğini söylemiştik. Nesrin Erbil’in üslubunda bu edebiyatçıların etkisi büyüktür. Şair farklı üsluplar kullanarak birçok eser ortaya koymuştur.

4.1.2.1. Hitabet Üslubu: Söylev. Nutuk veya Hitabet üslubu, topluluğa, kitleye yüksek sesle hitap etmek ve kalabalıkları heyecana getirerek önceden belirlenmiş hedeflere sürüklemeyi ve yönlendirmeyi amaçlar. İçeriğe göre sözü değiştirmek, düşünce ve duygunun gereğine göre bedeninin organlarına bir tavır vererek söz konusu olan şeyin tesirini yükseltip tamamlamak demektir (Çetin, 2014, s. 209)

Nesrin Erbil'in Hitabet üslubu ile yazdığı birçok şiir vardır: Gençliğe Sesleniş, Dertli Kuşlar, Yanan Şehir, Utan 3, Dönmeyenler, Ardından 3, Alın Yazısı... vs.

Gençliğe Sesleniş

"Ey gönüller dileği ey aziz can tanesi !

Ey şanlardan şanlara fişkıran şan tanesi " (Terzibaşı, 2007, s. 227).

4.1.2.2. İç Konuşma Üslubu: Monolog üslubu. Şairin iç dünyasına yönelerek kendi kendine konuşması. Şiirler çoğunlukla bu üslupta yazılmaktadır. Aslında şiir genel anlamda şairin bir iç konuşması ve kendi kendisiyle hasbihal etmesidir. (Çetin, 2014, s. 210).

Karanlık 1

"Karanlıkla beraber

Bir şeyler kabarıyor içimde

Dağ gibi, Korku mu hasretlik mi bilmiyorum

Ama, Güç oluyor yaşamak

Karanlığın bitip başladığı yerde " (Erbil, 2019, s. 75).

4.1.2.3. Lirik Üslup: Eski Yunan'da (lir) adlı çalgı âleti eşliğinde söylenen bir şiir türüdür. Nağme, içlilik ve coşkunluk demek olan lirizm, ruhumuzun derinliklerinin, coşkulu dalgalanmalarının duygusal ifadesi olarak ihtirasları dile getirmektedir. Lirizm, şairin coşkun duygularını yalın bir şekilde kısa, içten, samimi ve doğal bir üslupla ortaya koymasındır. Genellikle aşk, ayrılık, kadın, içki, mutluluk, ölüm, hayat, tabiat, hatıra gibi konulara bağlı duygusal coşkunluğu terennüm etmektedir (Çetin, 2014, s. 211).

Ayrılık

"Bizi ayıran

Fırtına değil

Ne deniz , ne dağ

Ne de mesafeler

Bizi ayıran

Bir acı sözdür

Yakar içimi yıpratır dağ dağ " (Erbil, 2019, s. 192).

4.1.2.4. Tasviri Üslup: Varlıkların, olguların değişik özellik ve niteliklerini tasvir etme ve belirtme üslubudur. Bu üslup, okuyucuya düşünme ve hayal etme imkânı bırakmadığı için edebi değeri düşüktür. Üslup, nesre özgü bir üsluptur. Şairlik yeteneği zayıf kimselerde genellikle zorlama bir söyleyiş tavrı görülmektedir (Çetin, 2014, s. 232).

Eski Konağımız

“Bahçe kapısının solmuş tahtasına

Titrek harflerle yazılar yazılmış

Avluda anıların ayak izleri

Merdivenlerde inip çıkan hatıralarım

Bahçede çocukluğumun gizleri

Solmuş babamın eteği karanfiller

Duvar kenarlarında silik hatıra yazılarım

Ağlıyor ağaçlarda ismimin ilk harfleri ” (Erbil, 2019, s. 140).

4.1.2.5. Yakarış Üslubu: Şairin üslubuna dua samimiyeti ve yakarışı egemendir. Bu, hafifçe, usulca, yalvarıp yakaran, niyaz eden, dileyen bir üsluptur. Münacat şiirlerinde, doğrudan duaya yer veren metinlerde bunu görmek mümkündür. Ayrıca sevgiliye yalvarmaları içeren şiirlerde bu üsluptadır. Bu üslupla yazan en büyük şairlerden biri Cahit Sıtkı Tarancı’dır (Çetin, 2014, s. 233).

Yakarış

“Zalimler ateşinde yanmışım,

Kavrulmuşum

Yollara çırılçıplak aç susuz

Savrulmuşum

Telafer’im, bin şehit anası, yorulmuşum

Ses ver ey Anadolu yoluna baş koymuşum ” (Erbil, 2019, s. 287).

4.1.2.6. Yalın Üslup: Nesrin Erbil’in eserlerinde bu üsluba çok rastlanır. Örneğin şu başlıklı şiirlerinde: Bir Yaprak Düşecek Dalından, Dilek, Geçti, Hastane Duvarları, Anneme... vs.

Kim 1

*“Kim bu trenle gelen
Hangi taraftan geliyor bu ses
Acularıma gülen kim ”* (Erbil, 2019, s. 225).

4.2. Şekibe Vendavî'nin Şiirlerinde Dil ve Üslup

4.2.1. Dil : Türkmen kadın edebiyatçıları arasında Nesrin Erbil'den sonra ikinci isim Şekibe Vendavî'dir. Ele geçirilen şiirleri incelendiğinde sade ve açık bir dil kullandığı tespit edilmiştir. Şiirlerinde dil sapmalarına oldukça az rastlanmıştır.

4.2.1.1. Ses Sapması

*“Hepsi kurban olmuştur
Gözlerine, kaşına
Ben de sana kurbanam
Yalnız ayrı biçimde
Hakkım değil söylersem
Tek sen varsın içimde ”* (Köprülü,1993, s. 23).

4.2.1.2. Konuşma Dili

Yalan
*“Her şey yalan
Hayat, sevgi inan
Sözlerin, gülüşün her an ”* (Köprülü, 1993, s. 24).

4.2.2. Cümle

4.2.2.1. Kurallı Cümle

Şehitlerin Mezarına Ziyaret
*“Kara toprak nasıl aldın şehidimizi?
Bırak bizimle yarasın
Kara toprak ne hainsin ”* (Köprülü, 1993, s. 26).

4.2.2.2. Soru Cümleleri

Şehitlerin Mezarına Ziyaret

“Kara toprak nasıl aldın şehidimizi?

Bırak bizimle yarasın

Kara toprak ne hainsin ” (Köprülü, 1993, s. 26)

4.2.2.3. Ünlem Cümleleri

Yalan

“yalan her şey yalan!

Hayat sevgi inan!” (Köprülü, 1993, s. 25).

4.2. ÜSLUP: Şekibe Vendavî'nin üslubu ise eseri olmadığından dolayı sadece elde edilen parça şiirlerinden yola çıkılarak, şiirlerde hitabet, tasviri ve yalın üsluplara rastlanılmıştır.

4.2.1. Hitabet Üslubu

Türkmen Kızına

“Sayın bayan darılma

Yazınca yazarım ben

Bunları yazmam için

Zorluyorsun beni sen

Türkmen kızı Türkmen

Sen, neden dilim bilmezsin

Gece gündüz durma sen ” (Küzeci, 2010, s. 36).

4.2.2. Tasviri Üslup

Şehitlerin Mezarına Ziyaret

“Kutsal mezar, küçük taş

Yüreğiğim size yoldaş

Koyunun aç kutsal mezar ben gireyim

Şehitlerim koynundadır ” (Köprülü, 1993, s. 26).

4.2.3. Yalın Üslup

Hazan 2

“Mor damarlı dağlar

Dökülen yapraklar ve iki avuç dolusu

Gözyaşlarıyla nale aydın bülbüller ” (Küzeci, 2010, s. 32).

4.3. Kadriye Ziyaî'nin Şiirlerinde Dil ve Üslup

4.3.1. Dil: Kadriye Ziyaî'nin şiirleri incelediğinde, açık ve sade bir dil kullandığı görülmektedir. Şiirlerini Türkiye Türkçe ile yazan Ziyaî ara ara Türkmençe kelimeler de kullanmıştır. Şiirlerinde, gündelik konuşma dilinin yanında birçok sapsmalara da rastlanmaktadır. Kadriye Ziyaî'nin şiirlerinde ise dil sapsması ve konuşma dili tespit edilmiştir.

4.3.1.1. Ses Sapsması

Dağlar

“Açıl dağlar yerinden

Bir yol ver geçil dağlar

Öbür göğün ucunda

Bir renk seçil dağlar ” (Ziyaî,2008, s. 25).

4.3.1.2. Konuşma Dili

Hazan

“Bahar değildir bu gelen

Bence hazandır hazan

Karşı ufukta her görünen ” (Ziyaî, 2008, s. 23).

4.3.1.2. Cümle

4.3.1.2.1. Kurallı Cümle

Güneş

“Güneş yükselir

Her gün biraz daha yükselir ” (Ziyaî, 2008, s. 13).

4.3.1.2.2. Kuralsız Cümle

Gülümse

“Gülümse gül her zaman

Yaşamak istersen eğer ” (Ziyaî, 2008, s. 21).

4.3.2. Üslup: Kadriye Ziyaî'nin üslubuna gelince, farklı farklı üsluplara başvurduğu görülmektedir. Kullandığı üslupları ortaya koyarsak, hiciv, hitabet, iç konuşma, lirik, tasviri, yakarış ve yalın üslupları kullanmıştır.

4.3.2.1. Hiciv Üslubu

İnsan

“Yürür hayran

Dünya olmuş ona seyran

Bilmez dünya nedir

Nedir dert nedir derman

Yürür durmaz ...Yürür geçer yılları

Aşar bataak selleri ” (Ziyaî, 2008, s. 27)

4.3.2.2. Hitabet Üslubu

Dağlar

“Eğil dağlar öp çayı

Dertli dağlar sarp dağlar

Aksuyun yamacında

Yatma dur sayağ'ı dağlar ” (Ziyaî, 2008, s. 49)

4.3.2.3. İç Konuşma Üslubu

İçimde

“İçimde toprak yanıyor

Gök kapalı, dilim kesik

Ne elimde bir güç, ne zaman kısalıyor

Arıyorum dinliyorum ” (Ziyaî, 2008, s. 32)

4.3.2.4. Lirik Üslup

Bir Özlem

“Özlüyorum

O solmuş akşamları

Güneşi evine bırakıp

Uykuya dalınca

Bizde, gizlice evine daldardık

Sömürürdük renklerini ” (Ziyaî, 2008, s 69).

4.3.2.5. Tasviri Üslup

Bahar

“Serpiliyor çiçekler benek, benek

Güneş açmış eteği dolu çiçek ”(Ziyaî,2008, s. 8).

4.3.2.6. Yakarış Üslubu

Yalvarış

“Tanrım senin için ağlayan göz var

Yarı gece sessiz üflenen söz var

Ayrılık yükünü çekmeyen ağlar

Sana sığınır insanlar dağlar ” (Ziyaî,2008, s. 47).

4.3.2.7. Yalın Üslup

Kocaman Aşk

“Kocaman bir aşk peşinden koşuyorum

Bazen duraklarım,

Bazen de doludizgin koşarım

Ben onunla yaşarım ” (Kadriye Ziyaî. Kişisel İletişim, 08 Mart, 2020).

4.4. Münevver Molla Hassun’un Şiirlerinde Dil ve Üslup

4.4.1. Dil: Münevver Molla Hassun’nun şiirlerinde kullandığı dil sade ve konuşma diline yakın bir dildir. Bu çalışmada Türkçe, Arapça ve Osmanlıca yazdığı şiirler incelendiğinde, şairin dil sapması, konuşma dili, soru cümlesi, ünlem cümlesi kurallı ve kuralsız cümleleri de kullandığı görülmektedir. Belirtilen bu türlere aşağıda birer örnekler sunulmuştur.

4.4.1.1. Dil Sapması (Ses sapması)

Boğulmadan Martularım

“Dünün, mazilere kavuşmasına

Rağmen !!

Bellurimsi sevginin anıları!

Hâlâ da , olduğu gibi, olduğu için

Sönüverir² özlemin çarpıntısı ..” (Hassun, 2016, s 13).

4.4.1.2. Dilbilgisi Sapmaları

4.4.1.2.1. Parantez Arası

Geri Dönseydin Eğer

“Taşa tutulunca (Hak)

Coşar öfkeler

Patlak verir kederler

Sabahlarından kaybolunca tan

² sönüyor

*Kanla yuvunur toprak
Kişner atlar ..
Kana, yaraya bakmadan
Silkindi (Kerrar'ın) ciğerparesi, ” (Hassun, 2016, s. 37).*

4.4.1.2.2. Konuşma Dili

Özlemlerin Tükenmeyen Masalları
*“Gönlümün sınırında
İnce ince çizilen imgelerim
Fıkır fıkır yükseldi
Beyaz bulutlar içinde ..
Alkım gibi ..Işıl ışıl ” (Hassun, 2020, s. 36).*

4.4.1.2. Cümle

4.4.1.2.1. Kurallı Cümleler

Gizli Sözler
*“En güzel sabahların
Şafağı, henüz doğmamış
En güzel günler ise
Daha doğmamış ” (Hassun,2001, s. 75).*

4.4.1.2.2. Kuralsız Cümleler

Hayat
*“Her şey hayatta bulabiliriz
Ama, bulunmayan bir gönlümüz var
Bir kuş misali.. ” (Hassun, 2001, s. 41).*

4.4.1.2.3. Soru Cümleleri

Bir Çağın Uyanışı
*“Ey şairler :
Ben vatan için aşkınıza denk,
Güftelerinize benzer*

Güfteler yazan

Var mı bir kimse...? ” (Hassun, 2016, s. 25).

4.4.1.2.4. Ünlem Cümleleri

Ölümsüzlük Yolcusu

“Ey cömertlerin cömerdi!!

Nice nice umutlar diktin,

Sevinçten yoksun gözlere!

Eyvahlar olsun eyvahlar !!” (Hassun, 2016, s. 27).

4.4.2. Üslup: Şiir alanında kendi üslubunu yaratan Münevver Molla Hassun, şiir ve eserlerinde kendine has bir yol çizmiştir. Aşağıda, hitabet, iç konuşma, soyutlaştırma, yakarış ve yalın üsluba örnekler sunulmuştur.

4.4.2.1. Hitabet Üslubu

Seninle Yaşar Seninle Ölüyorum

“Ey kederlerimin konaklarında barınan

Ey özlemlerin emciği ! ” (Hassun, 2016, s. 44).

4.4.2.2. İç Konuşma Üslubu

Bitmeyen Çile

“Neden derinleşiyor

Gönlümün köşesinde

Bitmeyen bu çile ..?” (Hassun, 2001, s. 62).

4.4.2.3. Lirik Üslup

Ben ve Mevsimler

“Mevsimler bekçisiyim ben

Yazım acıyla bitti

Çile ile geçirdiğim

Karanlık bulutlu kışlar

Baharımı kaybetti ” (Hassun, 2001, s. 44).

4.4.2.3. Soyutlaştırma Üslubu

Sızdırmak

“Biyografinin dağınık kalıntıları

Bu paslı zamanda

Siliyor günlerimi ” (Hassun, 2016, s. 58).

4.4.2.4. Yakarış Üslubu

Umut Sesi

“Ne olur ...!

Gül sevinçli gülüşler,

Sessizcesine dolsun

Gizlenen bakışlara ..

Ne olur ...!” (Hassun, 2020, s. 109).

4.4.2.5. Yalın Üslup

Hayatı Kucaklayan Bir İnsan

“Koştun uzak yollara

Aldırmadan yorgunluğu

Sert adımlarla ... koştun ” (Hassun , 2001, s. 57).

4.5. Selma Merdan’ın Şiirlerinde Dil ve Üslup

4.5.1.Dil: Selma Merdan da şiirlerini diğer şairler gibi sade ve anlaşılır bir dil ile yazmıştır. Şiirleri incelendiğinde rastlananlar şunlardır; yazım sapması, ses sapması (yöresel ağız), konuşma dili, kurallı ve kuralsız cümle türleri, soru ve ünlem cümlesidir. Şair Selma Merdan, dil açısından güçlü olduğunu şiirleriyle kanıtlamıştır.

4.5.1.1. Yazım Sapması

Yapamadıklarım

“Bir Bayram sabahı nerede olursa olsun,
Bütün mezarlıkları dolaşıp,
Gidip de geri dönmeyen eski şehitler
Toprak uğruna can veren yeni şehitler için
Dua etmek İSTERDİM! ” (Merdan, 2014, s. 5).

4.5.1.2. Ses Sapması

Kerkük

“Kaleden atın beni türküsünü
Dinleyip kahır olan
Bendim o !” (Merdan, 2014, s. 31).

4.5.1.3. Konuşma Dili

Hey ...Hey !

“Umutlar, hayaller, sevgiler geldi
Hiç biri uğramadan
Kapılardan geri döndü
Hey, hey! ” (Merdan, 2014, s. 30).

4.5.1.2. Cümle

4.5.1.2.1. Kurallı Cümleler

Dilek

“Arkamdan sevdiğim, hoyratları, türküleri söyleyin
Unutmayın doğduğum evden getirdiğim bir avuç toprak ile,
Eğer birisi gönderirse kitap sayfaları arasında
Bir tutam Kerkük toprağını...” (Merdan, 2014, s. 35).

4.5.1.2.2. Kuralsız Cümleler

Dilek

“Size veda edemedim çıkmışsam eğer,
Tanrıya giden son yolda,
Gözlerim açık olsun ” (Merdan, 2014, s. 35).

4.5.1.2.3. Soru Cümlesi

Ey Yaşam

“Hepsi senden önce geldi, çok üzgünüm
İnan sepetim o kadar dolu ki
Hiç boş yer yok!
Seni nereye sığdırayım?” (Merdan, 2014, s. 52).

4.5.1.2.4. Ünlem Cümleleri

Ben Hep Vardım

“Su taşıyan kölelerin gözlerindeki... kıvılcımdım !
Göçebe çadırlarında at sütünden kımız... yapan
At üstünde cirit atanların...sevinçlerindeydim ! ” (Merdan, 2014, s. 53).

4.5.2.Üslup: Üslup açısından şiirleri incelenen Selma Merdan, hitabet, iç konuşma, tasviri, yakarış ve yalın üslupları kullanmıştır. Belirlenen bu üsluplara aşağıda birer örnek verilmiştir.

4.5.2.1. Hitabet Üslubu

Vefasız Şehir

“Ey vefasız şehir
Caddelerinde düşürdüğüm
On Sekiz yaşımı arıyorum ” (Merdan, 1986, s. 96).

4.5.2.2. Lirik Üslup

Ölüm

“Kimseye borçlu değilim

Ne uçan kuşa, ne esen yele

Ne soluduğum havaya

Nede insanlara,...” (Merdan, 2014, s. 14).

4.5.2.3. İç Konuşma Üslubu

Yürek

“Ne kocaman bir yürek bu

Sığırdı içine hüznüleri, anıları, acıları

Sevdiklerimi, sevmediklerimi

Bir daha geri gelmeyenleri ” (Merdan, 2014, s. 28).

4.5.2.4. Tasviri Üslup

Yok

“Dolaşırım

Kimsenin ayak basmadığı kıyılarda

Uğultulu karanlık

Ormanlardan seslenirim ” (Merdan, 1986, s. 98).

4.5.2.5. Yakarış Üslubu

Dilek

“Size veda edemedim çıkmışsam eğer,

Tanrıya giden son yolda,

Gözlerim açık olsun.

Tüm sevdiklerim toplansın 1610 sokakta

199 evin önünden beni uğurlasın

Son yolculuğa, eğer hakkınız kalmışsa bende helal edin” (Merdan,

2014, s. 35).

4.5.2.6. Yalın Üslup

Bekle Yavrum

“Bekle yavrum

Beklemesini öğren önce

Sonra umut etmesini

Ve insanları sevmeyi

Bekle yavrum ” (Merdan, 1986, s. 50).

4.6. Ayhan Reşit Orankay’ın Şiirlerinde Dil ve Üslup

4.6.1. Dil: Tuzhurmatu’nun kadın şairi Ayhan Reşit Orankay, yazdığı serbest stil şiirlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Dil sapmaları ve cümle bozukluğu oldukça az görülmektedir. Şiirlerinde tespit edilen sapmalara, konuşma diline ve kullandığı cümle türlerine, aşağıda örnekler sunulmuştur.

4.6.1.1. Dil Sapması

Yine Yarını Beklerim

“Toprak olup aylarca su görmesem

Cefa çekip bir an sefa sürmesem

Gönlümün bir isteğine varmasam

Yine seni, yine seni beklerim ” (Orankay,2015, s. 26).

4.6.1.2. Konuşma Dili

Yalan

“Yalan o tatlı sözler

O derin sevgi

Bakışların ... gülüşlerin

O sınımsız duyguların

Yalanmış meğer yalan ” (Orankay, 2015, s. 119).

4.6.1.2. Cümle

4.6.1.2.1. Kurallı Cümleler

Sevgi

“Sen uzak kalmak istedin

Ben ayrılmayı diledim ” (Orankay, 2015, s. 38).

4.6.1.2.2. Kuralsız Cümleler

Sordum Aşkım

“Sordum aşkım buluttan yağmur yok dediler

Sordum topraktan diye pek ömür yok dediler

Deryahlardan soruncam uğur yok dediler

Döndüm baktım içime bitmiyor bitmeyecek” (Küzeci,2007, s. 101).

4.6.2. Üslup: Ayhan Reşit Orankay’ın üslubu, modern Irak Türkmen şairlerine kıyasen zengin üsluba sahip değildir. Şiirleri incelendiğinde, hitabet, iç konuşma, yakarış, lirik ve yalın üsluplarıyla karşılaşmıştır.

4.6.2.1. Hitabet Üslubu

Göçüp Gitme

“Sensiz, sevincim tamamlanmaz,

Sana seslenip, ey umudum

Dön diyorum, ” (Orankay, Kişisel İletişim,, 23 Mayıs 2020).

4.6.2.2. İç Konuşma Üslubu

Kimse Görmesin

“Gizle gözüm yaşların kimse görmesin

Gizli kalsın kederler kimse onu bilmesin

Başıma gelenleri kimse duyup gülmesin

Neden ağladığımı ama bir tek sormasın ” (Orankay, 2015, s. 41).

4.6.2.3. Yakarış Üslubu

Ulu Tanrım

“Tanrım ben küçük bir kulum

Sana doğru açtım elim

Dualar okuyor dilim

Ulu tanrımulu tanrım ” (Orankay,2015, s. 91).

4.6.2.4. Lirik Üslup

Türkmen Kadını

“Çile çeken insanıyım dünyanın

Mağlup değil, galibiyim zamanın

Başım dimdik kalacaktır inanın

Türkmen kadınıyım yiğit cesurum

Olanaksızlara meydan okurum ” (Orankay, 2015, s. 58).

4.6.2.5. Yalın Üslup

Arzularım

“Güneş olmak istiyorum

Yeri göğü aydınlatıp

Çilenin soğuk ve yağmurlu günlerinde

Öksüzleri ısıtayım ” (Küzeci, 2010, s. 131).

SONUÇ

Bu çalışmada, modern Irak Türkmen edebiyatından altı kadın şairin hayatı, eserleri, şiirlerinde işledikleri başlıca temalar, edebî kişilikleri, dil ve üslup özellikleri incelenmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. “Birinci Bölüm”de, geçmişten bugüne Irak Türkmenlerinin tarihi, dili ve yaşadıkları coğrafya ile ilgili bilgiler verilmiştir. Türkmenlerin Irak topraklarına ilk girişleri 674 yıllarına uzanmaktadır. İkinci göç dalgası ise Abbasi halifesi Memun’un tahta çıkışı ile başlamıştır. İki (v), (y) grubuna ayrılan Irak Türkmen Türkçesi yaklaşık 2000,000 ile 2500,000 kişi tarafından konuşulmaktadır. Türkmenlerin Irak içerisinde yoğun olarak yaşadıkları şehirler ise Musul, Erbil, Kerkük, Selahattin ve Diyale’dir.

“İkinci Bölüm”de, genel olarak Irak Türkmen edebiyatı tarihi, modern Irak Türkmen edebiyatında şiir ve kadın şairlerle ilgili bilgi verilmiştir. Bu bölümde, Irak Türkmen edebiyatı ile ilgili kitaplar, dergiler ve gazeteler taranarak elde edilen literatür bilgisi bir araya getirilmiştir. Birinci Dünya Savaşından sonra kendi kaderini çizen Irak Türkmen edebiyatı genel olarak Türk edebiyatının içinde yer almaktadır.

Çalışmanın “Üçüncü Bölümü”nde ise modern Irak Türkmen edebiyatında kadın şairler ve şiirleri yer almaktadır. Bu bölüm aynı zamanda tezin ana malzemesini de oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan şairler, doğum tarihlerine göre sıralanmış ve incelenmiştir. Bu bölümde, modern Irak Türkmen edebiyatında önemli bir yere sahip olan kadın şairlerin hayatı, eserleri, şiirlerinde ele aldıkları başlıca temalar, edebî kişilikleri, dil ve üslup özellikleri incelenmiştir. Şairlerin şiirlerindeki temalar, belli başlı şiirlerden oluşan metin örnekleriyle ele alınmıştır.

Çalışmaya ilk olarak 81 yaşında olan ve modern Irak Türkmen edebiyatının öncüsü sayılan Nesrin Erbil (1939-) ile başlanmıştır. Nesrin Erbil modern Irak Türkmen edebiyatının kurucularından biri sayılmaktadır. 1960'lı yılları sonrası Irak'ta gelişen serbest şiir akımının en önde gelen verimli şairlerden biri olmuştur. Şairin Türkiye Türkçesine hâkim olması, onu Irak Türkmen edebiyatının yenileşme döneminde ilgi çeken isimlerinden biri yapmıştır. Şiirlerinde bireysel ve toplumsal temalara değinen Nesrin Erbil'in şiir alanında basılmış yedi eseri vardır.

Çalışmada yer alan ikinci şair ise, çocuk sahibi olamayan şair Şekibe Vendavî'nin (1940-2001) biyografisine yer verilmiştir. Şairin biyografisine dair bilgiler şairin evlatlık olarak yanına aldığı, yeğeni Büşra Vendavî Hanım ile iletişim kurularak elde edilmiştir. Modern edebiyatı önemseyen şair Vendavî'nin eseri olmamasına rağmen serbest şiir ortamında Nesrin Erbil'den sonra kendisini göstermiştir. Şekibe Vendavî'nin şiirleri incelendiğinde sade bir dil ile birlikte yalın üslup kullandığı görülmektedir.

Çalışmanın üçüncü sırasında yer alan bir başka Irak Türkmen şairi ise “Türkmen Deniz Kadınlar” dernek başkanı Kadriye Ziyaî'dir (1950-). Hâlen yetmiş yaşında olan Kadriye Ziyaî ile yapılan röportaj sonucunda elde edilen bilgiler burada doğrudan aktarılmıştır. Şiirlerinde Türkmen toplumunun yaşadığı sıkıntılara değinen Ziyaî sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Nesrin Erbil ve Mehmet İzzet Hattat'tan etkilenen şair Ziyaî'nin yayımlanmış iki eseri vardır. Şiirlerinin çoğunu serbest nazım şeklinde yazan Ziyaî genel olarak toplumsal temalar kullanmıştır.

Çalışmada ele alınan diğer bir şair ise, edebî alanda kendisine özgün bir yer edinmiş Münevver Molla Hassun (1953-)'dur. Kendisiyle yapılan görüşmede, şahsına yöneltilen sorulara açık ve net bir şekilde yanıt veren şairin çeşitli türlerde altı edebî eseri vardır. Türkçe ve Arapça şiir, öykü, tiyatro ve makale yazan Münevver Molla Hassun, modern Türkmen edebiyatının önde gelen kadın şairlerinden birisidir. Genel olarak serbest nazım şeklinde yazan şair Münevver Molla Hassun'un şiirleri Irak, ortaokul ders kitaplarında okunmaktadır. Münevver Molla Hassun, şiirlerinde bireysel ve toplumsal temaları birlikte kullanmıştır.

Çalışmanın beşinci sırasında yer alan şair, Selma Merdan (1956-2021)'dir. Selma Merdan, hasta hâli ile bu çalışmaya katkıda bulunmuştur. Çocukları ile İsviçre'de yaşayan Selma Merdan, bütün eserlerini bu çalışmada kullanılmak üzere temin yoluna gitmiştir. Genel olarak serbest nazım şekli ile şiir yazan Selma Merdan öykü ve roman da yazmaktadır. Türkiye Türkçesi ile yazılmış iki şiir, iki romanı vardır. Selma Merdan yaşadığı olaylardan etkilenerek şiirlerinde kendi sıkıntıları ile birlikte gurbet ve yalnızlık temasına ağırlık vermiştir.

Çalışmanın sonuncu şairi ise, Irak Türkmenleri arasında Ayhan Reşit Orankay (1965-)'dir. Ayhan Reşit Orankay'ın şiirlerinde genellikle millî lirizm söz konusudur. Tuzhurmatu ilçesinin tek kadın şairi olan Orankay'ın şiirlerinde genel olarak toplumsal konulara değinmiştir. Tek "*Dünyanın Keder*" başlıklı esere sahip olan Ayhan Reşit Orankay sadece serbest nazım şekli ile değil hece vezninde de şiir yazmaktadır.

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak edebiyat biliminin genel metotları kullanılmıştır. Öncelikle çalışmaya esas olan şairlerin hayatı hakkında mevcut literatüre başvurulmuş, ayrıca buna ek olarak bazı şairlerin bizzat kendileri ya da yakınları ile yüz yüze görüşmeler sonucu edinilen bilgi ve belgeler kullanılmıştır. Çalışmaya temel oluşturan altı kadın şairin eserleri ise basılı kitapların toplanması, Irak yönetiminin Türkçe yazmayı yasaklamasından dolayı basılamayan şiirlerin ise bizzat şairler ya da akrabaları ile yapılan görüşmeler sonucunda temini ile elde edilmiştir. Irak Türkmen edebiyatında kadın şairlerin şiirleri ile ilgili birçok kitap ve dergi toplanmıştır. Şairlerin sanatı ve edebi kişiliğinin ortaya konulmasında metin çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Şiirler biçim ve içerik yönünden değerlendirilmiştir. Bu şairler, Irak Türkmen edebiyatının modernleşme cephesini oluşturmaktadır ve Türkiye'deki çağdaşları da yakından takip etmektedirler. Bu nedenle, bu kadın şairler, geleneksel Irak Türkmen edebiyatının dışında ve Türkiye'de 1950'lerden itibaren genel temayül haline gelen serbest şiir anlayışının izini sürmeye çalışmaktadırlar. Söz konusu altı kadın şairi Irak Türkmen edebiyatında farklı kılan da bu kadın şairlerin Irak Türkmen şiirini modernleştirme çabasıdır.

“Dördüncü Bölüm”de modern Irak Türkmen edebiyatında kadın şairlerin şiirlerinde kullandıkları dil ve üslup incelenmiştir. Şairlerin gerek Türkiye Türkçesi ile gerek Arap harfleriyle basılmış eserleri incelenerek kullandıkları dil ve üslup özellikleri belirlenmiştir. Bu incelemeler sonucunda şairlerin genel olarak sade ve anlaşılır bir dil kullandıkları tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesi ile yazan şairlerin yer yer şiirlerinde Türkmence kelimeleri de kullandıkları görülmüştür. Üslup bir kişinin duygu, düşünce ve hayallerini sözle ya da yazıyla kendine has bir tarzda dile getiriş, ifade ediş biçimidir. Her şairin üslup özellikleri metinler üzerinden tasnif edilmiştir. Şairlerin kendine özgü bir üslup özelliği kazandıkları görülmektedir. Genel olarak şairlerin hitabet, tasvirî, yakarış ve yalın üslupları sıkça kullanmaları söz konusudur.

Çalışmanın “Ekler” bölümünde ise, kendisi ile iletişime geçilen her şairden beş şiir metin olarak eklenmiştir. Bu şiirler daha önce hiçbir yerde yayımlanmamıştır. Ayrıca, “Ekler” bölümünde, şairlerin katıldığı festivallerden fotoğraflar da eklenmiştir.

KAYNAKÇA

- AL- KHUDHUR MOHAMMED (2016), Yurtdışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, Şerif, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 39, Erzurum 2009 Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı, Edebî Metin ve Özellikleri, Erzurum.
- ATALAY, Besim (1940), Türkçemizde Men Man, Matbaai Ebuzziya, İstanbul.
- BAYATLI, Necdet (2017). Irak Türkmen Folklorunda Geçiş Dönemleri Etrafında Oluşan Halk İnançları, Kültür Bakanlığı, Bağdat.
- BENDEROĞLU, Abdüllatif (1989). Irak Türkmen Edebiyatına bir bakış Cilt 2, Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı.
- ÇETİN, Nurullah (2014). Şiir Çözümleme Yöntemi, Ankara: Öncü Kitap yayınları.
- ÇIKLA, Selçuk, Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, 2012, Şiirde Tema Kavramı Üzerine.
- DOĞAN, Soner (2018). Irak Türkmenleri, Ankara: İnsan ve Sosyal Araştırmaları Merkezi. EFENDİ, Muhammet (2017). Şair Felekoğlu'nun Hayatı ve Eserleri, Lisans Tezi, Musul Üniversitesi.
- ERBİL, Nesrin (2019). Yaralı Kuş, İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.
- ERBİL, Nesrin (1998). İki Şehir, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ERBİL, Nesrin (2019). Şiir Defterleri, İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.
- FATHİ Ali Abdullah, 2016, Iraklı Öğrencilerin Yabancı Dil olarak Türkçe Öğreniminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi.
- HASAN, Mazin (2007). Dünden Bugüne Irak Türkmenleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- HASSUN, Münevver (2001). Bitmeyen Çile, Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HASSUN, Münevver (2019). Gönül Zirvesi, Bağdat: Kardeşlik Ocağı Yayınları.

- HASSUN, Münevver (2016). Susuzluk Tılsımları, Bağdat: Bağdat Kitap Belgeleme Yayınevi.
- HASSUN, Münevver (2010). Sisli Körfezler, Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HÜRMEZLÜ, Habib. Derleme Sözlüğü ve Kerkük Türkçesi, Kardeşlik, Yıl 1, Sayı 2, Nisan – Haziran 1999. Bağdat.
- HIDIR, Ö. (2007). Oryantalizme Karşı Oksidentalizm: Hadis Oksidentalizmi –M. Fuad Sezgin ve M. Mustafa el-A‘zamî Örneği- . Hadis Tetkikleri Dergisi. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/htd/issue/41543/501947>.
- İBRAHİM, Akram (2009). Irak Türkmen Türklerinde Konu ve Yapı, Ege Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- KÜZECİ, Şemsettin (2006). Kerkük Şairleri (Irak Türkmen Şairleri) I cilt, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KÜZECİ, Şemsettin (2014). Poets Of Kirkuk (Irak Turkman Poets), Ankara: Kerkük Kültür Derneği Yayınları.
- KÜZECİ, Şemsettin (2007). Kerkük Şairleri (Irak Türkmen Şairleri) 2. Cilt, Azerbaycan: Dünya Genç Yazarlar Birliği.
- KÜZECİ, Şemsettin (2015). Nevruz Çiçekler, Ankara: Kerkük Kültür Derneği.
- KÜZECİ, Şemsettin (2010). Solmayan Papatyalar, Ankara: Işık Edebiyatçılar Gurubu.
- KÜZECİ, Şemsettin (2017). Milli Şair Mehmet İzzet Hattat, Ankara: Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı.
- KHEDHER, Muhammad (2011). Irak Türkmen Edebiyatında Siyasal İletişim, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- KORKMAZ, Zeynep (2003). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi). TDK Yayınları, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, Faik (1993). Çağdaş Türkmen Kadın Edebiyatçılar, Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı.
MIRDAN, Selma. Türkmen Yazarı S 3. 2016, Kerkük.
- MIRDAN, Selma (2014). Bir Kerkük Birde Ben. Tuzhurmatu: Fuzulî Yayınları.
- MIRDAN, Selma, Türkmen Bohçası Dergisi S 11, y. 2009, İstanbul.

- MERDAN, Selma, Kardeşlik Dergisi, y. 2010. İstanbul.
- MERDAN, Selma (1986). Sevgi Tutanağı, Bağdat: Irak Kültür ve Medya Bakanlığı. Türkmen Kültür Müdürlüğü.
- MURAD, Necdet (2009). Irak Türkmenlerinin Halk İnançları ve Bu İnançlar Etrafında Oluşan Halk Edebiyatı Unsurlarının İncelenmesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Muhammed A. Haidar (2007). 1950-1970 Yılları Arasında Irak Türklerinde Serbest Şiir Hareketi ve Türkiye ile İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- MUHAMMED, H. (2012). Irak Türkmen Edebiyatında Serbest Şiir Tartışmaları, Türkiye: Uluslararası Türk Dilleri, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi C. 7/1.
- ORANKAY, Ayhan (2015). Dünyanın Kederi, Tuzhurmatu: Fuzuli Yayınevi.
- ORANKAY, Ayhan (2007). Türkmen Bohçası Dergisi, İstanbul: Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi.
- PAMUKÇU, Ekrem (1990). Irak Türkleri Şairlerinden Nesrin Erbil, Ankara: Reyon Yayınları.
- QEBELE, Qızbes ve KARABAĞLI, Tahire. (2019). İlham Çeşmesi, Bakü: Bayram Dizayn Neşriyatı.
- SAATÇI, Suphi (1996). Tarihi gelişim içinde Irakta Türk varlığı, İstanbul: Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı.
- SAATÇI, Suphi (2009). Irak Türkmen Boyları Oymaklar ve Yerleşme Bölgeleri, İstanbul, Kerkük vakfı.
- SAATÇI, Suphi ve AKKOYUNLU, Z. (1991). Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- SABER, Mustafa (2019). Irak Cumhuriyet Dönemi Türkmen Romanı, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi.
- SARIKAHYA, Kasım (1987). Irak Türkmen Çağdaş Şairleri 1 C. Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı.
- SARIKAHYA, Kasım (1988). Çağdaş Türkmen Şairleri c. 2, Bağdat: IQ. C. Türkmen Kültür müdürlüğü.

SAYGIN, Selami (2010). Irak Türkmenleri(1918-1926), Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

SÜTÇÜOĞLU, Zeynep (2007). Türkmen Kadın Edebiyatçılarında Vatan Sevgisi, İstanbul: Türkmen Bohçası Dergisi.

SARIKAHYA, Tefik. (1978). Irak Türkmen Edebiyatı Tarihi, Bağdat: Irak Kültür ve Sanat Bakanlığı Yayınları.

ŞAHİN, İbrahim (2015), Türk Dilinde Renk Adı +mAn Sistemi ve {mAn}Ekinin Kökenine Dair, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 4/1, s. 45-68, Türkiye.

VENDAİ, Şekibe (1966). Kardeşlik Dergisi. S 3, Bağdat: Türkmen Kardeşlik Ocağı.

VENDAİ, Şekibe (1973). Kardeşlik Dergisi. S 9, Bağdat: Türkmen Kardeşlik Ocağı.

YİĞİT ALİ (2012), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak., Coğrafya Bölümü.

ZİYAİ, Kadriye (2008). Gönül, Kerkük: Türkmen Dili Yayınevi.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Doğan S. "Irak Türkmenleri". Araştırma 68, İnsamer, Haziran, 2018. (13, Nisan 2020) tarihinde https://insamer.com/tr/irak-turkmenleri_1524.html adresine erişildi.

EKLER

NESRİN ERBİLİN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİNDEN *KERKÜK KAYSERİSİNDEN ERBİL KAYSERİSİNE*

*“Kalplere huzur veren okunan mevlit gibi
Ağaç budansa yeşerir söyleyen şehit gibi
Çıkayım üç kaleye dikeyim bayrakları
Kırsam tüm barajları Bülent Ecevit gibi*

*Mert eller emek vermiş emsalsiz yapısına
Kin ve hınçla kıyıldı Kayseri çarşısına
Paçavra bayraklılar namustan arınanlar
Soysuzlar kurban olsun nakışlı kapısına*

*Sokakta buruklarda konuşulur asil, dil
Gönlüne çöreklenen şüpheleri bir, bir sil
Yine altın köprüyle uzanırız biz sana
Yad ellerde kalsa da tapusu bizde Erbil*

*Kurbanım şeker akan bal akan dillerine
Elimizde bayrakla dalsak Türkmen seline
Engelleri kırarak vuslata varacağız
Kerkük Kayseri'sinden Erbil Kayseri'sine*

*Mezarlar şaha kalkıp bize selam duracak
Eller kenetlenecek tütecek bin bir ocak
Hasretten gelen hisle dolacak taşacağız
Gönlümüzde özgürlük ellerde mavi bayrak*

*Diller kenetleşince gönüller bağdaşınca
“Sen benimsin” diyecek günümüz yaklaşınca
Şahlanıp diyeceğim al bayrağı burcuna
Varsın sinemde açsın yaralar gonca, gonca.”*

(Erbil, Kişisel İletişim, 05 Mart 2020)

BAĞDAŞALIM

“Serin sular ayrılık ateşiyile yanmasın
Sınırımız bir olsun otağımız canlansın
Bir, bir koparacağız bizi tutan zinciri
Uyuyan hislerimiz uykusundan uyansın

Dertleşse gönül acım orta Asya dilinde
Serinlese gönüller Bakinin gölgesinde
Yükselir yükselirim arşa değince başım
Dinlenecek ak bahtım kara bağın göğsünde

Ana yurttan sökülmüş Kerkük yürekte ağlar
Feryadına ses vermez duman bağlamış dağlar
Çığlığını duyan yok pas tutmuş tüm yürekler
Birbirinden uzakta ana ağlar yar ağlar

İsmi hiç bir tarihe sığmayan bu milleti
Atabek otağından şahlanan asaleti
Ana yurt ellerine emanet edilmişti
Özü Türk kanı duru can Musul vilayeti

Ver elini Türkiye elin elimi yaksın
Fırat nehri İdile Dicle Hazara aksın
Ana yurttan sökülmüş Türkmen yurtlar ağlar
Al bayrak gök bayrakla Karabağ'da bağdaşsın

Tüm yürekler tek yürek içinde birleşecek
Vatanlar çalkalanıp el ele verilecek
Umutlar seraplardan arınıp sıyrılacak
Bayraklar dalgalanıp Turanda birleşecek.”
(Erbil, Kişisel İletişim, 06 Mart 2020)

YALNIZIM

“Bu aydınlığı gölgeleyen ortamda
Sahipsiz misafirim
Her şey bana yabancı
Çaresizim halsizim
Kaderimin dolduramadığı boşlukta
Hasta yatağında sıvıslıkla yalnız
Acılarıma sessizim
Her dakikam bir yıl
Düşüncelerim yıllarca uzak
Çocukluğum tutsak
Yılların eskitemediği dileklerim öksüz
Çaresiz dertler gerisinde
Ellerim sıcak sevgilere hasret
Ana baba kardeş varlığı
Bir serap kader uzak
Dünyam çırılçıplak
Akşamın yaman olduğu saatlerde
Ne olur gel anne
Sıcak kucığında dinsin acılarım
Parmaklarına dolaşsın saçlarım
Sevdiğim şeyleri yanına al getir
Yarım kalan hırkamı ör bitir getir
Sanki hep ısıtacakmış gibi
Çekeme ellerini ellerimden
Dindirsin gözyaşların göz yaşlarımı
Aydınlaştırsın gülümsemen yalnızlığımı
Alnımın ateşini ellerinle al
Hiç gitmeyecekmiş gibi
Yanımda kal”

(Erbil, Kişisel İletişim, 06 Mart 2020)

BAŞTAN

“Sonu gelmeyen bir yolun ortasındayım

Dilimde

Bir öykünün yarısı

Önümde gölgesiz dağlar

İçimde dalından düşen bir yaprak sancısı

Gözlerimde hazana dönen bahar

Arkamda koşturan çıplak ayaklar

Yüzlerde gülmeyen bir tebessüm

Avuçlarımda okşamayan anılar

Alnım bir öpücüğe hasret

Gözlerim kapatıp gerçeklere

Eski duvarlara kulaklarımı dayıyorum

Fısıltıları dinliyorum

Yüreğimde bir sancı

Yarım kalan hayallerimi

Yine baştan yaşamak istiyorum”

(Erbil, Kişisel İletişim, 07 Mart 2020)

KAPI

*“Kapıyı yavaş çal
Tokmak incinmesin
Şefkatle okşa kanatlarını
Elleme duvarları
Anılar uyanmasın
Titremesin duyguları ayvanların
Yavaş at adımlarını
Odalardaki gölgeler gölgelenmesin
Ağlamasın gözlerin acılarda
Alnın bir şefkat busesi için titremesin
Vazgeç elleme
Bırak duvarları anılarıyla
Uyandırma unutulmuş acılarını
Kapıya dokunma
Bırak onu düşleriyle
Acısı, hasreti ve mutluluğuyla
Geri dön
Bütün sevgiler ayrılıkta yandı
Elleme hüznle örülmüş kapıyı
O çoktan arkandan kapandı”*
(Erbil, Kişisel İletişim, 07 Mart 2020)

ŞEKİBE VENDABİNİN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİNDEN

KERKÜK

“Tutsak gönlümün avuntusu sensin
Kerkük’üm sensin
Her ne kadar uzak isen bana
Bir o kadar da yakınsın
Sevgindir bana hayat veren
Sevdandır kanımı işleten.
Uzaklık ateşin Kerkük’üm
Bağrımı tutuşturur
Bir kor gibi kemiklerimi çürütür
Amma ne var ki ikiz ruhluyum
Hayır, hayır tek ruhluyum
İçimdeki o ruhta sensin
Kerkük’üm sensin
Avcılar, Musalla, Kale
Korya, Begler, Tisin
Kifri, Tuz, Dakuk, Taze
Köprü, Erbil, Telafer
Sevgisiyle çarpar gönlüm
Bayattan aldığım sesler
Seni getirmiş dile
Öyle coşmuşum ki
Akıp kesilmişim bülbüle
Fakat, yine de şiirimdeki
Gönlümdeki heyecan sensindir
Kerkük’üm senden
Sende ben sev ne olur?
Haydi bana doğru
Yaklaş ve yaklaş.”

(Vendavî, Kişisel İletişim, 05 Nisan 2020)

KİFRİ

*“Girsem Kifri 'ye bir gün ne olur.
Derdimi dinlesen Kifri ne olur
Bir baş kaldırıydım baba şasvara³
Babamın mezarını ziyaret edeydim
Hani baban sesi Allah-u Ekber der
Oruçlar beklerdi babamın sesin
İndim kara oğlana dedeler diyarında muhan
Orada onları tanımaz oldum
Derdimi dökmeye dostlar buldum
Göç etti evler kimse durmaz
Memleket bomboş kimse bulunmaz
Yürek parçalanır
Dertler çıkmaz
Ağlamak ister yaşlar tükenmez
Kurumuş gözlerde takat kalmamış.”*
(Vendavî, Kişisel İletişim, 05 Nisan 2020)

³ Kifri'de tanınmış bir kişinin ismidir

KADRIYE ZİYAINİN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİNDEN
SEV

*“Günlerim sevgiyle başlamak istiyorum
Yaşamım sevgiyle başlamış zaten
Sev insanoğlu sev
Sev sevilirsin
Sev anlşırırsın
Sev sevgiyi de kazanırsın.
Sev tanrının rızası için
Sev karanlık bitsin
Sev mutlu olasın
Nefret bitsin.
Sev içinde , çayırda , çimende
Bahçende güller açsın .
Sev gönlün coşsun
Âlemine kapsın
Sev gelecek için mumlar yakılsın”*
(Ziyaî, Kişisel İletişim, 09 Ocak 2020)

SEVGİ DE BAZEN AĞLAR

“Gök yeri sevdiğinden ağlar ağlarcasına

Günlerce ağlar

Aylarca ağlar.

Anne çocuğu için ağlar

Acısıyla incinir ağlar

Tatlısıyla , mutluluğundan da ağlar

Ve

Her zamanda sevdiği için ağlar.

Kimi ölüme ağlar

Öldüğü için değil belki

O sevgili yok olduğu içindir

O sevgini veren , alan kaybolduğu içindir

Ve

İçindeki O sevgi ağacından bir dal koptuğu içindir.

Kimi de

Sevdiğine ağlar

Bu sevgiliyi bir gün kaybedeceğine

Bir gün gelir bu baharın solacağına

Bir gün de güzün, kışın gelişine.

Gün olur

Sevgi o kadar yürekleşir

O kadar yumuşar

O kadar yıpranır ki

Sevgide o zaman ağlar”

(Ziyaî, Kişisel İletişim, 09 Ocak 2020)

ÇAĞIR DEDEMİ GELSİN

“Çağır dedemi gelsin
Çağır dedemi gelsin
Toplasın zubunu'nun eteklerini
Bıraksın boş cebine
Kaldırsın cübbesinin eteklerini
Bizim kalaya çıkalım
Ölmeden önce.
Ne bu Kale O Kaledir
Ne dedeler buradadır
Kimi (Şeyh Mühyeddin) tepsinde son yurdunu tuttu
Elinden gitmeden önce
Kimi gurbet yollarına sıla dedi
Dizde güç bitmeden önce
Kimi de (büyük musallada) (abülük)⁴e dayandı
Toprağını kokladı
Susuzluktan usandı.
Kimi yandı .. Yaz bitmeden önce.
Çağır dedemi gelsin
Çileler yük, yük gönülleri ezmekte
Ne gül deyip ne konca.
Sarardı renklerimiz
Seçilmiyor.. Ne beyaz .. Ne siyah .. Ne de kanca
Ne petek kaldı .. ne arı. Arı döndü kızılca .
Ne ağaçlarda meyve .. ne dal .. ne konca.
Çağır dedemi gelsin
Sığatlasın başlarımız babanca
Bir dem olsa da bile
Evimize çıkalım unutmadan önce.
(Mermer dingeler) hâlâ duruyor mu?
(Ağalıkta) (Dört atebe⁵) mermer (dayanacaklar)

⁴ Kerkük'ün Musalla semtinde tanınmış bir kişidir

⁵ eşik

*(Yedi kızlar)da geçirdiğimiz çocukluk çağlarına
Bir göz atalım yanca.
Çağır dedemi gelsin
Toplasın, susuzları .. dalanları .. usananları
Gurbeti sıla sananları
Güçlüleri .. Güçsüzleri .. dillileri .. dilsizleri
Çilelerde kavrularak pişenleri
Buyursun.. çağırsın..... YETER
Yeter çile Yeter ahlar
Bu çelimsiz halımıza
Yeter kıymayın bunca”
(Ziyaî, Kişisel İletişim, 11 Ocak 2020)*

BİZ YAŞAMAK İSTİYORUZ

*“Biz yaşamak istiyoruz
Başı yüksek, dili özgür
Seller aşan .. binlerce yıl ötesinden
Özgürce coşan.. haykıran
Dürüst yaşayan bir milletiz
Herkes gibi biz de yaşamak istiyoruz.
Her an , her gün haykıra biliriz
Bulutlar gibi patlaya biliriz
Şimşekler tek çakar
İstersek aydınlatırız.
Bülbüller ötüşüyle de
Evreni bahara sokar
Cennet misali ülkemizi
Gül bağına döndeririz
Cennetler kurabiliriz
Çünkü .. Biz yaşamak istiyoruz.
Herkesin yaşam hakkı var benim ülkemde benden ayrı
Herkes özgürce saynaya⁶ biliyor Kerkük’ümde benden ayrı
Herkes Vah Hüseynim diye biliyor
Uğruna da can veriyor .. benden ayrı
Kerbelaye döndü ülkem Hüseyinsiz

Koçaklar, Kemaller, Yaşarlar, Münirler Kerbelası oldu
Kerkük’üm
Çünkü.. Biz yaşamak istiyoruz.
Neyleyim parayı, neyleyim sandalya ’yı, şöhreti
Ülkemde özgür olmadığımca
Kerkük’ümde zincirler, sokakları semtleri bağladıktan
sonra
Dedelerimin kemiğinden oluşan topraklar
Ağyara yurt olduğundan sonra*

⁶ Çılgılık atmak

Neyleyim evi .. neyleyim işi
Milletim diri diri
Gençlerim diri diri
Karanlığa gömüldükten sonra
Çünkü .. Biz yaşamak istiyoruz .
Yeter..Yeter..Yeter dedik demekteyiz
Bir güneş çıksın artık
Bu kara bahtımıza
Yoksa .. Patlasın Gürgür baba patlasın
İçimizde yandığı alevler de sarsın düşmanı
Patlasın .. Yok etsin ülkemdeki pisliği
Alsın yüreğimi, malımı, gözlerimi
Sadece döndersin torunlarımızın yüzüne gülüşü gayri.
Ağlamasın yığidim ben ağlarım
Çağlamasa da Hasa Çayımız
Telafer'den Mendeli'ye derya olup çağlarınız
Başı kesik Kalemizin yamacında
Çileli yalnız açan lâle rengi de ağlarınız
Coştururuz güç saçan çılgın Türk kanını
İslam ruhunu
Tanrıdan sonra İmanım Kerkük'ü
Ölmeyen milletimizi
Tüm evrene satmarız
Çünkü ..
Bizde herkes gibi varız
Ayaktayız
Yaşamak istiyoruz. ”
(Ziyaî, Kişisel İletişim, 13 Ocak 2020)

ŞEHİTLERİMİZDEN SONRA

“Yaralıdır bu millet, Yaralıdır Kerkük’üm
Yaralıdır her Türkmen Şehitlerimizden sonra
Kiminin yarası 80 yıldan beri kanamadadır
Fırtınayı içinde yaşadı
Hak almadan gitti
Kimi 59 da açıldı yarası İplerle sarıldı
Topraklar boyandı, doydu o kandan
Kahramanlar kanından yeşerdi
Bir daha Kahramanlar
Ve bir daha durmamaya söz verdi.
Yaralandı bu millet
Yaralandı Kerkük’üm, Altun Köprüm
Yaralandı her Türkmen şehitlerimizden sonra
Kan damlayan simsiyah gecelerde
Her zincirle bağlandık
Her zindanda tekmelendik
Her devasız derde düştük, yıprandık
Teker teker başlarımız, eğilmediği için kesildi
Çok acıydı, çok sızladık, çok yalnızdık
Şehitlerimizden sonra.
Yavrularımız kanatlanmadan yuvasız kaldı
Kızlar gelinliğini giymeden bu toprağa boğuldu
Yahut yâda verildi
Gençlerimiz çile yedi, çile içti
Gurbete sıla dedi
Gençlerimiz bu millete gençliğini seve
seve bile verdi şehitlerimizden sonra
Dert yükünü taşıyan annelerimiz
Yüreklere her an , her gün parçalandı
Eşi kurşuna dizilirken
Yavrusunu zindana verdi
Gözyaşını içti, sabır yedi

Dertlerini çarşaf dikti, yazma etti
Baş bağladı
Gözünün nurunu torununa yedirdi
Yine de aslanlar tek dayandı
Şehitlerimizden sonra
Hiç bir millet bizler kader
Dert acılar çekmedi
Haksızlığa dayanmadı
Namertler ateşine
Kimseler bizler gibi yanmadı
Soykırımı dayanmadı
Yaralandı milletim, Tuzum, Emirlim
Hünkar Tazem de yandı
Yaralandı derinden Şehitlerimizden sonra
Dinlesin herkes
Anlasın her Türkmen
Yüzlerini bir daha göre bilmediklerimize
Seslerini duya bilmediklerimize
Ölmeyen ölmezlerimize
GÜRĞÜRBABA Kerkük'ün asmanında⁷
Sönmeyecek yanacak
Gönüllerimiz, ışıklarımız, yolumuzu aydınlatacak
Pervane tek kanatlarımızı da
Yandırdıysa yakacak
Tanrı, Türkmen, Kerkük'e yemin olsun
Baş eğmeden bu millet yaşayacak
Yâda kahramanca hazırız bizde
Şehit olup ululaşmağa
Bayraklaşmağa
Şehitlerimizden sonra”
(Ziyaî, Kişisel İletişim, 14 Ocak 2020)

⁷ semasında

KOCAMAN AŞK

*“Kocaman bir aşk peşinden koşuyorum
Bazen duraklarım, bazen de doludizgin koşarım
Ben onunla yaşarım
Gökte yıldızlara da bazen sorarım
Cevap almam, tüter yanarım.
Kocaman bir aşk peşinden
Bazen delicesine, bazen de gecenin sessizcesine
Hülyalara dalar, söner biterim
Birden küllerimi toplar köze döndürür, alevlenir, birde koşarım
Milletimi her anıma, her günüme
Ayıma yıldızıma güneşime değişmem
İstersen de yaşamımın sırrıdır desem
Kerkük'üm inan , bunu türbeme yazarım
İşte aşk İşte ben
İşte beni yandıran Kerkük
Onunla gecem gündüzüm
Onunla parlar yıldızım
Onu anam sanarım
Onun aşkıyla da dağlar aşarım”*
(Ziyaî, Kişisel İletişim, 15 Ocak 2020)

KERKÜK'E AŞKIM ÖLÜMSÜZDÜR

*“Binlerce yıl ötesinden
Bize kalan Ulu mabet
Kurumayan akar ırmaksın.
Şahinlerin yuvası, dertlerimizin devası
Yaşam suyun pınarı
Türkmen'in gözyaşlarının doldurduğu hasası
Yabancıya kucak açan
Torunun gurbet dolduran Kerkük'üm.
Görünüşün yadlar yakan
İçindeki çilelerse bizi yakan
Yağsız kavuran, küle döndüren
Bir hasretsin aşılamazsın Kerkük'üm.
Beşiğim ... Türbem ... Cennetim
Bir ahsın ki çıkarırsam
Asmanı incik vaveylâ doldurur
Bir mumsun ki söndürülse
Dünyamız zulubat⁸ sarar.
Onurumuz ... Başımız üstünde çatı
Sargıya dayanmaz kanayan bir yarasın Kerkük'üm.
Zamanın salıncağı , Güzel gelini ülkem
Irak'ın başında camadanı , tacısın
Zamanın kulağında eşidilmemiş⁹ ilahi bir müziksın ki
Nağmelerini hiç bir âlet vurabilmez
Torunun Türkmen'den başka .
Damarlarımızdaki coşan kan
Göğüslerimizdeki can”*

(Ziyaî, Kişisel İletişim, 16 Ocak 2020)

⁸ zalim

⁹ duyulmamış

**MÜNEVVER MOLLA HASSUN'UN YAYIMLANMAMIŞ
ŞİİRLERİNDEN
RENGİNİ SOYDU KONCALAR**

*“Esti hazan rüzgarı
Gönlümün köşesinde ..
Göç eyledi bülbüller,
Rengini soydu koncalar
Sessiz gönül bağında.*

*Acı günler ise
İçimde, silinmeyen bir iz,
Gözlerimde
Sonsuz bir özlem bıraktı geçti ..
Ömrümün yaprakları
Birer, birer sarardı
Anılar dallarında,
Yaktı geçen yıllarımı
Mum gibi yollarında ..*

*Günlerimi geri alsam,
En tatlısı daha acı !!
Senin için çarpan yürek
Sert bir taşa döndü ..
Anıların üstüne
Perdeleri salladım
Birden büktüm yıllarımı
Yüreğe taş bağladım ..*

*Delilik mi ... ?
Yoksa ... !!*

*Sevdanın yüreğine kılıcım basıp geçtim!
(Hassun, Kişisel İletişim, 01 Mayıs 2020)*

YARALARDAN DOĞAN TÜRKÜ

Yillardır benim anam
Yurt toprağı kokusuyla
Nefsini yoğuruyor ..
Hüzünlü günlerini ,
Ak saçlarıyla ördü ,
Parmak saldı açlığın gözlerine.
Acısıyla depretti , Sabır taşının bağırını .
Elemli yaraların türküsüyle ,
Süsledi geleceğin şiirini.
Rüyaları parçalayan nesnelere ..!
Gömerdi unutulmuş köşelerde.
İzledi aydınlığın izlerini ,
Bekledi ..!!
Bekleyişler uzadı ..
Korkuların içinden, doğdu kurşun sesleri
Parçalandı yurdumda, Kebemizin perdeleri.

Salıverdi paslanan dertlerine..
Acı doldu , Tandoğan yollarına ,
Acılırsa , öksüz tomurcukları
Kara dumanla sardı ..
Türkmen gönlümde büyüyen ,
Damarlanan duygularım..!!
Yankılandı ,
Püskürdü yurdumun çağrısına ..
Uzattım ellerimi vatan diye ..!
Silmek gerek gözlerinden şaşkınlığı.
Kirlili adımlar basıldı,
yurdumun kutsal yüzüne,
Sızılar yorgun gözleri
Kalesine köşküne.

Gürgür Babanın ışıkları,
Her an şehit olursa da ..!!
Çökmeyecek karanlıklar
Kahkahalı serçelerin yuvasına.
Zafer dolu, şahlanır atlılarımız
Gecelerin kanadında.
Hiç yitirmez yıllar boyu,
Kalan ölmez kimliğini ..
Kimler dedi .. !!
Silinecek ellerimin kınaları?
Millet varken parçalanmaz yarınların aynaları.

Yaralardan doğan türkü,
Çağrı verir, yeni doğan sevgimize.
Yorgun toprak üstünde ..
Şimşek dolu yollar açar
Yeşil umutlara doğru.
Yükselsin gökyüzüne,
Mert dedeler şarkısı.”
(Hassun, Kişisel İletişim, 02 Mayıs 2020)

KAYBOLAN GÜLÜMSEMELER

“Kabarın kederlerin kucağında
Budaklanıyor !!
Benim bu mahzun benim. .
Kaybetmedim ,yürüdüğüm yolları,
Yıllar boyu , kazılan izlerimi!!
Ayrılık durağında ..
Yitkin gölgelerimi ;
Savurulan mevsimlerin avucunda arıyorum .!

Öğütüyor zamanın değirmeni
Geçen tatlı anıları ...
Kalenin yollarını aşarken ,
Danyel Peygamber'in gölgesini arardık ..
Yabansıyorum ..!!
Niye güzelliğini yitirmiş, geçtiğimiz sokaklar..?
Sanki zaman sırtını, bize dönüp geçmiş ...
Kuşların ötüşüne, yankılanan Gavur bağı ,
Ölmez toprak üstünde ,
Tek başına ağlıyor
Sessizcesine: Soruyor
Gönüllerde saklanan gizli amaçlar gibi ,
Kayboldu yavaş, yavaş
Benim bu zeytin rengim.
Bir sen anlarsın acımı, Kerkük'üm bir de Allah...

Coşa gelsin, solgun yitkin pınarlar !
Kanat çırpan Hassa'nın yüreğinde..
Düğümlenen umutlara aldirmeden
Unutulan kilitleri, annesine çağırın ,
Anne dilinin çağrısında bulduk ..
Kaybolsa da gülümsemeler, Taş köprünü taşlarında ,
Her taşında yeni öykü,

*Başlangıcını müjdeler ..
Öykülerse..!!
Damla damla akan yeşil yağmurlar gibi !
Siler pusulu günleri ,,
Meğer bu yorgun şehrim ,
Benimle ikiz imiş ,acı zaman bağrında!”
(Hassun, Kişisel İletişim, 03 Mayıs 2020)*

UMUT SESİ

“Üzüntülü bir gecenin
Acıları içinde ,
Damla damla ... İçiyordu
Yorgun gözler acı yaşlarını.
Ne olur ...!
Bir damla umut diye
Serpilsin tunç güneşin ışıltısı
Yeryüzünü kaplayan devler gibi kabaran
Kara perdelerin yüzüne ..
Ne olur ...!
Doğsa hayat güneşi
Susamış umutların dallarında ..
Ne olur ...!
Gül sevinçli gülüşler ,
Sessizcesine dolsun
Gizlenen bakışlara ..
Ne olur ...!
Bahar açsın yanakların bahçesinde.
Silsin sevgililer türküsü
Özlemlerin acısını ..
Çağlasın düşünceler,
Çalsın umutların kapısını
İnsanlık destanı için ..
Çiçeklensin susan yürekler
Coşsun yeni türküler büyüsün güzellikler
Solmamak için ... umut sesi
Kırılan zincirlerin sesidir
Özgür yüreklerin yeni çarpıntısıdır
Hem de, çağın sesidir”
(Molla Hassun, Kişisel İletişim, 04 Mayıs 2020)

KIRILDI SAZIN TELLERİ

“Sınırsız rüyalarda
Yıllar boyu gizledin ,
Dudaklarında arzu gönülde mutluluğu ..
Derin coşkularla yazdın
Ağaçların altında :
Toprak birdir bayrak bir.
Bu yorgun gönüllerde
Hasret birdir gayret bir.
Yeter ki
Kaleminin her harfi , yeni güneşler doğurur
Alnı parlak katıldın , ölümsüzler kervanına ..
Göç ettin hiç doymadan, bu yalancı dünyaya.
Öksüz kalan şiir bahçesinde
Güller hüznünlü bülbüller suskun ,
Gözler ağlar yaşlı yaşlı ..
Kırıldı sazının telleri
Ağladı mısralar inledi dörtlükler.
Sakladın yaralarımı günlerinin bağrında.
Nisan kokusunu saçan
Yeşil bahar gününde ,
Yaprak döktü ağaçlar
Hasret doldu tomurcuklar ..
Baharın yanağına
Sessizce doldu yaşlar !!
Elveda mendilini sallarken, dedin
Ağacım bar etmedi
Yalvardım kâr etmedi
Söndü ömür çırağı
Doktorum çar etmedi
Gözlerinde başladı dilsiz acı sorular ,
Sordun :
Nerde kaldı yorgun Kerkük'ümün mevsimleri?
Hasretle çağırdın dedin :

*Ekin , ölmeyen sevdayı
Günlerin bahçesinde ..
Yakın rengarenk mumlarla
Şiirin kandillerini
Dağın güneşleri
Karanlık zamanın bağına ...”
(Hassun, Kişisel İletişim, 05 Mayıs 2020)*

**SELMA MERDANIN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİNDEN
SELAM OLSUN**

*“Kuşlar göçte,
Ayaklar sürgünde
Gözler yollarda
Anılar arkada
Yalnızlık pusuda
Kalpler kırık
İçerde soğuk
Dışarda karanlık
Kapıda ölüm
Gidecek adresler değişmiş
Sığınacak limanlar yıkılmış
Sevdiklerimiz uzaklarda
Yapacak bir şey kalmamış
Veda etmenin zamanı
Tüm dostlara selam olsun ...!”*
(Merdan, Kişisel İletişim, 12 Haziran 2020)

SEN VE BEN

“Sen ve ben

Bir ağaçta.

Birimiz Kuzeydeki

Birimiz Güneydeki dalda

Çiçeklerimiz, meyvemiz,

Köklerimiz, suyumuz,

Toprağımız havamız bir olsa da,

Yaşıyoruz yalnızlığımızı,

Kapalı kılıflar ardında...”

(Merdan, Kişisel İletişim, 13 Haziran 2020)

HAYDİ BAŞLA

*“Nasıl olsa bundan sonra
Başımızda kar
Önümüzde hep sonbahar varsa
Hayallerimizin sönmüş külleri karşısında
El pençe divan durup bakıyorsak
O sevdiğimiz türküleri birlikte dinleyemedikten,
Söylemedikten sonra !*

*O zaman
Haydi başla
Bir sen söv kaderi
Birde ben.*

*Nasıl olsa bundan sonra
Anların kucağında uyuyacaksam
Sil baştan yazıp hayatı değiştiremeyeceksen
Boşa giden yollara, özlemlerin hiç bitmeyecekse
Son uykuya birlikte dalmayacaksak ...!!*

*O zaman
Haydi başla
Bir sen söv kadere
Birde ben.”*

(Merdan, Kişisel İletişim, 14 Haziran 2020)

BEN GELDİM İZMİR

*“Dün gece
Koşa koşa geldim sana İzmir.
Tek tek dolaştım sokaklarını
Doğduğum evi çocukluğumu
Gençliğimin ayak izlerini aradım!
Caddelerin de nöbet tutup,
Tanıdık biri selam verir mi diye
Kalabalıklar içinde dönüp durdum. !*

*Bütün evlerin kapılarını tek tek çalıp
Sevdiklerimi, komşularımı, eşi, dostu aradım!
Hep bekledim birisi seslensin arkamdan
Ya da sarılsın boynuma
Beni unutmadığını söylesin*

*Bilinmeyen yaşam yoluna çıkarken
Sana emanet ettiğim hiç bir şey bulamadım
Emanete hıyanet edilir mi ... ey İzmir !”
(Merdan, Kişisel İletişim, 15 Haziran 2020)*

CEVAPSIZ SORULAR

“Hayatın yükü mü çöktü

Senin de omuzlarına?

Dayanılmaz özlem denizlerinde

Sende mi boğuldun?

Kader senide mi fırlattı

Bir sürgün gibi oradan oraya?

Yağdı yağmur ıslandı toprak

Sende mi kurudun?

Kırık gönlün çöllerde dondu da

Yapayalnız mı kaldın?

Elinde ne varsa yitirip

Geçmişi de azat mı ettin?

Saklı zamanların içinde sevdiklerinin izin

Sende mi bulamadın?

Rüyalarda onu aramaktan yorulup

Uykulara mı direndin?

O zaman bu gece misafirim ol!

Topla bahçelerden çalı çırpıyı...gel

Birlikte yakalım şu dünyayı...”

(Merdan, Kişisel İletişim, 15 Haziran 2020)

**AYHAN REŞİT ORANKAYIN YAYIMLANMAMIŞ
ŞİİRLERİNDEN
GÖÇÜP GİTME**

“Önceden...
Sana sevgi adına,
Seslenip demiştim ki,
Çabukça davranma sevgilim,
Göç edip gitme
Yanağımı gözyaşıma sarılmış
Ve kalbimi yalnız,
Bırakıp gitme
Gönlümü üzüntüye
Kapılmış koyma,
Bir az sabret
Uzaklaşıp kaybolma
Sevgilim,
Gecemi garipliğime,
Ve ruhumu yalnızlığım,
Sarılmış bırakma
Sen, şu dünyada
Dileğim ve arzumsun
Sen, şiirim,
İlhamım ve kasidemsin
Sensiz,
Sevincim tamamlanmaz,
Sana seslenip, ey umudum
Dön diyorum,
Ta ki kalbim, tekrar,
Sevince ve mutluluğa,
Kavuşmak için”

(Orankay, Kişisel İletişim, 23 Mayıs 2020)

GÖNLÜMÜN ACISI

“Gönlümün acısı
Ne kârdır erişin
Bahar gelince
Ne topraktır savrulsun
Rüzgar esince
Nede kara buluttur
Süzülsün güneş doğunca
Hiç birisi değildir bunların
Gönlümün acısı.....
Kök sürmüş bir
Sabbar¹⁰ ağacı gibi
Sahralarda ekilmiş
Yazın sim sıcak
Can yakıcı sıcaklığına
Direnir son baharın
En güçlü fırtınasına
Dayanır
Çilenin yağmuruna
Sümük kiran soğuğuna
Katlanır
İste budur gönlümün acısı
Sonu gelmeyen
Ezeli bir nesne
Benden hiç ve hiç
Ayrılmayan
Benimle sonuna kadar yaşayan
Damarımda
Kan misali”

(Orankay, Kişisel İletişim, 01 Haziran 2020)

¹⁰ kaktüs

SEVGİMİ ÖLDÜRMEK İSTEDİM

*“Parçalamak istedim yüreğimi
Bir daha seni sevmesin diye
Dağıtmak istedim düşüncelerimi
Bir an seni anmasın diye
Kesmek istedim aramızdaki ilgili
Güzlerimiz bir.. Birbirine gelmesin
Ellerimiz kavuşmasın yollarımız
Ayrılsın diye
İstedim... İstedim
Ama.. Aşkım
Ne kadar uğraştım
Bunları yapmaya
Sevgimi öldürmeye
Duygularımı boğmaya
Düşüncelerimi dağıtmama
Ama hepsi nafile
Birini bile yapa bilmedim
Ve seni unutamadım
Anladım ki
Eğer Sen seni unutursam
Sevgimi öldürmek istersem
Kendimi öldürüyorum...”*

(Orankay, Kişisel İletişim, 03 Haziran 2020)

HAYATIM

“Karal’muş hayatımın,
Hangi yönüne bakarsam,
Keder, acı kaygılarla dolu
Karanlığı yarmak için,
Bir mum diye yakarsam.
Rüzgar.. Yağmur.. Gürültü
Hangi yolda yürürsem
Umuda ermek için
Dağlar.. Taşlar... Engeller
Her köşede arayıp mutluluk görmek için
Dümen.. Zaman... Ateşler
Kederli gönlüm için azıcık sefa
Dilersem...
Telaş, azap, mihnetler,
Neşe, arayıp sevinçleri beklersem.
Gurbet, zillet, hasretler...
Her yılın gelişinde doğar
Gönlümde diye
Arzu, dilek, hülyalar
Ne yazık ki yıl biterken
Bunlar durur karşımda
Korku, hürkü, üzüntü
İşte hayatım bu nesnelere oluşuyor
Bir an neşe görmeden kederle güleşiyor
Günlerim kap karanlık geçmese acı dolu
Ömrümü yarı hasret yarı gam bölüşüyor.”
(Orankay, Kişisel İletişim, 03 Haziran 2020)

GÜNEŞ

*“Ne kadar güneş doğarken
Işığını saçarak her yöne
Dünyayı aydınlatıp
Bizler onu görmez oluyoruz
Gün be gün soluyoruz
Çünkü gönlümüzün güneşi
Sönmüş
Hayatın güneşini görmek için
Gerek gönlümüzün
Kandilini yakmak
Gerek sonradan güneşin
Aydın yüzünü görebileceğiz.”*
(Orankay, Kişisel İletişim, 5 Haziran 2020)

NESRİN ERBİL

ŞEKİBE VENDAÎ

KADRIYE ZİYAÎ

MÜNEVVER MOLLA HASSUN

SELMA MERDAN

AYHAN REŞİT ORANKAY

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet KASAP (Ahmed Khaleel Khudhur ALMOHAMMED), 1993 yılında Musul vilayetine bağlı Telafer ilçesinin İyaziya kasabasında doğdu. Babası Halil Hızır Beydir. Kasap, Telafer’de en büyük aşiretlerden biri olan Kasaplı aşiretinin Zülfikar ailesine mensuptur. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini İyaziya’da tamamladıktan sonra 2013 yılında Musul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. Mezun olduktan bir yıl sonra Yüksek lisans okumak için Türkiye’ye giden Kasap okuduğu yıllarda yurtiçi ve yurtdışında değişik programlara katılarak birçok sertifika elde etmiştir. Bu sertifikaların yanı sıra bir çok seminer, panel ve konferanslara da katılmıştır. Kasap, halihazırda Musul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

ISBN: 978-625-367-275-1